

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İKİ -DOKUZ YAŞ ÇOCUK SAHİBİ OLAN
AİLELERİN BABALIK ALGISI ÜZERİNE
BİR İNCELEME: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif TEPE

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevim ATILA DEMİR

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

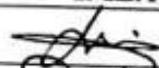
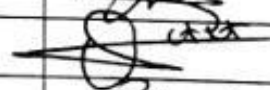
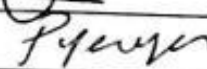
İKİ -DOKUZ YAŞ ÇOCUK SAHİBİ OLAN
AİLELERİN BABALIK ALGISI ÜZERİNE
BİR İNCELEME: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif TEPE

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

"Bu tez 14.5.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Sevim Ahla Demir	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Aydın AKTAY	Basarılı	
Doc. Dr. Pınar Yavaşan Hoppül	Basarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	ELİF TEPE
Öğrenci Numarası	:	1160Y13007
Enstitü Anabilim Dalı	:	SOSYOLOJİ
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	İKİ-DOKUZ YAŞ SAHİBİ OLAN AİLELERİN BABALIK ALGISI ÜZERİNE BİR İNCELEME: SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ
Benzerlik Oranı	:	3%

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

14.5/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Doç.Dr. Sevim ATİLA DEMİR

Tarih: 14.05.2019

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Dört çocuk annesi bir kadın olarak bu tezi yazmak hiç kolay olmadı. Yüksek lisans eğitimime başladığımda henüz sekiz günlük olan en küçük kızım, şu anda ilkokul üçüncü sınıf öğrencisi.

Eğitimim ve bu tezin ortaya çıkması, olması gerekenden bir hayli uzun sürdü, evet. Bu uzun arada, çocuklarımla büyüdüğünü görmek ve onlarla birlikte büyümek ise benim için başka bir eğitim oldu ve bu süreçte edindiklerim, elinizdeki çalışmaya pek çok katkı sağladı.

Bu tez için teşekkür etmem gerekenlerin en başında, yaşlarından beklenenin çok üzerinde gösterdikleri anlayış ve sabır için kızlarımla *Kayra Gülçin, Vera Elvin, Lal Sema* ve oğlum *Deniz Tuncer* var.

Hayatımın son 16 yılında hep olduğu gibi eğitim ve tez dönemimde de gösterdiği maddi ve manevi destek için yol arkadaşım *Nurettin Tepe*'ye teşekkür ederim.

Ders dönemimde, henüz pusette olan kızımıyla, derslerine katılmama izin veren hocalarımla,

Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan ve *Doç. Dr. Pınar Yazgan Hepgül* e,

Kızımın ilk adımlarını kendisinin dersinde attığı *Prof. Dr. Abdullah Taşkesen*'e,

Sadece danışmanım değil aynı zamanda yol göstericim olan hocam *Doç. Dr. Sevim Atila Demir*'e teşekkürü borç bilirim.

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenciyken beni sosyolojiyle tanıştıran ve bana bu bilimi sevdiren rahmetli hoam *Prof. Dr. Ünsal Oskay*'ın hatırasına saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ.....	vi
BİRİNCİ BÖLÜM: AİLE ÇALIŞMALARINDA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	1
1. 1. Aile Tanımı ve Biçimleri	1
1.2. Aile Araştırmalarında Başlıca Kuramlar	14
1.2.1. Feminist Kuram	14
1.2.2. Sembolik Etkileşim Kuramı.....	15
1.2.3. Güç (Çatışma ve Denge) Kuramı.....	16
1.2.4. Sistem Kuramı	16
1.2.5. Mübadele Kuramı	17
1.2.6. Ailesel Evreler Kuramı.....	17
1.3. Babalık Kavramı ve Kavramın Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi	17
1.3.1. Babalık Rolü	20
1.3.1.1. Babanın Geleneksel Rolü.....	22
1.3.1.2. Babanın Değişen Rolü	23
1.4. Babanın Çocuğun Kişiliği, Zihinsel ve Cinsel Gelişimi Üzerindeki Etkileri	25
1.5. Baba Katılımı	30
1.5.1. Baba Katılımı Modelleri	32
1.5.1.1. Lamb ve Üç Boyutlu Baba Katılımı	32
1.5.1.2. Belsky ve Süreç Modeli	33
1.5.2. Baba Katılımını Etkileyen Unsurlar.....	34
1.6. Toplumsal Cinsiyet Kuramları	36
1.6.1. Feminist Kuram	37
1.6.1.1 Kültürel Feminizm Kuramı	37
1.6.1.2. Liberal Feminizm Kuramı	37
1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	39
1.6.3. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	39
1.7. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Ediniminde Etkili Olan Kurumlar.....	40
1.8. Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Erkekliğin ve Babalığın Dönüşümü	43
1.8.1. Erkeklik, Hegemonik Erkeklik ve Babalık	43
1.8.2. Ev İçi Rollerin Dağılımı.....	48
1.8.3. Değişen Babalık ve Yeni Babalar	55

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	62
2.1. Betimsel Analiz	63
2.2. Söylem Analizi	64
2.3. Araştırmanın Organizasyonu	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BABALIK DAVRANIŞININ PRATİĞE YANSIMASI	69
3. 1. Araştırmanın Bulguları.....	69
3.1.1. Babalardan Elde Edilen Bulgular	69
3.1.1.1. Görüşülen Babaların Çocuklarıyla İlişkilerindeki Öncelikleri.....	69
3.1.1.2. Görüşülen Babaların Kendi Babalarıyla İlişkileri.....	71
3.1.1.3. Görüşülen Babaların Otorite ve Disiplin Yaklaşımları & Yönetimi Bölüşme Tutumları	75
3.1.1.4. Görüşülen Babaların Toplumsal Cinsiyet Algıları ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Davranışları	76
3.1.1.5. Görüşülen Babaların Annelik Algıları ve Annelikten Beklentileri.....	80
3.1.1.6. Görüşülen Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Eşler Arası İlişkiye Etkileri	83
3.1.1.7. Görüşülen Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Çocuklarının Gelişimine Etkileri	85
3.1.2. Annelerden Elde Edilen Bulgular	86
3.1.2.1. Görüşülen Anneler Ve Babalık Tanımları ve Babalardan Beklentileri	86
3.1.2.2. Görüşülen Anneler Ve Kendi Babalarıyla İlişkileri.....	88
3.1.2.3. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımına Katılımı	90
3.1.2.4. Görüşülen Anneler Ve Anneliğe Bakış Açılıarı	93
3.1.2.5. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Eşler Arası İlişkiye Etkileri	96
3.1.2.6. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Çocuklarının Gelişimine Etkileri	98
SONUÇ VE TARTIŞMA	101
KAYNAKÇA	107
ÖZGEÇMİŞ	116

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: İki -Dokuz Yaş Çocuk Sahibi Olan Ailelerin Babalık Algısı Üzerine Bir İnceleme: Sakarya İli Örneği			
Tezin Yazarı: Elif TEPE		Danışman: Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	
Kabul Tarihi: 14.05.2019		Sayfa Sayısı: 116	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
<p>İki ile dokuz yaş arasında çocuk sahibi olan ebeveynlerin, babalık algısını incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, ağırlıklı olarak erkeklik ve babalık üzerine araştırmalar yapılmış, bu alandaki kuramsal açıklama ve yaklaşımlar incelenmiştir. Aile, annelik, kadınlık, erkeklik ve babalık kavramlarına feminist çerçeveden bakmayı hedefleyen bu çalışmada, toplumsal cinsiyetin inşa süreci ve toplumsal cinsiyet rolleri de eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır.</p> <p>Babaların ve annelerin, babalık kültür ve algısına bakış açısı, ebeveynlerin annelik ve babalığa yükledikleri anlam, babalık davranışlarının karı-koca ilişkisine etkileri, ebeveynlerin çocukluk dönemlerinde kendi babalarıyla ilişkileri, babaların, babalık algıları ile davranışları arasındaki farklar ve ev içi katılım ve çocuk bakımına katkı vermedeki rolleri gibi farklı konularda hazırlanan sorular çerçevesinde ebeveynlerle yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Sakarya ili merkez ve ilçelerde yaşayan 30 bireysel katılımcı (15 ebeveyn) ile yapılan mülakatlardan elde edilen bulgular, betimsel analiz yöntemiyle yorumlanmış, bu bulgular söylem analizi yöntemi ile ve fenomenolojik yaklaşımla incelenmiştir.</p> <p>Araştırma bulguları, genel olarak, ebeveynlerin toplumsal cinsiyet kalıplarında, bu kalıplara uygun rollerinde ve çalışmanın ana konusu olarak, erkeklerin babalık davranışlarında, çok büyük ve keskin değişimlerden bahsedilemeyeceğini göstermektedir. Tam bu noktada, kültür ve algı ile yaşam pratikleri arasındaki fark karşımıza çıkmakta ve değişen babalık algısı ile kısmen de olsa değişmeyen babalık davranışlarından bahsetme gerekliliği doğmaktadır. Araştırma sonuçları, son yıllarda gerek toplumsal yaşamda gerekse iletişim ve teknoloji alanında ortaya çıkan hızlı toplumsal değişimlerin, babalık kültürüne etki ettiği sonucuna ulaşmakla beraber, aynı hızda bir etkinin babalık davranışlarında görülmediğini göstermektedir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler, annelerin de babalar kadar, geleneksel cinsiyet rollerine sadık kaldığını gösterirken, babalık kültüründe kendini gösteren ve eğitim, teknoloji, kök aile gibi unsurlar tarafından desteklenen bu dönüşümün, babalık davranışlarında da zaman içinde görünür olacağını ve babalık davranışlarının toplumsal değişime paralel biçimde farklılaşacağını düşündürmektedir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Babalık Algısı, Baba Katılımı, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Değişme			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: : A Study On The Perception Of Paternity Of Families With Children Aged Between Two And Nine: An Example Of Sakarya Province			
Author of Thesis: Elif TEPE		Supervisor: Assoc. Prof. Sevim Atila DEMİR	
Accepted Date: 14.05.2019		Number of Pages: 116	
Department: Sociology			
<p>The purpose of this study was to investigate the perception of paternity of parents who have children between the ages of two and nine. In this study, which purpose to look at the concepts of family, motherhood, femininity, masculinity and paternity from a feminist perspective, the gender-building process and gender roles are also analyzed from a critical point of view.</p> <p>The perspective of fathers and mothers on the culture and perception of fatherhood, the meaning of the parents on maternity and fatherhood, the effects of paternity behaviors on the husband and wife relationship, the relationships between their fathers in childhood, the differences between fathers, their paternity perceptions and their behaviors and their contribution to domestic participation and child care. Face to face interviews were conducted with the parents within the framework of the questions prepared on different subjects such as roles. The findings obtained from the interviews with 30 individual participants (15 parents) living in the center and districts of Sakarya province were interpreted by descriptive analysis method and these findings were examined with discourse analysis method and phenomenological approach.</p> <p>Results of research show that, in general, we can not speak of very large and sharp changes in gender patterns, appropriate roles of these patterns and the main subject of the study, in the paternity of men. At this point, we see the difference between culture and perception and life practices, and there is a need to talk about the changing paternity perception and, at least in part, the fatherhood behaviors that do not change. The results of this research indicate that the rapid social changes in the social life and communication and technology affect the paternity culture. The data obtained from the study show that mothers, as well as the fathers, have remained faithful to the traditional gender roles, and that this transformation, which is reflected in the culture of fatherhood and is supported by elements such as education, technology and root family, will be visible in time in the paternity behaviors and the paternity behaviors are parallel to the social change. suggest differentiation.</p>			
Keywords: Fatherhood Perception, Father Participation, Gender, Social Change			

GİRİŞ

Ebeveynlik ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışılan bu araştırmada, babalık kavramının ebeveynler tarafından nasıl algılandığı, tarihsel ve toplumsal değişimlerin etkisiyle babalık algısı ve davranışlarında meydana gelen değişimler ve anne-babaların, kendi kök ailelerinde deneyimledikleri toplumsal cinsiyete dayalı ebeveynlik davranışlarının, onların babalık algı ve davranışlarındaki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Konusu

Sakarya’da yaşayan, 2 yaşından büyük ve 9 yaşından küçük çocuk sahibi olan anne ve babaların, babalık algısı, araştırmanın konusudur. Çocuğun, annesine fiziksel ve duygusal açıdan bağımlı olmaktan kurtulduğu ve emzirmenin son bulduğu dönem olarak kabul edilen 2 yaş ile çocuğun kendi öz bakımını ve sorumluluklarını yerine getirdiği ve anne-babaya olan bağımlılığının azaldığı düşünülen 9 yaş arasındaki dönemde, anne ve babaların, kendi babalık algılarının çocuklarıyla olan ilişkilerine olan etkisi; Sakarya ili özelinde, bu ebeveynlerin babalık tutum, algı ve kültürlerinde meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin babalık davranışlarına yansımaları araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet ve feminizm literatüründe genel olarak kadınlık, annelik ve kadın sorunlarının ele alındığı çalışmalara rastlanırken, erkeklik ve babalık üzerine yapılan çalışmalar, tıp ve hukuk gibi belirli bilim dallarıyla sınırlı kalmaktadır.

Kadın ve erkeğin, toplumsal düzlemde birbirini tamamladığı ve anne ile babanın, aileyi oluşturmaları nedeniyle toplumun temel unsurları olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Kadınlığı ve anneliği anlamadan erkeklik ve babalığın; erkekliği ve babalığı anlamadan da kadınlık ve anneliğin tam olarak anlaşılamayacağından yola çıkan bu çalışma, erkekliği ve babalığı feminist çerçeveden ele almayı amaçlamıştır. Bunun yanında, pek çok farklı disiplinde gündeme gelen, anneliğin önemi ve değerinin yanında, bireyin, çocukluk ve yetişkinlik hayatında babanın sahip olduğu etki ve gücü hatırlatmak da çalışmanın amaçlarından biridir. Erkek çocuklarının gerek anneleri gerek ise babaları ile olan ilişkilerinde edindikleri toplumsal kimliğin, baba oldukları zaman nasıl görünür olduğu ve hem kadının hem de erkeğin kendi kök ailelerinden getirdikleri toplumsal

cinsiyet deneyimlerinin, kurdukları ailelerde nasıl devam ettiğini görmek ve göstermek araştırmanın bir diğer amacıdır. Her bilimsel çalışma gibi, bu araştırma da kendinden önce yapılan çalışmalardan faydalanmış ve heyecanla, kendinden sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Aile ve aile içi rollerden başlayarak, bireylerin toplumsal cinsiyet inşası üzerinden ilerleyen araştırmada, erkeklik ve babalıkla ilgili kuramsal yaklaşımların açıklanmasının ardından, bu teorik altyapının pratikteki karşılıkları incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde amaç, değişen toplumsal dinamiklerin babalığı da dönüştürdüğü teorik sonucundan yola çıkarak, anne ve babaların yeni babalık kavramıyla ilgili algılarını öğrenmek, iki cinsiyet arasındaki algı farklarını tespit etmek ve yeni babalığın gündelik hayatta ne kadar uygulanabildiğini gözlemlemektir.

Araştırmanın Arka Planı

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının, oldukça geniş bir literatüre ve yazınsal tecrübeye sahip bir alan olması, araştırma boyunca çok zengin kaynaklara ulaşılmasını mümkün kılmıştır. Alanda yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet kavramı içinde kadın, kadınlık ve annelik üzerine yoğun veri sağlarken, erkeklik, babalık ve babalığın dönüşümü üzerine aynı zenginlikte kaynak sunamamaktadır. Bu nedenle, erkeklik ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışan araştırmacıların elde ettiği veriler, bu araştırma için de yol gösterici olmuştur.

Bu araştırma hem bir kadın hem bir anne olarak, daha eşitlikçi bir topluma katkı sunmak adına verilen düşünsel emeğin somut bir eseridir. Araştırma konusu, içinde yaşadığı topluma dört ayrı birey yetiştiren ve kendini onların hayatlarından sorumlu hisseden bir annenin, feminizme ve anneliği anlamının ancak babalığı anlamakla mümkün olacağına olan inancı ile seçilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, Sakarya ili merkez ve ilçelerde yaşayan 30 ayrı katılımcı ile yüz yüze mülakat şeklinde yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: AİLE ÇALIŞMALARINDA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Anne ve babanın bir araya gelerek oluşturduğu en temel kurum olan aile, birey için yaşamsal önem taşımasının yanında, bireyin, sosyal, psikolojik, ekonomik ve fiziksel ihtiyaçlarını da gideren yapıdır. Birey, içine doğduğu ailede ebeveynlerini rol model olarak, kişiliğini oluşturmaya başlamakta ve bu nedenle aile içinde en figür anneyle birlikte baba olmaktadır.

1.1. Aile Tanımı ve Biçimleri

Aile kavramı evrensel olsa da kavram üzerinde uzlaşmış, genel geçer bir tanım yapmak oldukça zor olmakla beraber ailenin bazı tanımları aşağıdaki şekillerde yapılabilir:

Türkçe Sözlük' te (2009, s. 45) aile şöyle tanımlanır.

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; birlikte oturan hısım ve yakınların tümü, eş, karı; aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü; temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğudur.”

Ancak yukarıdaki tanım, alışılmış bir çekirdek aile tanımıdır ve bütün bir aile kavramını karşılaması beklenemez. Türk Dil Kurumu sözlüğünde, aile,

“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Birey, dünyaya geldiği andan itibaren yaşamını devam ettirebilmek için bakım ve desteğe ihtiyaç duyar. Bu bakım ve desteğin sunulduğu, yaşanılan toplumun norm ve değerlerinin içselleştirilerek yaşandığı ortam, ailedir (Bayer, 2013, s: 102). Üner (1972)'e göre aile, kan bağılılığı, evlilik ve yasal yollarla akrabalık ilişkisi kurarak bir

arada yaşayan iki ve daha fazla bireyden oluşan topluluktur (Yavuz & Yüceşahin, 2012, s. 81).

Bireylerin psikolojik ve sosyal olarak şekillenmeye başladığı ilk toplumsal birim olan aile, Ozankaya (1980) tarafından, bireyin içindeki yaşadığı toplumla bütünleşmesinin başladığı, doğumdan itibaren bireye, toplumun kural, norm ve değerlerinin öğretildiği ilk toplumsallaşma kurumudur. Aile içinde birey, çocukluğundan itibaren, toplum içinde taşıyacağı rollere hazırlanmakta, bu açıdan bakıldığında aile, bir *“karakter fabrikası”* olarak düşünülebilmektedir. Gerek aile içinde gerekse aile dışında belirli davranış kalıplarının onaylanırken bazı davranışların onaylanmaması, bireyin belli bir kurallar düzeni içinde yaşamasını gerekli kılarken, *“Üreme ve cinsellik iki ayrı insan fiilidir ve sınıflı/baba egemen toplumlar için bastırılması gereken büyük bir sorundur; babanın kadın ve çocuklar üzerindeki iktidarı kadınların tekeşliliği ve dolayısıyla cinselliğin üremeye tabi kılınmasıyla mümkündür.”* diyen Bülent Somay’a göre ise aile, babanın egemenliğini ve kadın (anne) ile çocuğun babaya tabiiyetini içeren mekandır (Yaşartürk, 2014, s. 3-4).

Türk toplumunda aile, diğer tüm toplumlarda da olduğu gibi hem içinde bulunduğu toplumsal şartlardan etkilenmiş hem de bu şartları etkilemiştir. Ülkemizde ailenin dönüşümünü ele alırsak çok radikal değişimlerden ya da farklı toplumlarda karşımıza çıkabilecek olan bir dejenerasyondan bahsetmek ise mümkün değildir. Toplumumuzun aile yapısında var olan ve aile üyelerini birbirine bağlayan güven, sevgi, dayanışma gibi bağlar, tüm toplumsal değişmelere rağmen hala varlığını korumaktadır. Toplumumuzda ailenin yaşadığı değişim ve dönüşümün nedenleri göç, yoksulluk, teknoloji, sosyal değerler, kadının kamusal alandaki görünürlüğünün artması olarak sayılabilmektedir (Yaşar Ekici, 2014, s. 220-221). Ancak bu etkenlerin her biri ayrı başlıklar olarak birer araştırma konusu olduğu için bu çalışmada detaylı olarak ele alınmayacaklardır.

Toplumun temel kurumu olan ailenin yapısı, diğer pek çok toplumsal kurum gibi zamanla farklılaşmıştır. Aile sosyolojisi içinde karşımıza çıkan ilk aile tipi geniş ailedir. Bu aile yapısında yakın akrabalar bir arada yaşar ve geleneksel bir yapı hakimdir. Ancak modernleşme ve sanayileşme ile birlikte toplumsal yapıda geniş aile modeli git gide azalmış ve çekirdek aileler yoğun olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Duman, 2012, s. 21-22).

Toplumsal değişme süreci, aile işlevlerinde de değişimi başlatmış ve bu işlevlerden bazıları aile yerine diğer toplumsal kurumlar tarafından yerine getirilir hale gelmiştir. Bazı işlevlerinin zayıflaması, bazı işlevlerini tamamen kaybetmesi söz konusu olsa da dünyaya yeni gelen bireyin ilk toplumsallaşma ortamı olması ve neslin sürekliliğini sağlması başta olmak üzere temel fonksiyonları göz önüne alındığında aile, sahip olduğu önem ve değeri korumaya devam etmektedir. Değişen dünya ve toplumsal şartlar dikkate alındığında ailenin işlevleri şöyle sıralanabilir:

- Toplum kurallarını ve değerlerini aile bireyelerine aktarma,
- Bireyler ile diğer toplumsal kurumlar arasında bağlantı sağlama,
- Diğer toplumsal kurumlara devredilemeyecek sorumlulukları taşıma,
- Aile içi denetim sistemi ile toplumsal amaçlara uygunluğa katkı sağlama,
- Toplumsal değişimde aktif rol alma (Zeybekoğlu, 2013, s. 14-17).

Günümüz dünyasında farklılaşan ekonomik, kültürel ve sosyal şartlar, ortaya farklı aile türlerinin çıkmasına da neden olmuştur.

Aile türleri çeşitli parametrelere göre sınıflandırılmıştır. En sık kullanılan sınıflandırma, geniş ve çekirdek aile sınıflandırması olmakla beraber (Doğan, 1995, s. 77) farklı sınıflandırmalara da rastlanmaktadır.

Tek eşli aile tipi (monogami) bir kadınla bir erkeğin yaptığı evlilikle meydana gelen aile modeli iken çok eşli yani poligamik aile bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi durumunda ortaya çıkan aile tipidir. Otorite açısından ele alındığında, aile tipleri avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan toplumlarda sıkça görülen anaerkil aile ve yerleşik hayata geçmiş, tarıma dayalı üretimin hakim olduğu topluluklarda ortaya çıkan ataerkil aile modelidir. Soy ve şecere ölçütüne göre ise aileler, babasoyu ve anasoyu olarak ikiye ayrılmaktadır (Kuru, 2016, s. 6-8).

Ülkemizde sıklıkla karşılaşılan aile tipleri ise şunlardır:

- Geniş aile: Anne, baba ve çocuğun yanında büyük anne ve büyük babanın da olduğu aile.
- Çekirdek aile: Anne, baba ve çocuğun oluşturduğu aile.

- Tek ebeveynli aile: Sadece anne ya da sadece baba ile çocuktan oluşan aile. Bu aile türlerinden her biri çocuğu değişik şekilde etkilemektedir (Yazgan İnanç, Bilgin, & Kılıç Atıcı, 2009, s. 198). Bu nedenle homojen bir aileden bahsedilemeyeceği gibi ailenin toplumsallaştırma fonksiyonunda da evrensellikten bahsedilemez. Aşağıda geniş aile, çekirdek aile ve tek ebeveynli aile modelleri detaylı olarak ele alınmış ve birbirlerinden farkları açıklanmıştır:

Geniş Aile

Geleneksel geniş ailenin, ataerkil aile ile aynı anlama gelmediğini en başta söylemek gerekmektedir. Geleneksel geniş aile, baba otoritesinin tartışmasız kabul edilmesinin yanında annenin konumunun da gücü nedeniyle kendine özel bir konuma sahiptir. Geniş ailede yaşayan çocuklar, evlenseler bile kök ailelerine mekansal olarak yakın bulunurlar (Aluş, 2015, s. 17). Birden çok çekirdek ailenin bir araya gelmesiyle oluşan mekan birlikteliği ile birlikte güçlü akrabalık bağları da bulunduran (Zafer, 2013, s. 122) geniş ailede bireyden çok ailenin önemli olduğunu söylemek mümkündür. Geleneksel geniş aile içinde var olan hiyerarşinin en üstünde ailenin yaşlıları vardır ve bütün aile işlevlerinde belirleyici ve karar verici konumda bulunmaktadır. Ailenin diğer bireyleri ise üzerlerine düşen sorumlulukları, bu yaşlıların güçlü denetimi altında yerine getirmektedirler. Geleneksel geniş ailede birliktelik ve bütünlük düşünesiyle gelirlerin tamamı tek bir elde toplanmakta ve masraflar da yine tek bir elden çıkmaktadır ve mülkiyet, bireysel değil, aile adına olsa da toprak mülkiyeti ailenin büyüğüne aittir. Özellikle tarımla geçimin ön planda olduğu dönem ve bölgelerde bu durum daha net görülmektedir. Bunun yanında, geniş ailelerde üyeler arasındaki duygusal bağların güçlü olduğunu ve aile bireyleri arasında sevgi, saygı ve dayanışma duygularının yanında, güven duygusunun da güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Aile, varlığını sürdürebilmek için büyümek zorundadır ve bu zorunluluk geleneksel geniş ailenin biyolojik temeliyle ilgili olmaktadır. Soyu devam ettirmek geniş ailelerde önceliklerden biridir ve bu öncelikli durum, geniş ailelerle ilgili olarak bilinen geleneksel işlevlerin başında gelmektedir. Geniş aileler, aynı zamanda bireylerin bir takım toplumsal statüler ve sıfatlar da elde ettiği yapılar olarak da karşımıza çıkmakta, bu sıfatlar zaman zaman kan bağına, zaman zaman ise ailenin gelir kaynaklarına dayanabilmektedir. Tüm bunların yanında, geleneksel geniş aile, aile bireyelerine hem inanç hem de mesleki anlamda eğitimin ilk verildiği, bireyin toplumsallaşmasının başladığı ve ailenin

büyükleri kanalıyla aile bireylerinin toplumsal denetimle tanıştığı yerdir. Elbette geniş aile, toplumsal modernleşme sürecine paralel olarak birtakım yapısal değişimlere uğramış ve taşıdığı işlevlerin büyük çoğunluğunu, bu değişimle ortaya çıkan farklı kurumlara devretmek zorunda kalmıştır. Endüstri devrimi, üretim şekillerinde meydana getirdiği değişim, fabrikasyon üretim, yeni iş bölümleri ve uzmanlaşmalar ile geniş ailenin işlevlerinde ciddi dönüşümler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kadınların iş yaşamına katılmalarında görülen artış, feminizm ve liberal demokrasi gibi yeni kavramların oluşması ile bireylerin düşünce dünyası değişmiş, bu fikirler önce bireylerde sonra da pek çok bireyin bir arada yaşadığı geniş ailelerde derinden etkiler yaratmıştır. Bu etkilerin tetiklediği sosyal devinimler ve kent yaşamı, çekirdek aile modelini ortaya çıkarmıştır (Tekin Epik, Çiçek, & Altay, 2017, s. 41-42).

Çekirdek Aile

Geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal pek çok unsur etkili olmakla beraber, en önemli faktör olarak, dışa açılma motivasyonu ile köydeki nüfusun kentlere göçünü ve üretimin tarım dışı alanlara kaymasını gösterebiliriz. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan çekirdek aile geleneksel geniş aileye oranla ilişkilerin daha bireysel olduğunu ve bu aile modelinin üretim biriminden çok tüketim birimine dönüştüğünü söylemek mümkündür (Ünal , 2013 , s. 590-591).

Sanayi devrimi ile ortaya çıkan kapitalist zemini anlamak için, öncelikle hem tarımsal üretimden makineleşmeye dayanan seri üretime geçişi hem de geleneksel toplum modelinden modern toplum modeline geçişi iyi anlamak gerekir. Bu dönüşümlerden ilki yani makineleşmeye dayanan seri üretim, insanoğlunun daha önce hiç karşılaşmadığı bir tüketim kültürünü doğurmuştur. Kentlerin hızla büyümesi, oluşan yeni yerleşim alanları, tarımdan ve tarımsal alandan kopuşlarla birlikte kırsal ile kent ayrımı belirginleşmeye ve kapitalist toplumun temelleri atılmaya başlamıştır. Siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimler, geleneksel geniş ailelerin zamanla çözülmesine ve anne-baba-çocuktan oluşan çekirdek ailelerin oluşmasına yol açmıştır. Bununla beraber, bu farklılaşma ve ortaya çıkan yeni çalışma şartları ile çekirdek aile, geniş aileden gelen bazı ilişkiler zincirlerini devam ettirse de birçok işlevini farklı toplumsal kurumlara aktarmıştır. Ailenin bütünlüğünün, bireyin çıkarlarından daha öncelikli olduğu ve geleneklerin ön planda tutulduğu hiyerarşik geniş ailenin tersine, çekirdek aile, modernitenin de etkisiyle rasyonel, bireysel ve liberal bir yapı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Çekirdek aile, tıpkı geleneksel geniş ailede olduğu gibi, bireylere duygusal destek sağlama işlevini devam ettirmekte ve modern bireyin gereksinim duyduğu sevgi, ilgi ve şefkatin yine aile kurumu içinde sunulmasına devam etmektedir. Her ne kadar ailenin bu duygusal işlevinde kayıplar ve düşüşler olduğunu iddia edilse de bu işlevin aile kurumunun sürekliliğini sağlayan en başat işlev olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber, ailenin neslin devamını sağlayan biyolojik işlevi de bir başka önemli unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Öte yandan geleneksel ailede kan bağı, soydaşlık gibi kavramlarla aktarılan prestij, çekirdek ailede daha çok mülkiyet ya da statü sahibi olma ile aktarılmaktadır (Tekin Epik, Çiçek, & Altay, 2017, s. 45-47).

Yukarıda açıklanan dönüşüm sürecine ek olarak, aile tipolojisinin geniş aileden çekirdek aileye doğru değişmesinden bahsederken eğitim seviyesindeki artışa da değinmek gerekir.

Ailenin eğitim seviyesinin yükselmesi ile kadının çalışma yaşamına katılımı da artmış, kadının aldığı ekonomik ve sosyal sorumluluk da fazlaşmıştır. Bu bağlamda, geleneksel ilişki modelleri de değişim geçirmiş, modern ilişkiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ebeveynlerin artan eğitim düzeyi, aile içi ilişkilerin dikey ve buyurgan olmaktan çıkıp paylaşımcı bir zeminde, karşılıklı dinleme ve empati özellikleri kazanmasını da sağlamıştır (Yapıcı, 2010, s. 1565-1566).

Toplumsal değişmelere paralel olarak çekirdek aile üyelerinin, en başta da kadınla erkeğin rollerinde farklılaşmalar olmuştur. Rol ve sorumlulukların eşler arasında paylaşıldığı bu yeni aile modelinde kadın, gelir elde etme sorumluluğunu da üstlenirken, erkek de mutfak ve çocuk bakımı konusunda ev içinde rol almaya başlamıştır. Geniş ailede sözünü ettiğimiz hiyerarşik yapı, çekirdek aile modelinde değişime uğramış ve aile içi demokrasiden bahsedilir olmuştur. Eşler arası mal paylaşımı yasının düzenlenmesi ve Medeni Kanun'da aile reisi kavramının kaldırılmış olması (2002) teorik de olsa eşler arasında eşitliği sağlamış ve kadının hem ailesel hem de toplumsal düzeyde konumunu ve etkisini güçlendirmiştir (Bayer, 2013, s. 4).

Çekirdek aile, geniş aileden ayrılrsa da aradaki bağların tamamen koptuğunu söylemek doğru olmaz. Çekirdek ailelerde genellikle eşler ortaklaşa karar verir, yaygın olarak tek

eşlidirler, aile içi otoritede kadın ve erkeğin eşit oranda söz hakkı vardır, kurallar görece daha esnekler.

Anne ve baba rolleri geçişkendir ve ister ev içi ister ev dışı olsun, sorumluluklar iş birliğine dayanır (Aluş, 2015, s. 17). Talcott Parsons da bireyin ihtiyaç duyduğu psikolojik korunma duygusunun aileden başka hiçbir kurum tarafından sağlanamayacağını, çekirdek ailenin bireye verdiği güven ortamının modern hayatın yarattığı gerilimi hafifletmekte etkili olan tek unsur olduğunu söyler (Yaşartürk, 2014, s. 6).

Aile üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen veriler de toplumsal değişimin aileye yansıdığını gösterirken, gençlerin aileye bakış açısını da açıklamaktadır. Gençler, geleneksel aile ilişkilerinden çekirdek aile ilişkilerini tercih etmekte ve ilişkilerin paylaşımcı ve modern olması gerektiğini düşünmektedir (Taylan, 2016, s. 473).

Bağlantılı Çekirdek Aile

Geniş aile, geleneksel toplumda karşımıza çıkan aile modeliyken, çekirdek aile, modernleşme süreci ile yaygınlaşmaya başlayan aile modelidir. Fakat Türk ailesi bu değişimi henüz tamamlamamış ve tam anlamıyla modern çekirdek aile modeline dönüşmemiştir (Bayer, 2013, s. 114). Toplumumuzdaki değişim, hızlı ve keskin değil, yavaş ve aşamalı olmaktadır ve tüm toplumsal değişimler gibi ailenin değişiminde de bir geçiş aşaması görülür. Bu aşamada, ülkemizde en sık karşılaştığımız aile tipi olan bağlantılı çekirdek aile karşımıza çıkar. Bağlantılı çekirdek ailenin diğer adı, temsil ettiği bu dönüşüm sürecine de uygun olarak geçiş ailesidir (Zafer, 2013, s. 2). Sezal (2003)'dan aktaran Sarı (2016) bağlantılı çekirdek aileyi "*evlenen çiftlerin kendi ebeveynleri ve geldikleri aile ile olan sosyal ağlarının ve ilişkilerinin devam ettiği aile tipi*" olarak tanımlar. Kültürümüzde yeni evlenen çiftlere aileleri ve akrabaları tarafından daima destek olunmakla beraber, bağlantılı çekirdek aile modelinde bu destekler, aile büyüklerinin çiftin çocuklarına bakması, ekonomik sorunlarda maddi destek sağlanması, hastalık vb. olağan dışı durumlarda aile büyüklerinden yardım alınması gibi pek çok durumda işlevseldir. Ülkemizde aile profilini özetleyen bir model olan bağlantılı çekirdek aile, özellikle göçle ortaya çıkmakla beraber, kırsaldaki geniş aile sisteminin kentte dönüşmüş hali olarak düşünülebilir ve bu model ülkemizin kendine özgü aile profilini açıklayan en iyi modeldir (Sarı, 2016, s. 95-96). Bunlarla

birlikte Kağıtçıbaşı, aile modellerinden bahsederken, bağımlılık modeli, bağımsızlık modeli ve psikolojik bağımlılık modeli olmak üzere üç model sunar:

- İlk model olan bağımlılık modeli, ilişkilerin ve bağların sıkı olduğu ataerkil toplumlarda görülür ve adından da anlaşılacağı üzere karşılıklı bağımlılığı esas alır. Daha çok geniş ailelerde görülür.
- İkinci model bağımsızlık modelidir ve Batı toplumu gibi sanayileşmiş toplumlarda karşımıza çıkan bireysel bir modeldir.
- Üçüncü model olan psikolojik bağımsızlık modelinde ise maddi olarak

bağımsızlık, duygusal olarak bağımlılık söz konusudur. Sosyo-ekonomik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak gelişen bu model, Kağıtçıbaşı'na göre, ülkemizde de sıklıkla görülen modeldir (Baloğlu & Bulut, 2015, s. 188). Ülkemizde modern aileye doğru dönüşüm gözlemlense de ülkenin büyük bölümünde bağlantılı çekirdek aile modelini görmek mümkündür. Ülkemizde kadınlar, iş hayatına girdiğinde, bakım çağına olan çocuğunu çoğunlukla ya kendi annesine ya da eşinin annesine bırakmaktadır. Bazı ailelerde, iş dönüşü akşam yemeği aile büyüklerinin evinde yemek yenilmeye de devam edilmektedir. Geleneksel geniş aile, değişen sosyo-ekonomik koşullara uyum sağlayarak otorite ve statü farklılıklarına uğrasa da aile bağlarından doğan dayanışma ve sevgi ortamı halen bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmektedir. Kendine özgü bu yapısıyla Türk ailesi dünya üzerinde özel bir duruma sahiptir ve geleneksel ile modernin kendine has bir sentezidir (Aluş, 2015, s. 17). Bu sentezin içinde akrabalık ve aile ilişkileri oldukça güçlüdür. Aile üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar, eşlerin büyük çoğunluğunun aile içi problemlerine aile büyüklerinin karışmasını istemezken, onlara saygı duyduklarını ve sözlerinin geçerli olması gerektiğini de ifade etmiştir. Bunun yanında, bakıma muhtaç aile büyüklerinin bakımlarının aile içinde verilmesi düşüncesiyle de çalışmalar içinde yoğun olarak karşılaşılmıştır. Yapılan çalışmaların sonuçları, modern kent ailesi içinde geniş aile kalıplarının halen devam ettiğini göstermiştir (Yavuz & Yüceşahin, 2012, s. 105).

Kandiyoti'ye göre, sosyolojik araştırmalarda, geniş aile kırsal, çekirdek aile ise kentsel olarak adlandırılmakta ve bu iki aile biçiminin arasında kalan aile tipleri ise geçiş ailesi olarak isimlendirilmektedir (Kandiyoti, 2013, s. 193).

İzole Çekirdek Aile

Endüstrileşme sürecini tamamlamış olan Batı toplumlarının neredeyse hepsinde karşımıza çıkan izole çekirdek aile, eş ve çocukların bir arada yaşadığı ya da çocuksuz eşleri kapsayan bir aile modeli olarak tanımlanabilir. Bu aile modelinde, çocuklar büyümüş ya da evlenerek yeni bağımsız aileler haline dönüşmüş de olabilir (Sönmez, 2011, s. 61).

Çocukların belli bir yaşa kadar içinde kaldıkları bu modern aile tipinde “*gönüllü çocuksuzluk*” kavramıyla karşılaşmaktadır. Eşlerden birinin ya da her ikisinin de çocuk yapmadan evliliği sürdürme isteği, kadınların kariyer planlamalarına öncelik vermesi ya da eşlerin kariyerlerini kaybetmeleri sonucunda çocuklarına yeterli koşulları sağlayamayacakları korkusu ile bu durumun devam ettiği söylenebilir (Can, 2014, s. 7-67).

Ziya Gökalp’ın “*yuva tipi*” adını verdiği bu aile modeli anne, baba ve çocuklardan oluşur ve içinde ailenin yaşlı bireylerini barındırmaz (Özbay F. , 2013, s. 109-110). Özellikle Avrupa ve Amerika’daki aile modellerinde karşımıza çıkan izole çekirdek aile, modernleşme sürecinde olan ülkemizde hakim olan bir model değildir (Can, 2014, s. 78-79).

Tek Ebeveynli Aile

Sanayileşme sonrası dönemde ortaya çıkan toplumsal değişimlerle geniş aile yapısı değiştiği gibi çekirdek aile içinde de dönüşümler başlamıştır. Ortaya çıkan alternatif aile modellerinden en çok göze çarpanı tek ebeveynli aile olmaktadır. Çocuğun anne ya da baba ile yani ebeveynlerden biri ile yaşadığı ve çocuğun ya da çocukların bakımından sadece bu ebeveynin sorumlu olduğu aile modeline tek ebeveynli aile denir (Tekin Epik, Çiçek, & Altay, 2017, s. 12). Tek ebeveynli aileler, geniş ve çekirdek ailelerle karşılaştırıldığında pek çok farklı problemle karşılaşmaktadırlar. Bu problemler en çok sosyal yaşam, ebeveynlik becerileri, ekonomi ve zaman yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Bedel & Işık , 2015, s. 73). Ebeveynlerden birinin öldüğünde, uzun süre evde olmadığında ya da eşler boşandığında karşımıza çıkan tek ebeveynli aile modeline gerek dünyada gerek ülkemizde rastlanmaktadır. Özellikle boşanma oranlarının artmasıyla tek ebeveynli aile modelinde de artış görülmektedir. 2011 verileri, OECD ülkelerinde yaşayan çocukların ortalama %15’inin tek ebeveynli ailelerde yaşadığını göstermektedir (Atila Demir & Genç Çelebi, 2017, s. 113). Ülkemizdeki tek ebeveynli çocuk sayısına net olarak ulaşılamamış olsa da yapılan araştırmalar, tek ebeveynli

ailelerin genel nüfusa oranını 2014'te %7.6 iken 2015'te %7.8 ve 2016 yılında ise %8.2 olarak göstermektedir (Köseoğlu & Yıldız, 2018, s. 83).

Ailede İşleyiş İlkeleri

Tüm toplumsal yapılar gibi ailede de birtakım işleyiş ilkeleri vardır. Başaran (2013)'a göre bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Aile öğeleri birbirleriyle bütünleşme ve bağımlılık içindedir.
2. Her ailenin dışarısı ile arasında bir sınır vardır. Bu sınırı çizen ailedir ve sınır ailenin ilişkilerinde seçici olmasını sağlar.
3. Ailenin kendisine özgü bir iletişim sistemi vardır ve bu sistem içindeki bazı kanallar kapalıyken bazı kanallar açıktır.
4. Aile, hem üyeleri için gerekli işlevleri sağlar hem de üyelerin bir arada kalmasını sağlamak için ikincil işlevler üretir. Tüm toplumsal varlıkların

kendisini oluşturan parçaları arasındaki uyum, bu yapının bütünleşmesini sağlar ve Başaran (2013) bu bütünlüğü elde edememiş toplumsal varlıkların ise çözülüp dağıldığını söylemektedir. Toplumsal varlıkların, karşılaştıkları değişimler karşısında iki tepki vermeleri beklenir: Değişime uyum sağlayarak denge kurmak ya da çözülmek. Aile de bu süreci yaşayan bir toplumsal varlık olarak diğer sosyal yapılar gibi, üyeler arasında bağımlılık duygusuna sahiptir. Bu bağımlılığın ölçüsü, dışarıdaki insanlara göre daha güçlü bir bağlılık duygusuna sahip olunmasıdır ve aile üyelerinin gereksinim duyduğu roller, bu bağımlılığı artırmaktadır. Çünkü hiçbir üyenin, kendi başına yeterli olması mümkün değildir. Ailelerin dışarıya açılması ve dışarısı ile ilişkiler kurması elbette kaçınılmaz bir durum olmakla beraber, bu açılımın kendine özgü sınırları vardır ve bu sınırlar ailenin mahremiyetine ve iç bağımlılığına zarar getirmeyecek düzeyde çizilmektedir. Sınırlar ve bağımlılıklarla ilgili her ailenin kendi iletişim modeli, bir anlamda kendine has bir dili bulunmakta ve aile üyeleri arasında gayet işlevsel ve anlaşılır olan bu dil, dışarıdaki herhangi biri için karmaşık ve anlaşılmaz olabilmektedir. Aile üyelerinin hem tek tek hem de bütün halinde işlevlerini yerine getirmesi, ailenin devamlılığı için çok önemli olsa da zaman zaman yeterli olmayabilmekte, bu durumda aile üyelerinin bir arada olmalarını sağlayan ikincil işlevler (geziler, yemekler, aile etkinlikleri vb.) aileye süreklilik kazandıran faktörler olarak devreye girmektedir (Başaran, 2013, s. 145-147).

Ailenin İşlevleri

Ailenin ve aile içindeki bireylerin ihtiyaçlarının giderildiği ve bunun süreklilik taşıdığı tüm davranış, etkileşim ve aktiviteler aile işlevleri olarak tanımlanmaktadır. Her aile kendi içinde özel ve farklı olsa da evrensel olan bazı aile özellikleri vardır. Bunları, her ailenin kendi içinde bir sosyal sistem kabul ediliyor olması; her ailenin birbirinden farklı kültürler ilkelere ve değerlere sahip olması; her ailenin kendi içinde farklı bir yapısı olması; her ailenin temel fonksiyonlara sahip olması ve her ailenin aile döngüsündeki evrelere uygun hareket etmesi olarak sıralamak mümkündür. Bu evrensel özellikler gibi aileler, tarih süresince benzer işlevlere de sahiptir. Bu işlevler, çocuk sahibi olarak soyu devam ettirme, çocukların ruhsal, zihinsel ve bedensel sağlığını koruma, aile bireyelerine duygusal destek verme, ekonomik dayanışma, güvenlik ihtiyacını giderme, toplumsallaşma şeklinde ifade edilmektedir. Tüm bu işlevler, aile bireyelerinin gelişmesini ve aile bütünlüğünün devamını sağlaması açısından faydalı kabul edilmektedir. Eşler arasında başlayan sevgi, diğer aile bireyelerine de yayılır ve böylece aile bireyleri duygusal anlamda doyurucu ve güçlü bir atmosfere sahip olabilir. Ülkemizde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, ailenin işlevleri arasında, aile bireyelerinin sevgi ve şefkat ihtiyacını karşılamak %71,77'lik bir oranla ilk sırada gelmektedir. Bu oranı %68,82 ile soyun devamlılığı ve %68 ile çocukların ruh sağlığını muhafaza etmek izlemektedir. Aile bireyelerinin sosyalleşmesini sağlamak, ailenin başlıca işlevlerinden biri olarak kabul edilmekte ve aile, bir sistem olarak, bireylere içinde yaşanılan toplumun değer, inanç, kültür, tutum ve davranış normlarını aktarmaktadır. Bireyin aile içinde başlayan toplumsallaşma süreci, okul, medya, sosyal çevre gibi diğer deneyimlerle de devam etmekte ve bireyin toplumsallaşma serüveni yaşam boyu sürmektedir. Ailenin, çocuklara toplumsallaşma sürecinde doğru rehberlik edebiliyor olması ancak sağlıklı bir aile atmosferi ile mümkün olabilmektedir. Bu sağlıklı olma durumu bireyin sosyalleşme biçimini etkilerken, böylece sağlıklı ya da diğer ifadesiyle işlevsel ailenin kriteri de ortaya koymaktadır. Hallaç & Öz (2014) tüm bu veriler bağlamında işlevsel ailenin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Aile üyeleri arasında, kolaylaştırıcı bir etkileşim süreci yaratmak.
2. Üyenin bireysel gelişimini artırmak.
3. Rol ilişkilerini etkili bir şekilde yapılandırmak.
4. Aktif olarak problemleriyle baş etmek için girişimlerde bulunmak.

5. Sağlıklı bir ev çevresi ve yaşam tarzına sahip olmak.

6. Bağlı oldukları topluluklarla düzenli bağlar kurmak (Hallaç & Öz , 2014, s. 142-149).

Ailede Rol Dağılımları

Belirli bir statüye, toplumsal konuma atfedilen ya da sosyal beklentileri gösteren davranışlar bütününe rol adı verilir. Başka bir ifade ile rol, her bir bireyden kendisinin sahip olduğu statüye göre beklenen davranışlar demektir. Ortak bir kültürün oluşmasında ve aktarılmasında rol kavramı büyük önem taşımakla beraber, kültürel olarak da tanımlanan roller, insanların davranışlarının tahmin edilebilmesini sağlamaktadır. Cinsiyet rolü hem kadınların hem de erkeklerin ne şekilde davranmaları gerektiğini söyleyen ve her birinden beklenen birbirinden değişik görevler olarak tanımlanabilir. Sosyal roller ise toplumsal ilişkileri düzene sokan sistemlerdir ve bireylerin birbirleriyle iletişim kurup ve eyleme geçmelerini sağlamaktadır. Bireyin toplumsallaşma sürecinde öğrendiği roller, toplumun bireyden beklentilerini karşılamakta ve toplumsal çevre ile birey arasında denge ve bağlantı kurmaktadır. Çünkü bir yandan, bireyin yaşadığı toplumun beklentilerine göre şekil alan rol, bir yandan da bireyin kendi bireysel farklılıklarıyla bütünleşen davranışları ifade etmektedir. Sosyal roller, karşılıklılık esasına dayandığından ve kişilerden beklentiler içerdiğinden eşlerin rollerini de karşılıklı biçimde birbirine bağlamakta ve eşlerden her birinin diğerinden beklentisinde etkin bir güç ortaya koymaktadır. Her toplumda hem kadın hem de erkek için belirlenmiş roller vardır ve özellikle aile ele alındığında bu roller çok daha belirgin olmaktadır. Geçmişten bugüne erkeklerin toplumsal rolleri bazı değişiklikler olsa da büyük oranda aynı şekilde devam etmektedir. Meydana gelen bu değişimler erkek rolünü tanımlarken keskin bir sınır çizmeyi zorlaştırır. Çünkü erkeklerin sahip olduğu bu toplumsal ve aile içi roller, tarihsel süreç, ekonomi, kadının statüsünde meydana gelen değişimler gibi pek çok nedenle zaman içinde değişim geçirmiştir. Yaygın olan ve geleneksel toplumsal algıya göre aile içindeki karar mekanizmasını erkek oluşturur. Ayrıca bütçe işleri, alışveriş, ailenin denetimi, tamirat gibi işler de erkeğin sorumluluğundadır. Bunun yanında kadının, tanımlanmış yedi farklı rolü vardır: Anne olma rolü, eş olma rolü, sahip olduğu mesleğe ilişkin rolü, toplumsal rolleri, birey olma, ev kadını rolü ve akrabalık rolü. Çocuğun bakımı, büyütülmesi ve içinde yaşayacağı topluma hazır hale gelmesi, kadının annelik rolü kapsamındadır ve Akgül Gök (2013)'e göre kadın, bu rolü en iyi şekilde yerine

getirebilmek için “aklı erdiği andan itibaren” hazırlanmaktadır (Akgül Gök, 2013, s. 30).

Uğurlu (2013), biyolojik fonksiyonları açısından bakıldığında tüm canlıların kadın ve erkek olarak ayrıldığını söylerken, bireylerin davranışlarını ifade eden rol kavramından bahsetmektedir. “Bireyin davranışları ile toplumsal düzen arasındaki bağ olarak” da tanımladığı rol kavramının, bireyin toplumdaki konumuna, bu konuma uygun olan beklentilere, yaptırımlara ve toplumsal tutumlara bağlı olarak şekillendiğini söyleyen Uğurlu (2013) kadından beklenen rollerin annelik rolleri ile örtüştüğünü ifade etmektedir. Beauvoir (çev. Bertan Onaran, 2011)’ dan aktararak “*Analık içgüdüğü diye bir şey yoktur, hiç değilse bu, insan türüne uygulanamaz.*” diyen Uğurlu (2013), Beauvoir’ in, bedensel yapısı nedeniyle kadının, insan soyunun devamına uygun olduğu için anneliğin onun kaderi olduğunu ve bu yüzden de anneliğin kadının doğal görevi olarak görüldüğünü ifade eden iddialı görüşlerine de çalışmasında yer vermektedir. Aynı çalışmada Uğurlu (2013), kadının tüm toplumlardaki en önemli sorumluluğunun çocuk doğurmak ve ona bakmak olduğunu söyleyen Haralambos (1984)’ u ele almakta ve kadının aile içindeki davranışları ile ilgili olarak “*sıcak, güvenli ve duygusal destek verici*” ifadelerine yer vermektedir. Toplumlar arasındaki farklılıklara bakıldığında, anneliğin toplumsal olarak öğrenilen davranışlar bütünü olduğunu söylemek ve gerek toplumlar arasında gerekse tarihsel süreç içinde annelik rolü ile ilgili farklı algılar ve farklı davranışlar görmek de mümkündür. Ecevit (1991)’den aktardığı şekli ile “*annelik ve çocuk bakımının doğuştan sahip olunan kadınlık özellikleri olmayıp, sosyal yapılandırılmalar*” olduğunu söyleyen Uğurlu (2013) “*iyi anne*” kavramının da evrensel olmadığını altını çizmektedir (Uğurlu, 2013, s. 5-7).

Özellikle ataerkil bakış açısı, anneliği doğallaştırarak ele alırken, ‘kutsal annelik’ ve ‘mucizevi hamilelik’ kalıplarına yaslanmakta ve anneliği kadının doğumdan itibaren “*doğal olarak*” bildiğini, babalığın ise erkek tarafından “*sonradan öğrenilen*” sosyal bir rol olduğunu iddia etmektedir (Demiriz & Baran, 2018, s. 1087).

Erdoğan (2008)’a göre, sosyal hayatın içinde cinsiyet organizasyonunun var olmasının ve iş bölümünün kadın-erkek cinsiyet farklılığına dayalı olarak ortaya çıkmasının asıl sebebi, kadının annelik yönünü merkeze alan asimetric ebeveynlik modeli olmaktadır. Annelik, doğum gibi biyolojik fonksiyonların dışında, çocuğun beslenmesi, bakımı,

yetiştirilmesi gibi sosyo-kültürel fonksiyonları da barındırmakta ve bu açıdan bakıldığında pek çok sorumluluğun, aslında erkekler tarafından da yapılabileceği görülmektedir. Erdoğan (2008) Chodorow'dan aktararak anneliğin toplum tarafından yeniden üretilmesinin altında yatan asıl nedenin, kadınların devamlı olarak hissettikleri kişisel ilişki gereksinimi olduğunu söylemektedir. Bu gereksinimi erkekler başta olmak üzere, toplumdaki diğer bireylerden alamayan kadının, anne olma isteği, bu açıdan bakıldığında, anneliğin temelinde psikososyal etkilerin var olduğunu ortaya koymaktadır. Erkeklerin değil de kadınların "*birincil ebeveyn olması*" Chodorow'a göre başlı başına sosyolojik bir konudur. Ebeveynlik, ona göre kişiler arasında var olan duygusal ilişkilere gösterilen katılımı ifade etmektedir ve bu yönüyle annelik, kız çocuklarının sadece taklit yoluyla öğrenebileceği bir rol olamaz. Bununla beraber, Erdoğan (2008), erkeklerin kadınlar üzerine güç sahibi olmak istemesinin de annelik kavramını açıklamada yetersiz kaldığını eklemekte ve erkek, kadından bebek bakımı ile ne beklerse beklesin, anneliğin oluşabilmesi için kadının kendisini anne olarak görmesi gerektiğini söylemektedir. Erdoğan (2008), tüm bu veriler dikkate alındığında, kız ve erkek çocuklarının, erken dönemlerden itibaren, anneleri ile yaşadıkları farklı deneyimler nedeniyle farklı kendilik algıları geliştirdiğini, kadınlık ve erkeklik algılarının da annelik ve babalık algılarını şekillendirdiğini belirtmektedir (Erdoğan, 2008, s. 77-78).

1.2. Aile Araştırmalarında Başlıca Kuramlar

Aile kavramını açıklayan belli başlı kuramlar, çalışmanın bu bölümünde ele alınırken, sosyoloji biliminin farklı perspektiflerden incelediği bu kavram, çok yönlü olarak ele alınmış, araştırmanın konusu ve arka planı göz önüne alınarak, feminist kuram, özellikle, detaylı olarak açıklanmıştır.

1.2.1. Feminist Kuram

Feminist kuram, aileyi toplumsal cinsiyetin başlangıç noktası olarak ele almıştır ve kadının ikincil planda kalmışlığı feminist kuramın hareket noktasını oluşturmuştur. Kuram, kendi içinde farklı görüşlere ayrılrsa da liberal, kültürel ve sosyalist feminizmin önermeleri aile kurumunu ortadan kaldırmak üzerine değil, aile kurumunu kadının lehine dönüştürmeyi amaçlamak üzerine olmuştur. Aile içindeki eşitsiz ilişkileri ele alan liberal feminizm, erkek ile kadın arasındaki doğal kabul edilen akıl ve duygu ayrımına

dikkat çekmektedir. Bu iki uçlu ayrımın sonlanması ve kadının kamusal alana katılımının artması gerektiğini savunan liberal feminizm, kadının kamusal alandaki haklarını elde etmesi ve eğitim olanaklarının yükselmesi ile ev içi sorumluluklarının da daha kabul edilebilir olduğunu ve böylece aile içi müdahaleye gerek kalmayacağını söylemektedir. Liberal feminizmden farklı olarak kültürel feminizm kadının sahip olduğu duygusallık, şefkat gibi özelliklerin iddia edildiği gibi zayıflık değil aksine dünyayı dönüştürecek bir güç olduğunu savunmaktadır. Kültürel feminizme göre aile kurumunda bu gerçeğin göz ardı edilmesinin nedeni bu kurumun erkek egemen olması ve ataerkil söylemi yeniden üretiyor olmasıdır ve dönüşüm, kadının sahip olduğu niteliklerin kamusal alana taşınabilmesi ile mümkün olacaktır. Ataerkil sistemi üretim ilişkileriyle birlikte ele alan sosyalist feminizm, kadının görünmeyen ve bu nedenle de karşılık görmeyen emeğine odaklanmıştır. Ailenin dönüşümünü bu emeğin görünür olması ve ataerkil yapının kadın emeğini sömürmesinin sonlanmasıyla ilişkilendirmiştir. Birbirinden farklılıkları olsa da her üç akımın da ortak noktası, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadının geri planda bırakılmasının kökeni olarak aileyi kabul etmeleridir (Güneş, 2018, s. 151-152).

1.2.2. Sembolik Etkileşim Kuramı

Temel varsayımı, insanların sembollerle yaşamasına dayanan bu kuram, insanların kendi eylemlerinin yanında, başkalarına da yüklediği anlamları ifade eder. Kuram, aile açısından ele alındığında, aile üyelerinin davranışlarını inceleyerek, sosyalleşme, iletişim örüntüleri ve karar verme süreçleri gibi aile içi dinamikleri açıklamak için kullanılır. Bu dinamikler, ailenin toplumla ilişkisi ve diğer ilişki modellerini anlayabilmek için önemlidir ve ailenin bir etkileşim örüntüsü olarak ele alınarak, aileyi, diğer sosyal kurumlarla birlikte anlayabilmeyi sağlar (Hallaç & Öz , 2014, s. 150).

Kuram içinde, Stryker tarafından "ailesel kimlikler" olarak adlandırılan durum, sosyal ilişkilere aile üyelerinin katılımcılıklarını ifade etmektedir. Kuram, aile içinde herkesin belli bir yeri ve yerine getirmesi gereken belli roller olduğunu söylemektedir. Bunun yanında, eşler, ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkinin temelinde bu farklı rollerden kaynaklanan etkileşim olduğunu savunan kurama göre, aile içinde herkesin yeri bellidir ve herkes belli rolleri yerine getirmelidir. Bu roller, aile bireylerinin beklentilerine uygun olmaktadır (Tanrıöğen , 1997, s. 62). Bu açıdan ele alındığında, sembolik etkileşim kuramı eşlerin birbirlerinden beklentilerini anlamak ve bu beklentilerin ifade

şekillerini gözlemleyebilmek adına, çalışma için özel olarak anlam kazanmaktadır.

Gökçe (2017)' ye göre, aile kurumundaki değişimleri inceleyen kuram savunucuları, evlilikteki duygusal tatmin beklentisi üzerinde özellikle durmuşlardır (Gökçe, 2017, s. 53). Çalışmanın, babaların çocuk bakımına verdikleri katkının eşler arası ilişkiye ve evlilikteki tatmine etkisini de ele aldığı düşünüldüğünde, sembolik etkileşim kuramı, çalışma için önem kazanmaktadır.

1.2.3. Güç (Çatışma- Denge) Kuramı

Çatışmacı kuram, önce aile içinde başlayan ve aileden topluma geçen oldukça keskin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmaktadır (Şahin M. , 2018, s. 142).

Çatışma kuramı, temelini Marksizm'den almakta ve modern toplumun bireye yaşattığı çatışmaların dengeye ulaşabilmesi ile ailenin varlığını devam ettirebildiğini söylemektedir. Ailenin kapitalizmin yeniden üretime aracılık eden bir kurum olduğunu savunan çatışma kuramı, evliliğin ve doğal olarak da ailenin ataerkil kapitalist sistemin sürdürülebilirliğini sağladığını iddia etmektedir. Bu kuram ailedeki güç dengeleri ve çatışmaya odaklanmaktadır (Kasapoğlu, Güneş, Gökçe, Beklan Çetin, & vd, 2011, s. 13-14).

Öte yandan Engels kadınla erkek arasındaki eşitsizliğin daha önceki toplumlardan miras kalan çok uzun bir sürece sahip toplumsal bir olgu olduğunu söyler. Toplumsal üretim yolunun kadın açık olduğunu ancak toplumsal üretime katılmak isteyen kadının aile içi görevlerini yerine getirmekten uzak kalacağını; aile içi görevlerini yerine getirmek istediği zaman ise toplumsal üretimden dışlanacağını söyler. Modern aileyi oldukça radikal bir ifade ile “açık ya da gizli, kadının evsel köleliği” olarak tanımlayan Engels'e göre, aile içinde erkek burjuvayı, kadın ise proleteriyayı temsil eder (Engels, 2011, s. 85-86).

1.2.4. Sistem Kuramı

Bu kuram, aile yapısının kendi içinde barındırdığı her unsurun birbiriyle direkt ya da dolaylı ilişkili olduğunu savunmakta ve tüm bu unsurların hepsinin bir araya gelerek bir kompleks oluşturduğunu savunmaktadır. Bu tanımlamadan hareketle, aile de bir sistem olarak ele alınır ve ailenin fonksiyonunu açıklamakta sistemsal bir yol gösterir. Tanıma uygun olarak, aile üyelerinin her biri arasında bir bütünlük vardır ve her bir üyenin

sahip olduğu pozisyon bir araya gelerek aileyi bir sistem olarak inşa eder. Aile bireylerinden birinin başlattığı herhangi bir döngünün tüm aile sisteminde bir etki yarattığını savunan sistem kuramı, ailenin iç ve dış değişime de uyum sağlayabildiğini söylemektedir (Şahbudak, 2016, s. 56-57).

1.2.5. Alış-Veriş (Mübadele) Kuramı

Mikro ekonomi temelinde ortaya çıkan bir kuram olan mübadele kuramı, insanların rasyonel seçimler yaptıkları ve kendilerine fayda sağlayacağını düşündükleri ilişkilere girdikleri varsayımına dayanmaktadır. Daha çok aile içindeki karı-koca ilişkisine yoğunlaşan bu kuram, eş seçimi, evlilik sistemi ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini mercek altına alırken, insanların belirli davranışlarının hangi belirli toplumsal şartlar altında ortaya çıktığını açıklamaya çalışmaktadır (Şahbudak, 2016, s. 61-62).

1.2.6. Ailesel Evreler Kuramı

Aile yaşam döngüsü olarak da kavramsallaştırılan bu kurama göre, aile de zamanla birlikte değişir ve ailenin geçirdiği değişim süreci birbirinden farklı şekillerde isimlendirilir. Topçuoğlu (2006)'nun Carter ve Mc Goldrick (1989) 'den aktardığına göre, bu değişim evreleri beş ayrı şekilde ifade edilmektedir. Bunlar: Bağımsızlık dönemi, evlilik, ebeveynlik dönemi, çocuk sahibi olup çocuğun erişkinliğine kadar olan dönem, yetişkin çocuk sahibi olunan dönem ve yaşlılık dönemi. Kurama göre, aile, her bir evrede o döneme özel sorunlar yaşamakta ve o dönemin gerektirdiği değişimlere adapte olarak dönüşmektedir (Topçuoğlu, 2006).

1.3. Babalık Kavramı ve Kavramın Tarihsel Süreç İçindeki Değişimi

Ebeveynlik kavramı, insan nesli ile başlamakta, babalık kavramının ise 6000 yıl önce Tarım Devrimi zamanında ortaya çıkmış olduğuna inanılmaktadır. Tanrı kralların erkek figürü olarak sembolize edilmesi, kadının doğurganlık yeteneği sayesinde kazandığı üstün rolü kaybetmiş olduğuna dair kuvvetli kanıtlar bulunmakta ve ataerki düzenin eski Mezopotamya'da ortaya çıktığı ve bu sürecin İ.Ö. 3100-600 arasındaki 2500 yıllık bir zaman dilimini kapsadığı düşünülmektedir. Elde edilen belgeler, yaşanan dönemin sosyal ve kültürel yapısının babalık kavramı üzerinde etkileri olduğundan bahsetmektedir. Örneğin, çok tanrılı (politeistik) dönemde, kadın olarak sembolize edilen doğurganlık tanrısı, çoğu kez bir erkek tanrı tarafından takip edilmektedir.

Babaların çocukları besleme ve yaşamı yeniden üretme yetenekleri annelere göre daha az olmakla beraber spermsiz yumurtanın “uyuyan güzel” diye nitelendirilmesi şeklindeki bazı mitolojik kanıtlar nedeniyle erkek figürünün bu toplumlarda da üstün olduğu düşünülmektedir. Babalık kültürü, içinde bulunulan toplumun değer yargıları, norm ve beklentileri ile babalığa atfedilen normları ve değerleri içermekte olduğundan, babalık uygulamaları da yaşanan döneme uygun olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle; babalık idealinden bahsederken babalık kültürü, dönem içindeki gerçek davranışlarını ele alırken de babalık uygulamaları kast edilmektedir. Teorik olarak bu iki kavramdaki değişim birbirine uyumlu olmalıysa da pratik düzeyde böyle bir uyumun olduğunu söylemek kolay olmamaktadır. Kültür çok hızlı değişmekle beraber, uygulamaların bu hızlı değişime aynı şekilde ayak uydurduğunu söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte, babaların kişilik ve karakterleri de doğal olarak babalık davranışlarına yansımaktadır (Ergin & Özdilek, 2014, s. 3-8).

Öte yandan tarihsel süreçte Mezopotamya bölgesine bakıldığında gerek Sümer gerekse Babil devletlerinde birbirlerinden çok farklı olmayan baba imajıyla ve bununla birlikte gelen baba otoritesiyle karşılaşmaktadır. Babanın otorite kaynağını, toplumsal yapı ve kurallar içinde erkeklerin belirleyici olmasında bulmak mümkündür. Ayrıca aynı toplum içindeki erkekler arasında da statü farklılığı yaratan nokta baba olmaktadır. Geniş bir ailenin içindeki en yaşlı baba aynı zamanda en yüksek otorite demektir. Eski Türk toplumları incelendiğinde, babaya itaatin çok önemli olmakla birlikte, koşulsuz olmadığı da görülmektedir. Töre, babadan ve baba otoritesinden üstündür. Toplum içinde babanın da oğulun da görevleri vardır ve bu görevler birbirinden ayrı bir şekilde ele alınır. Örnek vermek gerekirse, baba, oğlunu evlendirmekle yükümlüdür. Bir baba olarak bu sorumluluğunu yerine getirmemezse, oğul babasından masraflarını alabilir. Bununla beraber, oğul evlendiği zaman baba onayını almadan baba evinden ayrılamaz. Böylelikle bir toplumsal denge sağlanmaktadır: Baba, yükümlü olduğu konularda kayıtsız bir otoriteye sahip değildir ve aile bütünlüğünü koruyabilmek adına törenin otoritesi daha güçlüdür. Bu tarihsel süreçleri inceleyen araştırmalara göre, modern çağa kadar tüm dünya üzerinde aile reisi olarak babalık otoritesinde değişimler meydana gelmiştir (Say, 2015, s. 140-144).

Ataerkil düzenin en belirgin örneklerinden biri olan Roma toplumunda aile, toplumun

en güçlü temeli olarak görülmektedir. Roma ailesinin varlığını sürdürebilmesinde dinsel temaların büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Babanın liderliği altında birleşen aile, eş, çocuklar, gelimler, torunlardan oluşmakta ve kız çocuklar, bu aile sistemi içinde evlenene kadar baba otoritesinin altında kalırken; erkek çocuklar ise baba bile olsalar, kendi babaları ölmeden onun otoritesi altından çıkamazdı. Ancak baba öldükten sonra erkek çocuk serbest kalabilirken, bu durumda, ailedeki erkek çocuk sayısı kadar yeni aile oluşumları meydana geliyordu. Çocuğun, “tohum” olarak İncil’de yerini bulmasıyla bağlantılı olarak, Roma toplumunda baba-çocuk ilişkisinde soyun devamı ve iktidar duyguları baskın rol oynamaktaydı. Bu bakış açısıyla erkek, neslin sürmesini kendi başarısı olarak algılamakta ve kendi hayatının devamı olarak çocuğun yaşamını görmekteydi. Batı dünyasında yüzyıllarca devam eden bu baba egemenliği, 19. Yüzyılda radikal değişimlerle karşılaşmıştır. Bu döneme kadar ev ve iş belirgin bir şekilde ayrılmış mekanlar olmadığı için babalar gün içindeki vakitlerinin büyük çoğunluğunu evde çocuklarıyla geçirmekte ve onlara sadece sanat ya da zanaat değil bunların yanında ahlaki değerleri de öğretmekteydiler. 19. yüzyılda gelişen kapitalizm ile babalar evlerden çıkıp sanayiye gitmeye ve fabrikalarda çalışmaya başlarken, anneler de evde ev işleri ve çocuklarla ilgilenmeye, dolayısıyla erkek çalışma hayatında, kadınsa aile yaşamının içinde konumlanmaya başlamıştır. İlerleyen süreçlerde erkeklerin, işten arta kalan zamanlarını evde değil, kulüplerde, spor salonlarında ya da eğlence yerlerinde geçirmeleri söz konusu oldukça, bu mekanlara gitmeyip evde zaman geçiren erkeklerin bu davranışları kadınsı olarak nitelendiğinden, 19.yüzyıl boyunca karşımıza çıkan babalık, ciddi, mesafeli ve denetimci olarak ifade edilebilmektedir. Babanın iş dışındaki zamanında çocuklarıyla kurduğu ilişkide kontrolü elinde bulundurmasının en büyük dayanağı elbette ekonomik idi. Babanın, evin geçimini sağlayan ve tüm ailenin maddi anlamda kendisine bağımlı olduğu kişi olarak, elindeki bu gücü mesafeli bir babalık modeli içinde kullandığı söylenebilir. Babalık kavramı, pek çok kavram gibi, tüm dünyada ortaya çıkan hızlı değişimlerden etkilenmekte ve Batı’da, 1970’li yıllardan sonra işten eve geldiğinde çocuklarıyla oynayan, hafta sonlarını çocukları ile geçiren ve onlara yeni şeyler öğretmeye çalışan bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu modelde baba, çocuklarıyla oyun oynamakla beraber, ilişkiyi daha öteye taşımamakta, örneğin bebeğin bezini değiştirmemekte, gazını çıkarmamakta ya da onu uyutmak gibi rutin işlere katılmamaktadır. Öte yandan, yine aynı yıllarda kadının iş hayatına katılımının artmasıyla, erkeğin geleneksel

misyonlarının zayıfladığı ve kadınların eşlerinden ev işleri ve çocuk bakımı gibi işlerde istedikleri katkının da arttığı görülmektedir (Zeybekoğlu, 2013, s. 87-89).

Babalık kavramında tarihsel süreç içinde başlayan bu değişimler, günümüzde de hala devam etmekte ve insan soyu yaşadığı müddetçe değişmeye devam edecek gibi görünmektedir.

1.3.1. Babalık Rolü

Jack Heinowitz, “İmdat! Baba Oldum” (Çev: Esin Sungur,1998) kitabında en ciddi toplumsal sorunların temelinde “bağlı, sorumlu ve ilgili babaların yokluğu” nun yattığını söylerken, hegemonik bir kültürden bahsetmektedir. Heinowitz (1998), bu kültürün, “hayali baba” ya da “tacizci baba” kavramlarını ortaya çıkardığını, bunun nedeninin de hegemonik erkeklerin, toplumsal yapı tarafından çocuk bakmaya hazırlanmaması olduğunu anlatmaktadır. Ona göre erkekler, hegemonik erkeklik kültürü içinde çocuk bakımının erkeklerin de doğal bir parçası olduğunu bilmeden yetişmektedirler. Daha da kötüsü, erkekler babalığın, bir erkeğin elde edebileceği en büyük ödül olduğunu da görmemekte ve bunun nedeni de erkeklerin içine hapsediği hegemonik kültür olmaktadır. Heinowitz, bir erkeğin yetişme döneminde elde ettiği sağlam dayanakları yoksa, ebeveyn olmanın ne kadar kıymetli bir şey olduğunu asla fark edemediğini belirtmektedir. Baba olmanın “kendilerine sunduğu değeri” görmeyen erkeklerin, aile hayatından kaçmak için babalığı kullandıklarını da eklemektedir. Heinowitz (1998)’ e göre, toplumlar, “işçi” olan erkeklerle “bakıcı” olan erkeği bütünleştiremediği ve bu bütünleşmeyi reddettiği için büyük bedeller ödemektedir (Heinowitz, 1998, s. 10-11).

Ebeveynlik sürecinden bahsettiğimizde karşımıza çıkan bazı temel unsurlar bulunmaktadır. Bunlar, özen ve bakım ile denetim ve gelişim olarak sayılmaktadır. Özen ve bakım, çocuğun kaza, hastalık ve benzeri olumsuz durumlardan korunmasını ve sadece fiziksel olarak değil ruhsal ve sosyal olarak da iyi olmasını sağlamayı amaçlarken; denetim ve gelişim ise çocuğa konulan sınırlar ve kurallarla ilgili olmaktadır. Disiplin olarak da isimlendirebileceğimiz bu kavram, bazen olumlu bazen olumsuz şekilde karşımıza çıkabilmektedir. İyi ebeveyn olmak, çocukların hem fiziksel

hem duygusal hem de sosyal anlamda gelişmesini ve bu esnada yeteneklerini de geliştirmesini sağlayacak uygun ortamı çocuğa hazırlamayı gerekli kılmaktadır (Bağlı & Sevim, 2007, s. 128). Gerek özen ve bakım gerekse denetim ve gelişimle bu uygun ortamı sağlamak, anneler kadar babaların da görevidir.

Son dönemlerde sosyal bilimler, babalık kavramı üzerinde iki noktaya dikkat çekmeye başlamıştır. Bunlar: Babanın erkeklik rolü ile ebeveynlik rolüdür. Bu iki kavram arasındaki ayırım ise “baba olmak” ile “babalık yapmak” olarak ifade edilebilmektedir. “Baba olmak” ifadesi, cinsiyet üzerinden ilerleyen bir ifade olarak bir erkeğin çocuk sahibi olmasını ve buna bağlı olan rol ve anlamları kapsamaktadır. Bunlar, aileyi koruyan, ailenin geçimini sağlayan ve bunlarla birlikte çocukların gelişim ve sosyalleşmesine katkı sağlayan bir babalık tanımını içine almaktadır. “Babalık yapmak” kavramıyla ise ebeveynlik davranışları anlaşılmalıdır. Bu kavram, erkeğin, çocuğunun gelişimi adına, çocukları için, onlarla birlikte yaptığı ve yapmadığı her şeyi, yerine getirdiği ve getirmediği tüm somut gereklilikleri ifade etmektedir. Babalık kavramının bu her iki kavramı da içerdiğini söylemeliyiz. Yani babalık, baba olmak ve babalık yapmanın birleşiminden oluşmaktadır. Örneğin, erkeklerin babalık yapmak adına eşleri ve çocuklarına anti demokratik davranışlar sergilemesi ve baskıcı bir ilişki tesis etmesi, çocuk için olumsuz sonuçlar doğururken; eşitlikçi yaklaşımlar sergileyen ve ilgili davranan babalar, çocuklarının hayatına olumlu katkı vermektedirler. Buradan hareketle, babalık yapmanın kendi başına önemli olduğu söylenebilir. Dolayısı ile “babalık yapmak” tek başına önem taşımaktadır. Diğer yandan, babanın hem eşinin hem de çocuklarının hayatında katılımcı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetici yaklaşımları, çocuklarına ve ailesine daha fazla zaman ayırması hem çocukları hem eşi hem de babanın bizzat kendisini olumlu biçimde etkilemektedir. Bu noktada babanın çizdiği sınır, toplumun baba olmaya yüklediği kültürel ve sosyal değere göre olmaktadır. Yani bu durum “baba olmak” ve “babalık yapmak” kavramlarının, babalığı birlikte belirlediğini göstermesi açısından ele alınabilir. AÇEV tarafından yapılan “Türkiye’de Babalık Araştırması”nın sonuçlarına göre, ülkemizdeki babaların %94’ü baba olmaktan keyif aldığını ifade etmiştir. Araştırma bulgularından bir diğeri de erkeklerin çocuk sahibi olarak, çocuksuz ve evli olan erkek arkadaşlarının “başiboş” dünyası yerine toplumun onayladığı “yetişkin” erkek dünyasına geçiş yaptıklarını düşünmeleri olmuştur. Erkeğe bu geçişi yaşatan şey çocuk sahibi olmak ve bununla birlikte gelen

sorumluluklar olmaktadır. AÇEV'in araştırmasına katılan görüşmeciler, baba olmanın "sorumlulukları" nı ifade ederken, kurdukları aileye hakim bir otorite olmayı ve hakim erkeklik rollerini de burada anmaktadır. Çocuk sahibi olan erkek, baba olarak, ailesine karşı tüm sorumluluklarını yerine getirirken bir yandan da sahip olduğu roller kapsamında elinde bulundurduğu otorite ile çocuklarını yönlendirecek ve yaşadığı toplumun kodlarını çocuklarına öğretecektir (Bozok, 2018, s. 9-24).

1.3.1.1. Babanın Geleneksel Rolü

Baba olmak, bir erkek için en zor durumlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu durumun zorluğu, erkeklerin kadınlar gibi doğum yoluyla bir çocuğa sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Çocuğun babayla arasındaki bağ, anneye arasındaki bağ kadar görünür olmadığı için bir erkeğin babalığı anlayabilmesi oldukça zor ve karmaşık olmaktadır. Zira, anne olma durumundan farklı olarak, baba olmak, çocuk ile baba arasında biyolojik bir bağlantı ile başlamamakta, kadın tarafından onaylanma ve kabule ihtiyaç duymaktadır. Bu durum da ilişkide belirsizlik riskini ortaya çıkarmaktadır. Baba denildiğinde hem çocuğun hem de çocuğun annesinin geçiminden sorumlu olan kişi akla gelmektedir. Babanın alışılmış, geleneksel rolü, ev dışında çalışmak, eşi ve çocuklarının geçimini sağlamak ve ekmek getirmektir. Bunun tamamlayıcısı olarak anne de geleneksel model içinde ev içindeki yaşamdan sorumlu olmakta ve çocuklarla birlikte evin temel bakımını sağlamaktadır. Ancak yaşanan toplumsal değişimler sebebiyle bu geleneksel roller çok büyük oranda değişim göstermiştir. Artık ailelerin pek çoğunda her iki eş de ev dışında çalışmakta ve eşler, evin geçimini birlikte sağlamaktadır. Evin geçiminde yaşanan bu paylaşım, çocukların sorumlulukları söz konusu olduğunda da gündeme gelmekte ve babaların geleneksel rollerinin dışında, çocuklarının gelişiminde de aktif rol oynamaları beklenmektedir. Geleneksel modelde çocukla ilgilenmesi ve çocukla ilgili işleri yapması gereken ilk kişi anne olmaktadır. Bu geleneksel anlayışa sahip ailelerin varlığı devam etmekle beraber, annenin ev dışında çalışıp çalışmaması, babaların çocuklarla ilgili sorumluluk almasında önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel baba modelinde ailenin geçimini sağlayan, otoriter ve disiplinli, çocuklarına az zaman ayıran ve çocuk bakımında görev almayan bir figürdür. Bu modelde babanın çocuk bakımı konusunda kendisini sorumlu hissettiği tek alan parasal destek olmakta ve baba bunu sağladığı

takdirde kendisini yeterli ve sorumlu hissetmektedir (Telli, 2014, s. 5).

1.3.1.2. Babanın Değişen Rolü

Babalığı sadece biyolojik bir kavram ele almak mümkün değildir. Baba, kuşaklar arasında farklılık yaratan, çocuğa sosyal, kültürel ve cinsel kimlik de kazandıran kişi olmaktadır (Okray, 2015, s. 14). Dünya tarihi boyunca babaların çocuklar üzerinde her zaman etkili olduğu bilinmektedir. Ancak babalığın sahip olduğu bu etki zaman içinde değişmiş ve dönüşmüştür. Bu değişime paralel olarak babalıkla ilgili sosyal algılar, standartlar ve beklentiler de farklılaşmıştır. Babaların rollerindeki üç yüzyıllık değişim kavramsallaştırıldığında üç aşamalı bir süreç karşımıza çıkmaktadır:

- Ailenin geçiminden sorumlu kişi olarak baba (19. yüzyılın başı- 20. yüzyıl ortaları)
- Cinsiyet ve rol modeli olarak baba (1940'lar ortası- 1970'ler ortası)
- Yeni yetiştirici modelde baba (1970'leri ortasından günümüze)

Bazı araştırmalarda babalık rolünde meydana gelen değişimler, tarihsel süreçler içinde incelenmiştir. 20. yüzyıl ortalarına dek çocuğuyla mesafeli bir ilişki kuran ve sadece ekonomik sorumluluklar taşıyan baba modeli, 1970'li yıllarda bir rol ve cinsel kimlik modeli olmuştur. Toplum ve aile yaşamında ortaya çıkan değişimlerle geleneksel temel görevinden uzaklaşan baba, annelik rolüne tepki olarak dönüşmüştür. Annenin ev dışında çalışması, kadın-erkek eşitliği bilincinde artış, kadının ekonomik gücünü elde etmesi gibi dönüşümler, babanın çocukla olan ilişkisine yeni boyutlar katmıştır. Bu durum zaman zaman stres kaynağı da olabilmektedir. Günümüz babalarından kendi babalarından görmedikleri bir babalık modeli beklenmekte, bu yeni babalar hem eşleri hem çocukları hem de kendileri için var olmayan bir babalık imajı oluşturmak zorunda kalmaktadır (Poyraz, 2007, s. 4-5).

Yukarıda sözü geçen ve kendi babalarından farklı bir model geliştirmeye çalışan babalar, kökenleri geçmişte olan babalık modeli yerine, yaşadığımız çağın sahip olduğu değerlere dayanan bir babalık modeli benimsemişlerdir. Yeni babalık olarak ifade edilen bu rol, annelik rolü ile geleneksel baba rolünün birleşimi olarak tanımlanabilmektedir. Babalık üzerine farklı ülkelerde yapılan çalışmaların artması, bu yeni role duyulan ilginin göstergesi olarak ele alınabilir. Çalışmalar, İngiltere ve İsveç'te babalığın doğasında meydana gelen değişimler olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Çinli

babaları ele alan çalışmalar, yaşlı babaların geleneksel alışkanlıklarını devam ettirdiğini gösterse de genç babaların geleneksel otoriter rollere uyumlu davranmadığını ve çocuk bakımında daha fazla yer aldıklarını ortaya koymuştur. Ülkemizde de bakımın büyük çoğunluğu halen anneler tarafından sağlandığını, babaların, çocukların gündelik bakımları ile ilgili çok az sorumluluk aldığını gösteren araştırmalar vardır (Ünal & Kök, 2015, s. 1143).

Tüm bu çalışmaların yanında, sosyal hayatta ortaya çıkan değişim ve dönüşümler nedeniyle babalık rolünün de doğal olarak değiştiğini söylemek gerekmektedir. Geleneksel kültürel ve sosyal beklentiler babaların yalnızca çalışıp eve ekmek getirmesini ve ailesini geçindirmesini öncelerken, günümüzde bunların yanında, çocuğun gündelik hayatına ve gelişimine daha çok odaklanma gibi beklentiler de eklenmiştir (Kuzucu, 2011, s. 80).

Babalık rolünün tanımı toplumda topluma ya da kültürden kültüre değişse de ortak pek çok özellik taşımaktadır. Uzun zaman boyunca otorite unsuru olarak görülen ve anne tarafından çocukların denetimi için korkutucu biri olarak sunulan babaların yerini, günümüzde, çocuklarını yıkayan, onların altını değiştiren ve bu işleri reddetmeyen babalar almaya başlamıştır. Doğumdan itibaren babanın, bebeğin bakımına katılım sağlaması ise bebek ile baba arasındaki bağı da sağlıklı bir şekilde beslemekte ve annenin almak zorunda olduğu sorumlulukları azaltmaktadır. Çocukla baba arasındaki bu artan etkileşim, çocuğun gelişimi üzerinde olumlu etkiler bıraktığı gibi babanın da bakıma katılım konusunda kendine güvenini artırmaktadır. Scolovene ve Sherwen tarafından yapılan araştırmanın sonuçları, babaların yeni doğan bir bebeğe en az anneler kadar bakım verebildiklerini ortaya koymaktadır (Bal, 2014, s. 6).

Babanın anne ile birlikte çocuğun gelişiminde etkin ve önemli bir figür olduğu açıkça bilinmektedir. Anne ve babanın birbirlerinden farklı rolleri yerine getiren ebeveynler oldukları ise pek çok uzmanın görüş birliğine vardığı bir konudur. Roller arasındaki bu farklılık, anne ya da babayı bir diğerine göre daha üstün bir konuma taşımamakta, her iki ebeveynin de çocuğun gelişimi için ayrı fonksiyonlara sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca birçok araştırma çocuğun sağlıklı bir gelişim sergileyebilmesi için anne-babanın çocuğun hayatında farklı işlevleri karşılması gerektiğini ortaya koymakta

ve babanın çocukla etkileşimi anneninkinden farklı olduğunu göstermektedir. Anne çocuğa öncelikli bakım veren, onu rahatlatan ebeveyn iken, baba çocuklarla oyun oynayan ve annenin aksine çocukların sakinleşmesini değil uyarılmasını sağlayan ebeveyn olarak karşımıza çıkmaktadır (Cihanoğlu, 2010, s. 184-185).

1.4. Babanın Çocuğun Kişiliği, Zihinsel ve Cinsel Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Çocuk üzerinde babanın sahip olduğu etkiler ikiye ayrılmaktadır: Dolaylı etkiler ve dolaysız etkiler. Babanın eve ekmek getirmesi, anneye ve/veya diğer aile fertlerine sağladığı duygusal destek dolaylı olarak çocuğu etkilerken, çocuğuyla iletişime girmesi, onunla oyun oynaması ve çocuğuyla etkileşim içinde olması çocuk üzerindeki doğrudan etkilerdir (Güngörmüş Özkardeş & Arkonaç, 1998 s. 254). Bununla beraber baba ile anne arasındaki ilişkinin iyi ve olumlu olması çocukla anne arasındaki ilişkiyi de olumlu yönde beslemektedir. Babanın anne ile ilişkisinin sağlıklı olmadığı durumlarda anne içinde hissettiği boşluğu çocuğuna yönelttiği aşırı ilgi ve sağlıksız tutumlarla doldurabilmekte, bu durum, çocuğun bağımsız ve sağlıklı bir karakter kazanabilmesini engelleyebilmektedir. Babanın çocuk ile kurduğu tensel temas, onunla oynadığı oyunlar ve çocuğu ilgilendiren kararlara aktif katılımı da babanın çocuk üzerinde sahip olduğu dolaysız/doğrudan etkilerdendir (Zeybekoğlu, 2013, s. 111).

Çocukların hayatındaki ilk öğretmenler kuşkusuz ailedir. Ev ortamındaki doğal öğrenme sürecinde aile, çocuğa bir öğretmen ya da okulun sunabileceğinden çok daha farklı ve zengin uyarılar sunar. Çünkü çocuk, erken çocukluk yılları süresince anne ve babasının kendisine sunduğu iletişim ve gözlem ortamı ile ebeveynlerini taklit etmekte ve bu ona, sonu olmayan bir öğrenme fırsatı sunmaktadır. Çocuğa informal eğitim ortamını sağlayan aile, formal eğitim ortamı olan okulla da bütünleşerek toplumsal amaçlara ulaşmayı sağlamakta en etkili kurumdur (Şahin & Demiriz, 2014, s. 276).

Babanın çocuk üzerindeki etkisinin çocuk iki- üç yaşında geldikten sonra başladığı genel kanısına rağmen, bu etkinin çocuğun doğumu ile başladığı söylenebilmektedir. Bununla beraber, araştırma sonuçları, çocuğun baba ilişkisinin nicelik ve nitelik bakımından anne-çocuk ilişkisinden farklı olduğunu göstermektedir. Ortaya konulan bu farklılıklar şöyle özetlenebilir:

- Baba ile anne arasında gözlemlenen en önemli farkların başında evle ilgili görev paylaşımı gelmektedir. Yemek ve ütü yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak gibi işler anneler tarafından üstlenilirken; sigorta ve tamir işleri, otomobillerle ilgili işler babalar tarafından yerine getirilmektedir. Tüm bunları gözlemleyen çocuk, ortalama üç yaşına geldiğinde hangi işin hangi cinsiyet tarafından yapıldığına ilişkin farkındalık kazanmaya başlar.
- Anneler, çocukların bakımında babalara oranla daha çok rol almaktadır. Her ne kadar son yıllarda babaların çocuk bakımına katılımı artış gösterse de halen sorumluluk paylaşımında eşitlikten söz etmek mümkün görünmemektedir. Fagot'un yaptığı bir araştırmada bebek bakımında annelerin %70, babaların ise %30 oranında sorumluluk aldığını ortaya koymuştur.
- Anne ve babaların bebekle kurdukları ilişki bakımından da niteliksel farklar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda bebeğin bakımı ile daha fazla ilgilenen kişinin anne olduğu görülürken, bebekleri tutma, sallama gibi bedensel uyarı meydana getiren oyunlarda babaların daha aktif olduğu görülmüştür. Bu davranışsal farklılıkla paralel olarak bebek, babasından gelen oyun oynama isteğine anneden gelen oyun isteğine oranla daha fazla olumlu geribildirim vermektedir.
- Babalar, annelere kıyasla çocuklarıyla daha az zaman geçirmektedir. İncelemeler, çocukların bebeklik döneminde babalarıyla geçirdikleri sürenin bir dakika ile bir saat arasında değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu süre, çocuğun büyüyen yaşıyla paralellik göstererek artmaktadır. Tam da bu noktada şunu söylemek gerek ki, babanın çocuğuyla geçirdiği sürenin kısıtlı olması, babanın çocuk üzerindeki etkisini azaltmamaktadır. Birçok araştırma, çocuklarla geçirilen sürenin zamansal boyutundan çok niteliğinin ve o zaman diliminde çocukla neler yapıldığının çok daha önemli olduğu sonucunu çıkarmıştır.
- Baba ve anne, çocuklarının eğitimi konusunda da farklı sorumluluklar almaktadır. Baba otorite ve disiplin sağlayıcı ve gelecek planlayıcısı olarak konumlanırken anne aileyi birarada tutan ve sosyal ilişkileri düzenleyen model olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde varılan sonuçlara göre, babalar çocuğun ahlakı, eğitimi, kişisel değerleri ve güvenliği üzerinde daha çok ilgili iken, anneler

çocukların duygusal tatmin ve uyumları ile endişeleri ve mutlulukları ile ilgilenmektedirler (Güngörmüş, 2006, s. 246-248).

Yavuzer(2003)'e göre babanın çocuğun hayatında olmaması ya da fiziksel olarak var olsa da pasif olması ya da çocuğa karşı ilgisiz kalması ise çocuğun sadece kişilik yapısında değil aynı zamanda bedensel ve ruhsal sağlığı üzerinde de olumsuz anlamda büyük etkiler bırakabilmektedir (Yavuzer, 2003, s. 23).

Tüm bu etmenler göz önüne alındığında aile içindeki en önemli iki figürden biri olan babanın çocuk üzerindeki etkileri yadsınamaz ölçüde büyüktür. Aşağıda babanın çocuk üzerindeki etkileri ayrı başlıklar şeklinde ele alınacaktır.

Babanın Çocuğun Kişilik Gelişimi ve Davranışları Üzerindeki Etkisi

Erkeğin babalık süreci, eşinin hamileliği ile başlayıp hayatı boyunca devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Babalar, çocuklarıyla beraber zaman geçirerek onları bağımsız davranmaları konusunda cesaretlendirmekte, sosyal iletişimi inşa etmekte, çocuklarına doğal ortam içinde çok çeşitli uyaranlar sağlayarak onların dil gelişimine destek verip ve onların duygusal gelişimlerine yardımcı olmaktadır. Baba, bir çocuk için hayatı boyunca vazgeçilmezdir. Bununla beraber, çocukluğun ilk yıllarında babayla kurulan ilişki ve sergilenen sağlıklı baba rolü, çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde kritik öneme sahip olmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalar, çocuğun ilk altı yılı içinde babanın hassas ve kritik bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Baba, bu ilk altı yıl içinde üzerine tüm sorumlulukları yerine getirdiğinde hem kendi babalık rolü hem de çocuğunun sağlıklı kişilik gelişimi için çok önemli katkılar sağlamaktadır (Mercan & Tezel Şahin, 2017 , s. 2).

Baba katılım oranının yüksek olduğu baba-çocuk ilişkilerinde, çocuk üzerinde olumlu sonuçlar görüldüğü, yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Baba katılımının yüksek olduğu bu ilişkilerde ortaya çıkan olumlu etkiler, çocuğun yaşından bağımsız bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, baba katılımını deneyimleyen çocuklarla, baba katılımından yoksun olan çocuklar karşılaştırıldığında, baba katılımını deneyimleyen çocukları, bağımsız davranabilme yetisi ve psiko-sosyal uyum açısından diğer gruba

göre çok daha iyi bir gelişme gösterdiği ve davranış problemlerinin çok da az şekilde görüldüğünü ortaya konmuştur. Bu alanda yapılan tüm çalışmalar anne kadar baba katılımının da çocukların olumlu tutum ve davranışlar geliştirmesinde büyük ölçüde etkili olduğunu göstermektedir. Bu tutum ve davranışlar, okula karşı geliştirilmiş olabileceği gibi çocukların kendilerine ve akranlarına karşı geliştirilmiş de olabilir. Öte yandan çocuğun benlik saygısı, bellek ve motivasyon düzeyi üzerinde de baba katılımının ciddi oranda etkisi görülmektedir (Özgündüz, 2015, s. 32-35).

Babanın Çocuğun Zihinsel Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Zekanın gelişmesinde rol oynayan faktörlerin başında gelen kalıtım, çocuğun zihinsel gelişiminde tek başına belirleyici olmak için yeterli olmamaktadır. Yapılan pek çok çalışma, çocukların zihinsel gelişiminde sosyal ve çevresel uyaranların ne kadar önemli ve gerekli olduğunu ortaya çıkarmakta, yeterince uyarana ulaşamayan, çevresel uyaranlardan mahrum kalan bebeklerin zihinsel gelişim süreçlerinin de geri kaldığını göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında baba, çocuğun ihtiyacı olan uyaranları ona sunan kişilerden biri olarak, çocuğun zihinsel gelişiminde doğrudan etkili olmaktadır. Bununla birlikte, sadece doğrudan davranışları ile değil, tıpkı anne gibi çevreyi düzenleyerek ve çocuk için uygun hale getirerek de çocuğun zihin gelişimine katkı vermektedir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, babalar, çocuğun bağımsız davranmasını, risk almasını ve yaşadığı çevreyi tanıyıp keşfetmesini annelere oranla daha fazla desteklemektedirler. Sayılan bu etkenler ise çocuğun zeka gelişimi üzerinde olumlu etkiler oluşturan alanlardır. Uzun süreli yapılmış çalışmaların verdiği sonuçlara göre, babanın, çocuğun ilk yıllarındaki davranışları, çocuğun büyüdüğü dönemdeki zihinsel işlev ve gelişimini etkilemektedir. Babanın çocuğuna erken çocuklukta gösterdiği ilgi ve sergilediği nitelikli davranışlar, özellikle erkek çocuğun zihinsel gelişiminde olumlu etkiler bırakmaktadır. Aynı şekilde baskıcı ve kısıtlayıcı baba davranışlarıyla, çocuğun zeka gelişimi arasında olumsuz bir ilişki olduğu da yapılan çalışmalarla ispatlanmıştır. Babası olan çocuklarla, babasız çocuklar arasında yapılan karşılaştırmalı araştırmalarda da babası olmayan çocukların zeka testlerinde daha düşük sonuçlar aldığı ortaya çıkmaktadır (Güngörmüş, 2006, s. 249-250).

Babanın Çocuğun Cinsel Kimliği Üzerindeki Etkisi

Düşünülenin aksine babalar sadece erkek çocuklarının cinsel kimlik gelişiminde

belirleyici ve etkili değildir. Kız çocukları için, karşı cinsle ilgili ilk izlenimleri edinmek ve kendi cinsiyet kalıplarındaki davranışları benimseyebilmek için babalar oldukça önemlidir. Kız çocukları babaları ile girdikleri etkileşim ve iletişim içinde erkekleri tanır, tanımlar ve babalarını gözlemleyerek onlara karşı geliştireceği davranışlar ile erkeklerin kadınlara davranış biçimlerini öğrenir. Babası olan kız çocukları, cinsiyete uygun davranışları babası olmayan kız çocuklarına göre daha fazla sergilemektedir.

Konuya erkek çocuk açısından bakıldığında, babanın, çocuğun cinsel kimliğinin inşasında sahip olduğu önemin büyük olduğu görülmektedir. Erkek çocuk büyürken erkeksi hal ve davranışları, babasını modelleyerek öğrenmekte, bu nedenle babanın var olmadığı ya da fiziksel olarak var olsa da ilgisiz kaldığı ailelerde büyüyen erkek çocuğun cinsel rol ve kimlik gelişiminde zaman zaman problemler yaşanabilmektedir. Ev içinde ve/veya dışında yaşanan problemlere babanın verdiği tepkiler, otorite ve disiplin yöntemleri gibi pek çok tutum ve davranışı babasında gören ve ondan öğrenen çocuk, bunları temel alarak erkeklikle ilgili duygu, tavır ve davranışlarını bu şekilde geliştirmektedir (Telli, 2014, s. 11).

Baba yoksunluğu üzerine yapılan araştırmaların sonuçları, babasız kız çocukları üzerindeki olumsuz etkilerin, erken çocukluk döneminde düşük düzeyde seyrettiğini; buna karşın adolesan (ergenlik) döneminde, bu olumsuz etkilerin çok daha şiddetli şekilde ortaya çıktığını göstermektedir (Güngörmüş, 2006, s. 251). Babanın var olmadığı, var olsa da çocuğun hayatında herhangi bir varlık gösteremediği ya da sağlıklı bir rol modeli sunamadığı durumlarda erkek çocuğun cinsel kimlik kazanımı da sekteye uğramaktadır. Kadın aile üyelerinin ve rol modellerinin erkek çocuğun etrafında fazla olduğu aile ortamında, erkek çocuk cinsel kimliğini sağlıklı geliştirememekte, uzun süre sadece kadın figürlerin arasında yaşayan erkek çocuğu, sokağa adım attığında alışık olmadığı davranışlar gördüğünde bunlar karşısında bocalamaktadır. Bunun yanında, akran hemcinsleri arasında yadırganan erkek çocuk, kendini daha yakın hissettiği ve alışık olduğu davranış kalıplarını sergileyen kız çocuklarına yaklaşır onlarla sosyalleşmektedir. Tüm bunlar, özetlendiğinde, baba figüründen yoksun olan çocukların, zamanla sağlıksız bir cinsel kimlik edindiklerini söyleyebilmek mümkündür(Ünlü, 2012, s. 14).

Erkek çocuğun “erkekliğini” kazanma süreci henüz çocukluğundan başlamakta ve erkek

çocuklarının cinsiyetleri gereği kız çocuklardan daha hareketli ve aktif olmaları beklenmektedir. Erkek çocuk, bu “erkeklik” tanımını babasını gözlemleyerek ve onu taklit ederek elde etmekte, eğer baba yoksa ya da çocuğa yeterli ilgiyi göstermiyorsa, erkek çocuk anneye sağlıklı bir ilişki kurabilmektedir. Çocukluğun başlarında biyolojik niteliği olan bu ilişki, çocuk büyüdükçe psikolojik bir süreklilik kazanırsa bu ilişki çocuk için oldukça büyük bir tehdit haline gelir. Çünkü erkek çocuğun anne ile arasında belli bir süre sonra kopması gerekirken kopmayan bu bağ, çocuğun kendisini “erkek gibi” hissetmesine izin vermez. Erkek çocuğun büyüdükçe anneden uzaklaşması, kamusal alanda var olup kendini ifade etmesi ve kendi işlerini kimseye bağımlı olmadan görebilmesi beklenir ve çocuk ancak bunu başardıktan sonra cinsiyet inşasındaki diğer aşamalara sağlıklı bir şekilde geçebilir (Barutçu, 2013, s. 7-8). Bunu yapabilmek çocuk için büyük önem taşır. Çünkü toplumda, bir kadının erkek gibi olması ve öyle davranması garipsenmez ve hatta bazen teşvik edilirken; bir erkeğin kadına olan benzerliği ya da kadın gibi davranması kabul görmez ve o erkek adına oldukça olumsuz bir durumu ifade etmekte ve bireyin sosyalleşmesinde ciddi sorunlar doğurmaktadır (Cengiz, vd., 2004, s. 58).

Eşcinsel 50 erkekle yapılan bir araştırmanın sonucu, bu erkeklerin büyük çoğunluğunun babası ile ilişkisinin sevgi dolu olmadığını göstermektedir. Araştırmada, bu babaların, çocukları ve aileleri ilgilenmeyen, evde otoriteyi doğru kuramayan ve çocuklarına uzak bir tutum sergileyen bireyler oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Saygılı & Çankırılı, 2014, s. 116).

Gerek kız gerekse erkek olsun, çocukların kendi cinsel kimliklerine uygun davranış kalıplarını içselleştirebilmeleri için babaya ihtiyaçları olduğunu ve bu noktada da babalara model büyük görev düştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

1.5. Baba Katılımı

Literatürde, katılım sağlamayan baba, çocuğuna ilgi ve bakım göstermeyen kişi olarak ifade edilirken; çocuğuna ilgi ve sevgi veren, onun sorunları ile ilgilenen, çocuğuyla fiziksel temas kuran ve çocuğuyla arasındaki ilişkiye özen gösteren baba ise bakım veren baba olarak tanımlanmaktadır. Aile içinde, babaların katılımının çocuk üzerinde direkt ya da endirekt olarak hem fiziksel hem de sosyal ve psikolojik olumlu etkileri

farkına varılmaya başlanmıştır (Sımsıkı, 2011, s. 4). Bu farkındalık ile baba katılımı üzerine yapılan araştırmalar her geçen gün artmakta ve baba katılımı ile ilgili yeni verilere ulaşılmaktadır.

Toplumda annelerin birincil bakım veren kişi olarak görülmesi babaların eve ekmek getiren kişi olarak sınırlı kalmasına ve ebeveyn kavramı ile öncelikle annenin kast edilmesine neden olmuştur. Yapılan araştırmalar ise annelerin çocukların gelişimi üzerindeki etkisinin yanında babaların, annelerin etki alanlarının dışında kalan farklı alanlarda, yadsınamayacak önemde katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Anne ve babanın çocuğa birlikte bakım vermeleri ise sağladığı sevgi, şefkat ve ilgi ortamı ile çok daha olumlu etkiler doğurmaktadır. Babaların, sadece ekonomik katkı verenler olarak değil, çocuğun hayatının içinde ve onun üzerinde etkili bir figür olarak ele alınmaya başlaması, Lamb'in (1975), babaları "unutulmuş ebeveynler" olarak ifade etmesinden sonra başlamıştır (Karabulut & şendil, 2018, s. 144). Ancak baba son dönemlerde en az anne kadar önem kazanmakta ve çocuğun diğer vazgeçilmez ebeveyni olarak kabul görmektedir. Babanın rolü ve baba katılımı ile ilgili yapılan çalışmaların artması, babanın artık "ocuk gelişiminde katkısı unutulunanlar" arasında olmadığının kanıtıdır. Çocuğun hayatında babanın katılımı her geçen gün daha da önemli hale gelmekte ve yapılan araştırmalar, baba katılımının; *"Bebeklikte güvenli bağlanma, okul öncesi döneminde çocukların kendi olumsuz duygularını düzenleme, ikinci çocuklukta daha yüksek benlik saygısı, ergenlikte daha yüksek okul başarısı ile arasında doğrudan bir ilişki olduğunu"* göstermektedir (Taşkın, 2011, s. 43-46).

Araştırmaların sonuçlarına göre babaların çocukların hayatına aktif olarak katılım göstermesi baba ile ocuk ilişkisi üzerinde farklı açılardan pek çok olumlu katkı sağlamaktadır. Bunlar, ocuğun akademik başarısında ortaya çıkan artış, düşük suç oranı, akranlarla olumlu ilişkiler, davranışsal ve bilişsel düzen, sağlıklı sosyalleşme, dil gelişiminde ilerleme olarak sıralanabilir (Tezel şahin, vd., 2017, s. 322).

Araştırmalardan elde edilen sonuçlar, babaların çocuklarla iletişim ve etkileşim biçimlerinin, annelerinki ile benzerlik ve farklara sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu iki etkileşim tarzı arasında görülen farklar, babaların çocuklar üzerindeki etkisinin annenin etkisinden daha az olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Farklı kültürler üzerine yapılan araştırmalara göre, anneler çocukların fiziksel bakımları için daha çok zaman

harçayıp sevgilerini daha yoğun ifade ederken, babalar çocuklarıyla geçirdikleri zamanı daha çok oyun oynayarak değerlendirmektedir. Anne ile babanın arasındaki bu iletişim farkları da doğal olarak çocuğun gelişimi üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır (Koçak, 2004, s. 5).

Araştırmalardan bazıları, çocuğun yaşamında baba katılımının anneye oranla, çocuğun yetişkinlik döneminde sergilediği uyumla daha güçlü bir bağlantısı olduğunu ortaya koymaktadır (Pekel Uludağlı, 2017, s. 71).

1.5.1. Baba Katılımı Modelleri

Baba katılımını kavramsallaştırmak ve tüm boyutlarıyla ele alabilmek için ortaya çıkan başlıca iki model bulunmaktadır. Bunlardan biri Lamb'ın ortaya koyduğu “Üç Boyutlu Baba Katılımı” modeli, diğeri de ise Palkovitz'in duygusal, davranışsal ve bilişsel alanları örtüştürdüğü baba katılımı modeli olarak bilinmektedir. Palkovitz'e göre, babalar 15 farklı şekilde çocuklarının hayatına katılım sağlamaktadır (Sımsıkı, 2011, s. 6). Bu 15 alan şunlardır: Öğretme ve model olma, ekonomik katkı verme, duygusal destek, ulaşılabilirlik, güvenlik ve koruma, iletişim kurma, ortak ilgi alanı paylaşma, disiplin ve denetim, getir-götür işleri, çocuğun bakımıyla ilgilenme, duygularını ifade etme ve paylaşma, çocuğun düşünsel aktiviteleriyle ilgilenme, çocukla ortak aktiviteler paylaşma, çocuğun bakımıyla ilgili diğer konularla ilgilenme, planlama ve organizasyon (Sımsıkı & Şendil, 2014, s. 106). Bu modellerin her ikisi de babaların, baba katılımı ile ilgili gerçekleştirdikleri eylemleri ele almakta ve incelemektedir.

Lamb'ın oluşturduğu “Üç Boyutlu Baba Katılımı” modeli ise kendisinden sonra çalışılan babalık konularında ve babalıkla ilgili geliştirilen programların pek çoğunda teorik ve kavramsal altyapıyı sağladığı için kendisine gösterilen ilgi artmıştır (Kocayürük, 2010, s. 40). Literatürdeki bu ilgiyle orantılı olarak Lamb ve ortaya koyduğu model, çalışmamızda daha detaylı ele alınacaktır.

1.5.1.1. Lamb ve Üç Boyutlu Baba Katılımı Modeli

Lamb ve arkadaşlarının geliştirdiği (1987) üç boyutlu modelde, çocukların hayatı içinde babaların hangi biçimlerde katılım sağlayabileceği ifade edilmektedir. Lamb ve

arkadaşları (1987) baba katılımını üç farklı ve önemli kavramla tanımlamaktadır.

1. Etkileşim (Interaction): Babanın çocuklarıyla birlikte geçirdiği zamanı tanımlar. Bu boyutta babaların çocuklara bakım vermektten çok oyun aracılığıyla etkileşime girdiğini söylemek mümkündür. Annenin çocukla oynadığı oyun ile babanın çocukla oynadığı oyun arasında da farklar bulunmakta; anneler daha çok sözel ve dilsel oyunlar oynarken, babalar fiziksel oyunları tercih etmektedir.
2. Ulaşılabilirlik (Accessibility) : Bedensel/mekansal bir etkinlik içinde olunmasa bile baba ile çocuğun duygusal ve fiziksel yakınlık içinde olması ve babanın çocuğa zaman ayırmasını ve çocuğun babaya kolaylıkla erişimini ifade eder. Babanın, çocuğun evde bulunduğu zaman dilimlerinde evde olması, çocukların yakından takibi ile psikolojik ve fiziksel ulaşılabilirlik açısından önem taşımaktadır.
3. Sorumluluk (Responsibility) : Babanın çocuklarının bedensel, ruhsal ve sosyal anlamda sağlıklı olması için üstlenmesi gereken rolleri ve çocuğun hayatında babanın üstlenmesi gereken vazifeleri tanımlar. Çocuğun hayatındaki etkinlikleri planlamak ve organize etmek de baba katılımının sorumluluk boyutunda yer alır. Lamb'e göre, bu boyut modelin en önemli boyutudur. Fakat baba katılımının bu boyutu daha çok anneler tarafından üstlenilmektedir (Özgündüz, 2015, s. 26-28).

1.5.1.2. Belsky ve Süreç Modeli

Belsky (1984)'nin geliştirdiği bu modele göre, ebeveynlerin sahip olduğu psikolojik nitelikler, çocukların sahip olduğu özellikler ve sahip olunan destek ve stres kaynakları babaların katılım davranışlarını belirleyen üç önemli unsur olmaktadır. Bu model, ebeveynlerin özelliklerinin, ebeveynlik tarzlarını ve daha geniş bir bakış açısıyla da çocuğun ebeveyni ile ilişkisini etkilediğini söylemektedir. Psikolojik anlamda sağlıklı ve yetkin olan bireylerin çocuklarının pek çok alanda iyi gelişim göstermeleri, bunun en iyi örneği sayılabilir. Belsky (1984) "çocuğun özellikleri" derken, çocuğun karakter/kişilik özelliklerinden değil, daha çok uyum düzeyinden bahsetmektedir. Bu üç değişken, ebeveyn ve özelde baba katılımını farklı düzeylerde etkilemekte ve dolaylı olarak şekillendirmektedir. Bu üç unsurun birleşerek çocuk için en ideal bakımı ortaya çıkarması ise optimal ebeveynlik olarak isimlendirilmekte ve evlilik ilişkisi, eşlerin rol destekleri ve sosyal destek gibi konular da modelin destek ve stres kaynakları unsuru

içinde ele alınmaktadır. Çocuk-ebeveyn ilişkisi bağlamında, sosyal destek mekanizmalarının, babanın hem fiziksel hem de ruhsal sağlığını olumlu etkilediği, bununla beraber evlilik ilişkisindeki uyumun da baba katılımı üzerindeki olumlu etkisi araştırmalarda ifade edilmektedir (Duran, 2010, s. 19-20).

Destek kavramıyla aile içindeki günlük yaşamda eşlerin birbirini desteklemesi, problemlerin çözümü ve ilişkide eşlerin hissettiği doyum kast edilmektedir. Evlilikteki sosyal destek beş alt başlıkta ele alınabilir:

- Takdir desteği
- Maddi destek
- Bilgi desteği
- Duygusal destek
- Birliktelik desteği (Türkoğlu & Gültekin Akduman, 2015, s. 2).

1.5.2. Baba Katılımına Etki Eden Unsurlar

Baba katılımına etki eden içsel ve dışsal birçok farkı etkenden bahsedilebilmektedir. Bu etkenler, erkeğin babalık yapma kapasitesi, ekonomik durum ve çalışma saatleri, çocuk bakımına katkı için ayırabileceği zaman, kültürel durum, annenin baba katılımı ile ilgili bakış açısı, toplumsal cinsiyet normları olarak ifade edilebilmektedir.

a. Babalık Yapma Kapasitesi

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bir erkeğin babalık yapma kapasitesinin baba katılımındaki önemini göstermektedir. Babalık yapma kapasitesi, babanın, çocuğun hayatında şefkatli bir baba figürü olma isteği olarak açıklanmaktadır. Erkeğin, babalık yapma kapasitesi, anne ve çocukla olan ilişkiden, geçmişte kendi babasıyla olan ilişkisinden, sorunlarla baş edebilme yeteneğinden gelmektedir (Güneysu, Ünlü Çetin, & Tekmen, 2017, s. 36-38).

b. Ekonomik durum- Çalışma saatleri

Babanın çalışma koşulları ve çalıştığı yerin sahip olduğu özellikler de baba katılımını belirleyen faktörlerin başında gelmektedir. Çoğu kültürde, babalık genellikle eve ekmek götürme ve ailenin geçimini sağlamakla öncelikli olarak ilişkilendirildiği için, babanın

ekonomik durumu ve çalışma koşulları, babanın çocuk bakımına verdiği katkıyı doğrudan etkilemektedir. Yapılan araştırmalar, babaların çalışmadıkları zamanlarda katılımlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Babaların çalışma saatlerinin ise baba katılımı üzerinde ciddi bir farklılık yaratmadığı görülmektedir (Duran, 2010, s. 26).

c. Aile yapısı

Babaların katılımından bahsederken, ailenin sahip olduğu yapı göz önüne alınması gereken bir diğer unsurdur. Örneğin, anne-babanın bir arada olduğu ailelerde baba katılımının genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. Boşanma, genel olarak baba katılımı üzerinde olumsuz bir etki ortaya çıkarsa da babayla çocuk arasındaki duygusal bağın güçlü olduğu durumlarda babalar yoğun katılım gösterebilmektedirler. Bu noktada etki eden bir diğer unsur da annenin baba katılımı ile ilgili tutumudur. Yapılan araştırmalar, baba katılımının anne tarafından onaylanması ve desteklenmesi ile babanın katılım göstermesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Güneysu, Ünlü Çetin, & Tekmen, 2017, s. 41-42).

Erkeklerin çocuk bakımına daha fazla katılım göstermesini engelleyen ve oldukça karmaşık yapılara sahip faktörler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Çalışma saatleri, çalışma koşulları gibi işyeri unsurları.
2. Babalara ücretli doğum izni sağlanması gibi çeşitli devlet uygulamalarının eksikliği.
3. Annenin, çocuk bakımı ile ilgili tercih, tutum ya da davranışları.
4. Babaların sürece dahil edilmediği ve/veya hizmetlerini sadece anneleri üzerine yoğunlaştıran hizmetlerin yaygınlığı.
5. Bebek bezi değiştirme olanaklarının kadınlar tuvaletinde olması gibi yapısal ve çevresel faktörler.
6. Cinsiyetçi kalıp yargılar, çocuğa kimin bakması gerektiği ile ilgili alışkanlıklar ve beklentiler, iş ve aile ile ilgili kadınlara ve erkeklere verilen toplumsal cinsiyet rolleri.
7. Babaların çocuk bakımına katılımını savunan politika ve politikacıların yokluğu (Güneysu, Ünlü Çetin, & Tekmen, 2017, s. 39).

1.6. Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Bilgiyi elde etme sürecinin herhangi bir basamağında ortaya atılan, güvenilirliği ve gerçekliği bilimsel olarak saptanmış, kendi içinde tutarlılığı olan genel açıklama ve bilgi düzenine kuram adı verilir ve bilimsel gelişme ancak yeni olay ve yeni kuramlarla sağlanabilmektedir. Sosyoloji biliminde toplumsal cinsiyetin edinimini ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları açıklamayı amaçlayan birçok kuram olmakla beraber, bunların birbirine her zaman zıt olmadığını, her birinin toplumsal cinsiyet konusuna farklı açılardan yaklaştığını akılda tutmakta fayda vardır (Zeybekoğlu, 2009, s. 15).

Çocuklar, doğdukları andan itibaren ve gelişme dönemleri boyunca, ailelerinin sahip olduğu kültür, akranlar ve diğer sosyal ilişkileri de kapsayan pek çok değişkenden etkilenmektedirler. Bu etki, çocukların küçük yaşlarından itibaren ailelerinde ve sosyal çevrede yaptıkları gözlemlerle, kendi kadın-erkek algılarını elde etmelerini sağlamaktadır. Nare (1996) yaptığı araştırmalarda, kız çocuklarının kadın kahramanlarda ruhsal direnç ve duygusal güce dikkat ettiği; erkek kahramanlarda bu gücün yerini fiziksel gücün aldığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmanın sonucunda Nare, erkek çocuklarının kadın kahramanlarda güzelliği öncelerken; erkek kahramanlarda yüksek statüye önem verdiklerini görmüştür. Temeli çocukluğun erken yaşlarında atılan toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin gelecekteki hayatı ve yapacağı seçimler üzerinde etkili olmaktadır. Dökmen (2004) erkeklere göre daha duyarlı ve ilgili algılanmalarının, kadınların bu role uygun meslekleri seçmesine; bağımsızlık, güç ve liderlik atfedilen erkeklerin de bu özellikleri taşıyan mesleklere yönlendiklerini ifade etmektedir. Çocuğun toplumsallaşma sürecinde en önemli merkez elbette aile olmaktadır. Ebeveynler çocuklarını büyütürken bazen bilerek bazen de bilmeyerek onlara rol model olmakta, kendi yaşam algılarını çocuklarına taşımaktadırlar (Arslangiray, 2003, s. 36-38). Öte yandan yapılan bir başka çalışma toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının, kadın ve erkeğin çalışma yaşamı başta olmak üzere, toplumsal yaşamının yanında, evlilik ve aile yaşamındaki rollerinde de önemli farklılıklara neden olduğunu göstermiştir (Vefikuluçay, vd., 2007, s. 27).

Bu başlık altında, geliştirilen kuramların, bireyin toplumsal cinsiyet rolünü edinimine getirdikleri açıklamalar ele alınacaktır.

1.6.1. Feminist Kuram

Toplumsal cinsiyet kavramını sadece fiziksel özelliklere indirgemenin yetersizliği toplumsal cinsiyetin kavramsallaştırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gereklilikten yola çıkan feminist düşünürler, birey kavramının, kadın kavramını toplumsal olarak çözümlmek için yeterli olamayacağına, erkekle arasındaki farklılıkların önemini gerektiği kadar ifade edemeyeceğine ve toplumsal eşitsizlikleri gizleyeceğine dikkat çekmişlerdir. Ortaya çıkan yöntemsel farklılıkların altını çizen feminist düşünce, diğer kuramlarda toplum-birey ekseninde ele alınan çözümleri toplum-kadın ya da toplum-erkek olarak açıklamaktadır. Feminist kuram kendi içinde farklı alanlara ayrılır.

1.6.1.1. Kültürel Feminist Kuram

Kadının “güç, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı” olduğunu savunan kültürel feminizm, siyasi ya da politik bir değişimden çok, kültürel bir dönüşüm hedeflemektedir. Dişil değerler üzerinden yönlendirilen, anaerkil bir toplumu savunan kültürel feminizm, Margaret Fuller’in 1845’te kaleme aldığı “19. Yüzyılda Kadın” eserinden güçlü etkiler almıştır. İki kutup olan kadın ve erkeğin uyumlu bir şekilde yaşamalarının mümkün olduğunu ve bu uyum yakalandığı takdirde, şiddetin tüm biçimlerinin son bulacağını iddia eden kültürel feminizm, kadının özgürleşmesi ile dünyanın iyileşmesi arasındaki bağa vurgu yapar (Özsöz, 2008, s. 53-54).

1.6.1.2. Liberal Feminizm Kuramı

Liberalizm Kavramı

Özgürlüğün önemli bir değer olarak kabul edildiği bir devlet anlayışını ifade eden liberalizm kavramı, devletin, tüm bireylerinin eşitlik ve özgürlüklerine saygı duyması gerektiğini savunur. Bu da, politik seviyenin her noktasında vatandaşlara eşit ve özgür bireyler olarak muamele edilmesini gerektirir. Cinsiyetler arasında temelde var olan eşitlik kavramı, merkezi bir pozisyondadır ve bu noktadan hareketle liberal feminizm, kısaca kadınlar ve erkekler için eşit resmi hakların talep edilmesi olarak ifade edilebilir. Başta demokratik toplumlarında öne çıkan liberal düşüncenin içindeki en önemli kavramlar, rasyonellik, bireysellik, eşitlik ve özgürlüktür. Bireyin özgürlüğünün önemini vurgulayan liberalizmde, özgürlük anahtar kavram olarak karşımıza çıkar ve

her bireye, yaşamındaki meşru amaçları için eşit saygı gösterilmesi gerektiğini ifade eden rasyonellik kavramı ile yan yanadır (Alptekin, 2006, s. 17).

Liberal Feminizm

Toplumda süre gelen yapılara kökten bir sorgulama yöneltmek yerine, kadınların daha iyi haklara sahip olması gerektiğini savunan liberal feminizmin dayanak noktası, John Stuart Mill'in *The Subjection of Women* adlı eseridir. “Kadınların da erkekler kadar Tanrı'nın yarattığı varlıklar olduğu, daha ciddi bir biçimde eğitilmeleri, ahlaksal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmesi gerektiğini” söyleyen Mary Wollstonecraft, liberal feminizmin klasik savunucusudur. Reformist bir yapıya sahip olan liberal feminizm, ataerkil yapıya meydan okumaktan çok kadınıla erkeğin arasındaki rekabetin eşit şartlarda sürmesi adına, eğitim, seçme, kariyer yapma gibi kamusal hakların geliştirilmesine dikkat çeker (Dikici, 2016, s. 524-525).

Liberal ideolojinin değer ve gücüne dayanan liberal feminizm, toplum içinde karşılaşılan eşitsizliği görünür kılmaya ve bu suretle de bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışır. Erkek ve kadının ontolojik olarak benzer olduğu varsayımına dayanan liberal feminizm, kadınların eşit hukuksal haklar, eğitim ve iş dünyasında eşit fırsatlar ve kadınların ev içi özel alandan çıkıp kamusal alandaki görünürlüğünün artması gibi taleplerle karşımıza çıkar. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal yaşamda ve hukukta, cinsiyet üzerinden görünür olan ayrımcılığı ve kadın üzerinde erkeğin kurduğu egemenliği ortadan kaldırmak başta olmak üzere, hayatın tüm alanlarında, kadınların gerçek bir eşitlik elde etmesini sağlamaya çalışmak, liberal feminizmin görevidir. Öte yandan, liberal feminizm, kadının kamusal alana katılımının önündeki engellerle ve kadını ev içi faaliyetle sınırlayan yapılarla da mücadele eder ve kadının lehine olan hukuki ve sosyal reformlar için de çalışılması gerektiğini söyler. Bu açıdan bakıldığında, kadının kamusal katılımının artması ve sosyal yaşama aktif katılımı için, kadının ekonomik bağımsızlığını elde etmesi, liberal feminizmin en temel hedeflerinden biridir. Liberal feminizmin temel konularından bir diğeri ise yaşamın her noktasında, kadınların erkeklerle eşit olduğu inancına dayanan kadına yönelik her türlü engelin ortadan kaldırılmasıdır. Aile içinde kadının konumuyla ilgili olarak, yaşamın özel alanına saygı ilkesini benimseyen liberal feminizm, kadına, aile içi şiddetten korunma, çocuk doğurma, çocuk aldırma ve gebelikten korunma gibi konularda, kadına kontrol gücü verilmesi gerektiğini savunur (Alptekin, 2006, s. 18-19).

1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Model alma, taklit etme ve pekiştirme süreçlerinden geçerek çocuğun toplumsal cinsiyet kimliğini ve bu rolleri edinip geliştirdiğini savunan sosyal öğrenme kuramı, toplumsal cinsiyet rollerine uygun olan davranışların ödüllendirilmesi, uygun olmayanların da cezalandırılması ya da görmezden gelinmesi ile kız çocuklarının kadınlığı, erkek çocuklarının da erkekliği öğrendiğini ileri sürer. Albert Bandura'nın büyük önem taşıdığı bu kuramda iki öğrenme süreci önem taşır:

1. Edimsel Koşullanma: Pekiştirilen davranışın gelecekte tekrarlanma olasılığının yüksek olmasının yanında, bunun aksi olarak bireyin biyolojik cinsiyetine uygun olmayan davranışı cezalandırılırsa o davranış tekrarlanmaz.
2. Model Alma ve Taklit: Cinsiyet rollerini edinirken kız çocukları genellikle annelerini, erkek çocuklar genellikle babalarını model alırlar. İzlenen bu modellerin davranışları çocuk tarafından taklit edilerek cinsiyetine uygun roller pekişir. Sosyal öğrenme kuramı, genel öğrenme ilkelerini toplumsal cinsiyet rollerinin edinimine de taşıyarak, toplumsal cinsiyet rollerinin de tıpkı diğer davranışlar gibi çocuklar tarafından öğrenildiğini söyler. Bu süreçte kültür önemli bir faktördür. Çünkü kız ve erkek çocuklar, toplumsal kültür çerçevesinde farklı davranış örüntüleri geliştirir. Kız ve erkek çocuklarının cinsiyetlerine uygun roller geliştirmesinde çocuğun etrafındaki rol modeller kadar okul, çevre, arkadaşlar ve kitle iletişim araçlarına da dikkat çekilir (Zeybekoğlu, 2009, s. 19-21).

1.6.3. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Şema, bilişsel bir yapıyı ifade etmektedir. Birey, aldığı bilgiyi daha önceden sahip olduğu şema ile ilişkili olan terim ve kavramlarla anlamlandırarak, şema kavramı içinde organize etmekte ve kategorilendirmektedir. Gelen bilgi, bireyin şemalarına uygunsa hemen bilişsel olarak kodlanmakta ve şema kategorileri arasında yerini almaktadır. Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, çocukların öğrenme sürecinde geliştirdikleri cinsiyet şeması aracılığıyla kendi cinsiyetlerine dayalı özellikleri kazandıklarını savunmaktadır. Aldığı bilgiyi, sahip olduğu şemalara göre kategorize eden çocuk, cinsiyet şemalarını oluşturduktan sonra, bununla ilgili olmayan konu ve kavramları bile kadın-erkek ayırımı ile kodlar. “Nazik” ve “bülbul” kelimelerini duyan çocuk bunlara kadınsı şemalarda yer

verirken; “atılgan” ve “kartal” kelimelerine erkeksi şemalarda yer verebilmektedir. Çocuğun kadın ve erkek özelliklerini algılaması ve bu farklara dair bilgilerin işlenmesindeki temel çerçeve toplumsal cinsiyet şemasıdır. Yeryüzündeki neredeyse tüm kültürlerde kadın ve erkek kişilik özellikleri belirlenmiştir ve her iki cinsiyetin de toplum içinde alabileceği konum, yapabileceği ve yapamayacağı işler de yine cinsiyetleri üzerinden oluşturulmuştur. Çocuğun gelişim süreci devam ederken yaptığı gözlemler, onun kadın ve erkek davranışlarını, onların sorumluluklarını ve gerçekleştirdikleri rolleri içselleştirmesini sağlamaktadır. Yani çocuk toplumsal şemalar sayesinde, toplumdan aldığı bilgiyi kodlar ve zihinsel olarak örgütler. Her iki cinsiyet arasındaki farkları gözlemleyen çocuk, kendi cinsiyetiyle ilgili olan bilgilere ulaşır ve bu bilgilerle kendi cinsiyetini özümser (Pehlivan, 2017, s. 506).

1.7. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Ediniminde Etkili Olan Kurumlar

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini tanıyıp içselleştirmelerinde etkili olan ve toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılmasını sağlayan kurumlar, çalışmanın bu bölümünde ele alınmıştır.

Aile

Çocuklar cinsiyetlerine göre kimlik algılarını öncelikle ebeveynleri aracılığıyla elde eder. Bu nedenle toplumsal cinsiyet rollerinin ve edinilen tutum ve davranışların anlam kazandığı ilk yer, toplumsallaşmanın da başlangıcı kabul edilen aile olmaktadır. İlk olarak anneyle özdeşim kuran çocuklar, sonrasında özdeşleşme sürecine baba ile devam eder. Kız ve erkek kimliklerini zaman içinde farkına varan çocuklardan aile içinde de bu rollere uygun davranışlar beklenir. Erdoğan (1999) anne ve babanın sahip olduğu toplumsal cinsiyet bakış açısının, zaman zaman açık, zaman zamansa örtük bir biçimde çocuklara aktarıldığını söylemektedir. Temeli ailede atılan toplumsal cinsiyet rolleri, ilerleyen yıllarda okul, arkadaşlar ve kitle iletişim araçları kanalıyla çocuk tarafından içselleştirilmektedir (Akgül Gök, 2013, s. 12).

Okul

Ailenin ardından okul, çocuğun toplumsallaşma sürecinde en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, burada akranlarıyla iletişime geçer ve ailesinden kendisine aktarılan toplumsal cinsiyet rollerini burada pekiştirir. Toplumsal cinsiyet

rolleri okulda hem direkt hem de dolaylı biçimlerde çocuğa aktarılır. Kuzgun ve Sevim (2004), geleneksel cinsiyet rollerinin bu aktarımlarla gerçekleştiğini ve bu iletilerin hem kadın hem de erkek için uygun görülen başarı kriterlerini tanımladığını söylemektedir (Akgül Gök, 2013, s. 13).

Medya

Sinema ve televizyon başta olmak üzere, çok büyük etki alanına sahip olan medya, toplumun şekillenmesinde ve toplumsal yapılanmada çok büyük bir gücün de sahibidir. Medyanın toplumsal cinsiyet rollerinin oluşması ve yerleşmesindeki önemi de bu güçten gelmektedir. Pek çok toplumsal kalıp gibi toplumsal cinsiyet kalıplarını da aktaran ve besleyen medyanın, ataerkil bir toplum oluşumundaki rolü de büyüktür. Doğduğu toplumun içinde, kendisine biçilen cinsiyet rollerini edinmeye başlayan birey, toplumun bir parçası olabilmek için bu rollerle uyum içinde olmak zorundadır. Bu süreçte medya da kendine düşen görevi yapmakta ve kadın-erkek eşitsizliğinde bir araç işlevi görmektedir. “Cinsiyetin biyolojik niteliğinden farklı olarak kadın ve erkeğin toplum içerisindeki algılanışlarını ve o toplumun kendilerine atfettiği kadın ve erkek olma biçimlerini belirten” medyada kadınların film, dizi, haber, reklam gibi içeriklerin tamamında arka planda kaldığını ve ikincil rollerde temsil edildiğini söylemek mümkündür. Örneğin siyaset gibi konularda uzmanların yanı sıra katılımcıların da çok büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmakta, dizi ve filmlerde de erkek olmadan kadının var olduğu bir kurguya rastlanılmamakta, ürün tanıtımının yapıldığı reklamda ürünün “bilir kişisi” ya da sorun çözücü, çok büyük çoğunlukla erkekler olmaktadır. Televizyon reklamları ile ilgili önemli çalışmalar yapan Gillian Dyer, reklamlarla ilgili şunları söyler:

“Televizyon reklamlarının etkileri büyük bir olasılıkla uzun vadeli olacaktır. Bunun yanında reklamların genel veya antropolojik anlamda gerçeklerin belirlenmesi konusunda önemli rol oynadıkları hakkında da deliller mevcuttur. Örneğin; birçok reklamda görülen farklı cinslere yakıştırılan farklı roller (cılalı masasının veya bembeyaz çarşafının hali karşısında sevinç çığlıkları atan ev hanımı gibi) birçok sosyal bilimcinin de katıldığı gibi, genç veya yaşlı birçok kişinin geleneksel cinsiyet farklılıklarına sahip çıkmalarına sebep olmaktadır.” (Kırık & Korkmaz, 2014, s. 4-8).

Medya aracılığıyla dolaşıma giren diğer kültürel kodlar gibi toplumsal cinsiyet rolleri de insanlar tarafından eylemli bir şekilde sahiplenildiğinden medya, çocuğun yetişkinlik dönemindeki toplumsal cinsiyet algılarını kalıplaştırmada etkilidir (Paker, 2014, s. 132). Bireyin, yaşadığı topluma uyum gösterme zorunluluğu, medyanın ürettiği mesajların, toplumdaki egemenlik ilişkilerini yansıtan ve pekiştiren içeriklere sahip olmasının temel nedenidir. Kitle iletişimi ve medyanın temel mantığı “buyruk verme-güdümlenme” ve “buyruk alma-uyumlanma” sistemi içinde yapılanmıştır (Aydoğan F. , 2004, s. 14-15). Bu nedenle hedef kitlenin yani toplumun sahip olduğu egemen normların en önemli taşıyıcılarından biri olarak medya, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylere aktarılmasında önemli bir faktör haline gelmiştir.

Sosyal Çevre

Toplumsal cinsiyetin mekanla olan bağlantısı, cinsiyet rollerindeki değişimle uyumlu olarak zaman içinde farklılık gösterebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından sosyal çevre ya da daha dar anlamıyla sokak, dikkat çekici bir alandır. “*Sokak büyük bir erkeklik/kadınlık tiyatrosudur.*” diyen Connell, sokağın erkek egemenliğinde olduğunu söylemektedir. Öncelikle erkeğe ait olan sokakta, kadın, kendisine uygun görülen toplumsal cinsiyet rolleriyle, belirli zamanlarda ve belirli mekanlarda var olabilmektedir. Bu sınırlılık halini, kız çocuğu küçük yaştan itibaren yaşar, içselleştirir ve mekanlara ait uygun davranış biçimlerini kazanır. Erkek çocuğu ise küçük yaşlarda tanıştığı özgür sokaklarla ilişkisini yetişkinlik sürecinde de geniş bir serbestiyet içinde devam ettirir (Yıldız Levent, 2015, s. 37-40). Çocukların yetiştirilme şekillerinde, çocuğun sokakla ve sosyal çevreyle ilişkisi, çocuğun cinsiyetine göre farklı bakılmaktadır. Kız çocukları kontrol ve denetim içinde büyütülürken, erkek çocukları bu denli bir kontrol mekanizmasıyla karşılaşmamaktadırlar. Mekansal sınırlarla ve evden çıkmak istediklerinde engelleme ile daha fazla yüz yüze gelenler daima kız çocuklarıdır. Buna karşılık erkek çocukları, evin dışında geçirdikleri zamanlarla ilgili sorun yaşamamakta, bununla ilgili sınırlarla karşılaşmamakta hatta ev dışı zaman geçirmeleri teşvik edilmektedir (İnceoğlu & Kar, 2010, s. 40). Tüm bu bilgiler ışığında, sokağın ve sosyal çevrenin, bireyin kadın ve erkek olarak, aile, okul ve medyadan edindiği toplumsal cinsiyet kalıplarını güçlendiren bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

1.8. Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Erkekliğin ve Babalığın Dönüşümü

Babalık davranışı ile erkeklerin sahip oldukları toplumsal cinsiyet algıları arasında nasıl bir ilişki olduğu ve tarih boyunca gerek erkeklik gerekse babalıkla ilgili kültür ve algıların gösterdiği değişim, toplumsal cinsiyet perspektifi ile bu bölümde incelenmiştir.

1.8.1. Erkeklik, Hegemonik Erkeklik ve Babalık

Erkeklik kavramı, genellikle anatomi ve biyoloji ve bazen de psikoloji biliminin inceleme alanına girmiş olsa da toplumsal anlamda erkekliğin şekil alan bir kavram olduğu ilk kez feminist kuramcılar tarafından ortaya atılmıştır. Kadınlık gibi erkekliğin de bir cinsiyet rejimi içinde var olduğu ve her an yeniden inşa edildiği sosyal bilimlerde yavaş yavaş kabul edilen bir önerme durumuna gelmektedir. Dolayısıyla erkeklik, sadece genetik ya da anatomiye indirgenebilen bir kavram olmaktan çok toplumsal iktidar ilişkileri içinde bir araştırma konusudur. Bu çerçevede yapılan erkeklik araştırmaları, kavramdan tam olarak ne anlaşıldığını ve hangi özelliklerin ifade edildiğini açıklamaya çalışsa da genel geçer, evrensel, tek bir erkeklik tanımı olmadığını ortaya çıkarmıştır. 1980'lerden itibaren farklı kadınlık deneyimleri üzerinde araştırma yapan feminist kuramcılar, bir kadınlık modelinden bahsedilemeyeceğini ilan ederken, erkekler üzerine yapılan araştırmaların da başlangıcını işaret etmiştir. Farklı erkeklikler ve farklı erkeklik deneyimleri üzerinde yapılan çalışmaların sonucunda ise *“beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, orta yaşlı, tam gün iş sahibi erkeklerin özelliklerine denk düşen hegemonik erkeklik”* tanımına ulaşılmıştır. Ayrıca bu özelliklerden sapan ve farklı deneyimler içeren erkekliklerin ve hegemonik erkeklerin *“diğer erkekler”* üzerindeki iktidarının tartışılmasına başlanmıştır. Son dönem çalışmalarında Carrigan, Kimmel ve Connell, hegemonik erkekliğin genel haritasını şu şekilde belirlemiştir:

“Genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarının en az birini başarılı olarak yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansa sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik.” (Sancar, 2013, s. 24-30).

Erkekliği, gücü tecrübe etmek değil, bu gücün farkında olmak olarak ifade eden Kimmel (1987) erkekliğin iktidar kurma özelliğine dikkat çekmekte ve bu iktidarın hem kadınlar hem de diğer erkekler üzerinde kurulmasını, hegemonik erkekliğin temel göstergelerinden biri olarak kabul etmektedir. Erkeklik, pek çok çalışmada da ifade

edildiği gibi küçük yaşlardan itibaren elde edilmesi ve sürdürülmesi gereken bir ideal olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkoğlu B. , 2013, s. 38).

Bireye çocukluğundan başlayarak cinsiyetine göre yüklenen sorumluluklar ve roller, toplumsal cinsiyeti meydana getirirken kadın ve erkek arasında ayrılan rollerin sınırlarını da çizmektedir. Bu sınırları belirleyen geleneksel roller, kadın için olduğu kadar erkek için de zorlayıcı olabilmekte, kadınlara toplum tarafından yüklenen toplumsal rollerin aksi erkeklere yüklenerek toplum erkeklerden bu yönde beklentiler içine girmektedir. Toplumdan gelen bu talepler, erkekler tarafından özellikle değişen modern dünya şartlarında her zaman karşılanamamakta ve erkeklerin yaşadığı problemler de artık kadınların problemleri kadar görünür olmaktadır. Geleneksel modelde, dışarıda çalışan, eve ekmek getiren, güçlü erkek modeli karşımıza çıkmakta ve erkek bu hakimiyet, eşi, evi ve çocukları üzerinde sürdürmektedir. Erkeğe atfedilen tüm bu özelliklerin ortaya çıkardığı hegemonik erkeklik, özellikle son dönemlerde kadınlar kadar erkekler için de yıkıcı olmaya, “erkekliğin” gerektirdiği şartları eksiksiz olarak yerine getirebilmek, erkekler için gittikçe daha zor olmaya başlamıştır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan bu zorlayıcı şartları yerine getiremeyen erkekler ise “erkekliği kaybetmek” korkusuyla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Çünkü erkekliğin kadınlıktan en büyük farkı, sabit olmayışı, erkeğin tutum, davranış ve özelliklerine göre kazanılabildiği gibi kaybedilebilir olmasıdır (Demirel, 2016, s. 254-260). Toplum tarafından oluşturulmuş ve kabul görmüş hakim erkeklik kodları (cesaret, güç, ciddiyet, ailesine bakmak vb) erkeği toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaya zorlar çünkü erkeklik, erkeğin, hem kendi hemcinsleri hem kadınlar üzerinde kurduğu, hem de diğer pek çok farklı iktidar biçimleri içinde var olan bir yapıdır. Erkek, toplum tarafından kendisine atfedilen rollerin dışına çıktığında, bazı toplumsal yaptırımları göze almak zorunda kalmaktadır. Çünkü geleneksel sistemin kabul ettiği ve onayladığı rollerin dışında kalan erkek, “kılıbık, soğan erkeği” gibi farklı etiketlemelere, alaylara ve gücünün, iktidarına indirgenmesi ile de görmezden gelinme, yalnız kalma gibi psikolojik tehditlere de maruz kalabilmektedir. Mevcut düzeni koruyup tüm bu sorunları yaşamamak ve erkek olmanın kendisine sağladığı faydadan vazgeçmemek için erkek, zaman zaman zorlansa da toplumun kendisine verdiği rolleri sürdürmeye devam etmektedir. Toplumsal düzeyde bir iktidar ilişkisi olan erkekliğin yansıması aile içinde de karşımıza çıkmaktadır. Kendi düşünce, istek ve yaşam biçimini bir başkasına dayatmayı içeren iktidar, erkek kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline

geldiğinden, erkeğin güç alanını tanımlamakta ve erkeklik adeta iktidar sahibi olmakla özdeşleştirilmekte ve erkek, iktidardan sağladığı bu gücü hem kadınlar hem de diğer erkekler üzerinde kullanmaktadır. Erkekler ve kadınlar, çocukluklarından itibaren ataerkil kodlarla karşılaşmakta ve ataerkil düzen, küçük yaşta içine aldığı erkeklerin ve kendisine verilen rolleri içselleştiren kadınların, yaşamları boyu sürdürdüğü bu döngü sayesinde devamlılığını sağlamaktadır (Bülbül, 2014, s. 3-5).

Selek (2008)'e göre, ülkemizde erkeklerin, sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilikten oluşan dört basamaklı erkeklik merdivenini çıkmaları, “erkekliklerini kazanmak için” gerekli olmakla beraber, bu dört aşamanın her birinde, erkeğin kimliğinin toplumsal düzeyde kabul edildiği, şenliklerle ilan edilmektedir, kutlanmaktadır (Selek, 2008, s. 222). Çünkü erkekler, erkekliklerini “kanıtlayabilmek” için rekabet etmek ve güçlerini kaybetmemek için daima tetikte olmak durumundadır. Bunu başaramadığı durumlarda ise erkek, ataerkil sistemin dışında kalarak sürekli kendini üreten bir kısır döngüye girecektir. “İmkansız erkeklik” adı da verilen bu durum, erkekliğin, bireye toplum tarafından verili olduğunun en büyük göstergesi olmaktadır. Gilmore’ un “Erkeklik Bilmecesi” adlı yazısından aktaran Kepekçi (2012), Afrika’daki kimi kabilelerde oğlan çocuklarının erkekliğe geçiş için uygulaması gereken pratiklerden bahsederek bu pratiklerin Batı dünyasında da farklı şekillerde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kepekçi (2012) Gilmore’dan alıntılıyarak, dünyanın her yerinde erkekliğin “*ait olma ölçüsü, üstesinden gelinmesi gereken bir zorluk, şiddetli bir mücadele ile kazanılması gereken bir ödül*” olduğunu söylemektedir. Kepekçi (2012), hegemonik erkeklik kavramının Carrigan (1985) tarafından geliştirildiğini ve kavramın tanımının Connell (1998) tarafından “*toplumsal cinsiyet ilişkileri sisteminde bir konumu, sistemin kendisini ve erkek egemenliğini yeniden üretmeyi sağlayan güncel ideoloji*” şeklinde yapıldığını açıklamaktadır. Öte yandan Kepekçi (2012), hegemonik erkekliğin genel bir erkeklik ifadesi ya da gerçek bir karakter olmadığını, bir erkekten beklenen tutum, özellik ve davranışlardan oluşan ideal bir erkekliği ifade ettiğini de Connell (1998)’den aktararak söylemektedir. Bu ideale ulaşabilmek, erkeğin oldukça zahmetli süreçlerden geçmesini, erkekliğini kanıtlamasını ve bu alanda karşılaşacağı toplumsal baskılarla baş edebilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak tüm bu şartlara rağmen ideal erkekliğe ulaşması mümkün olmayan erkek, ulaşamadığı bu idealin kendisinde yarattığı psikolojik tahribatla yaşamak zorunda kalacak, hatta bu etkileri çevresine de zaman zaman yaşatacaktır (Kepekçi, 2012, s. 75-78). Örneğin işsizlik sebebiyle gelirini

kaybeden kadınlarla erkekler arasında çok ciddi farklar bulunmaktadır. Erkeklerin çok büyük çoğunluğu, işlerini kaybettiğinde kimlik bunalımı yaşamaya başlayarak işleriyle beraber “erkekliklerini” de kaybettiğine inanmaktadır. Toplum erkeklere, kazandıkları para kadar güçlü olduklarını öğrettiği için, bu parayı elde edemeyen erkek, kim olduğunu da bilememekte ve kendine olan saygısını kaybetmektedir (James, 2010, s. 109). Erkeklere atfedilen üstünlüğün yaradılışa dayalı hiçbir temeli olmadığı halde, modern dünyada erkek üstünlüğünü vurgulayan iktidar ilişkileri yeniden üretilmekte ve bu yeniden üretim döngüsü, kırılgan ve istikrarsız cinsiyet rolleri yaratmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin üstünlüğünü otomatik olarak sürekli ve kalıcı kılacak hiçbir strateji bulunmamakta ve bu durum da “*ayağının altından zeminin kayması*” duygusuna yol açarak “*erkeklik ayrıcalıklarının*” kaybedilme korkusuna neden olmaktadır (Sancar, 2013, s. 115).

David ve Brannon (1976) erkek rolünün dört boyutundan bahseder ve bir erkekte olması gerektiği söylenen bu nitelikler, sıradan bir erkeği tanımlayan özellikler olmanın dışında, bir erkeğin sahip olmayı hayal ettiği toplumsal rol tanımları olarak düşünülmektedir:

1. Kırılganlık gibi kadınsı özellikleri taşımamak.
2. Başarılı ve saygı olma zorunluluğu.
3. Kendine güvenmek ve sağlam olabilmek.
4. Saldırgan davranışlar sergilemek ve cesur olmak. (Onaran, vd., 1998, s. 16)

Babalık ise erkeklerin “güçlerine güç katan” bir roldür (Barutçu, 2015, s. 132). Yapılan araştırmalar, ailenin yerleşim yeri fark etmeksizin, ailede yetki ve otorite olarak babanın kabul edildiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada kadınların %55,8’i, erkeklerin ise %65,8’i babanın evde otorite sembolü olduğunu düşündüklerini söylemiştir (Erdoğan, 2016, s. 152). Kadın-erkek ilişkilerindeki hegemonik erkeklik kalıbı, baba rolüyle ve babalıktan gelen bu iktidar gücüyle de birleştiği zaman ev içinde otoriter, çocuklarına karşı mesafeli, duygularını ve olumlu durumları ifade etmek yerine daha çok olumsuz durumlarda eleştiri yapan, çocuğunun ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı babalık sorumluluklarını yerine getirmek için yeterli bulan bir babalık modeli ile karşımıza çıkabilmektedir. Toplumsal beklentilerle ortaya çıkan hegemonik erkeklik ideali, aile içi

ilişkilere de etki etmektedir. Hane içinde “aile reisi” liğinin, erkeğin kazandığı para ile orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü aile reisliği konum olarak hem alt hem de üst sınıfta para ile tanımlanan bir iktidarı ifade etmektedir. Hıdır (2015), erkek görüşmecilerle yaptığı çalışmada, “*baba ile ekonomik ilişkiler üzerinden yürütülen bir bağın varlığı*” nı anlatmaktadır. Bu erkeklerden kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanamamış olanların, “*erkek olarak tanımlanmadıklarını düşünmeleri*” araştırmada ortaya çıkan diğer sonuçlardan biridir. Araştırmada birlik, beraberlik ve dayanışma duygularının yerine sadece ekonomik ilişkilerle devamlılığını sürdüren ailelerden de bahsedilmekte, bu ailelerde babanın, çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılamasının, babalık için yeterli olduğu düşünülmektedir. Hegemonik erkeklik ideali üzerine yapılan babalık modelinde babalar, özellikle erkek çocukların gözünde otorite, disiplin ve korku faktörü olarak yer etmiştir ve Hıdır (2015)’a göre, bu erkeklerin büyük çoğunluğunun, babalarına karşı olumsuz duygular beslemelerinin nedeni de budur. Erkek çocukla baba arasındaki iktidar ve otorite üzerine kurulu bu ilişki, doğal olarak açık ve sağlıklı bir iletişim modeli olmamakta, dolayısıyla da ilişkide çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolü algısının temelini ailede atıldığı göz önüne alınırsa, çocuk, babasıyla kurduğu bu ilişkide, iktidar ve otoriteyle kurması gereken ilişkinin ilk gözlem ve pratiklerini elde etmektedir. Bu açıdan bakıldığında “hegemonik” babaların kendi kararlarını uygulamaya kararlı olmaları, aile içinde baba-çocuk çatışmalarının giderek artmasına yol açmakta, erkek çocukları büyüme sürecinde kendi “erkekliklerini” babalarına da ilan etmeye çalışırken, bir yandan da babaları gibi olmamanın mücadelesini vermektedirler. Hıdır (2015) yaptığı çalışmada, görüşmeci erkeklerden bazılarının, babalarını “egemen patriyarkal kodların taşıyıcısı” olarak gördüklerini ve bunun aksi bir tutum geliştirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. “Yeni bir erkeklik inşası” olarak isimlendirilen bu durum, babadan oğula aktarılan erkeklik kalıplarının dönüştüğü anlamına gelmektedir (Hıdır, 2015, s. 49-52).

Babadan oğula aktarılırken, toplumsal değişimlere paralel olarak dönüşen ve değişen baba kavramı, erkeklerin kendi babalık algıları, tutum ve davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Ortaya çıkan bu dönüşüm, yeni bir babalık inşasını da beraberinde getirmiştir.

Kadının kamusal alanda ve çalışma yaşamında daha fazla yer alması sonucunda, erkek hem aile içinde hem de iş hayatında egemenliğini kaybetmeye başlamıştır. Toplumun

kendisine attığı geleneksel rolleri yerine getirip erkeğini yeniden üretmeye çalışan yeni baba, toplumsal değişimlerle ortaya çıkan ve çocuk bakımından ev işine uzanan, yeni sorumluluklarla da karşı karşıya kalmaktadır. Geleneksel babalık rollerinde var olmayan bu yeni sorumluluklar, kendi babasında görmediği davranışlar olması sebebiyle yeni babada erkek kimliği ve benliği arasında bir gerilime de neden olmaktadır (Oktan, 2008, s. 153). “*Erkeğin, kadını dışarıdan erkeği ise içeriden yıktığını*” söyleyen Şahin (2018), erkeğin sahip olduğu erkeğini sürekli yeniden inşa etmek zorunda olduğunun altına çizerken, bu süreci babalık görevleri ile de ilişkilendirir. Babanın, babalık rolünün getirdiği sorumluluğun altında yalnız başına kaldığını söyleyen Şahin (2018), babanın güçlü görünmesinin de ancak duygularını gizleyebilmesi ile mümkün olduğunu ve bu durumun baba için yıkıcı bir mekanizma ortaya çıkardığını da eklemektedir. Tüketim toplumunun erkeğe yüklediği, evin geçimini sağlama sorumluluğunu yerine getirememesi söz konusu olduğunda erkeğin hem krize düştüğünü hem de sağlığını kaybettiğini belirtirken, bir ayrıma da dikkat çeken Şahin (2018) kadının işsiz kalması durumunda kendisi için “evinin hanımı” pozisyonu olduğunu ancak erkeğin böyle bir durum yaşamasının kabul edilemeyeceğini de anlatmaktadır (Şahin, 2018, s. 146-149).

1.8.2. Ev İçi Rollerin Dağılımı ve Babalık

Ev içi alanda cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde, kadının çabaları diğer bir ifade ile “görünmeyen emekleri” emek biçimlerinden biridir ve ataerkil yapının en temel dayanaklarından sayılmaktadır. Bu emek, görünmezdir ve bunun ilk nedeni de emeğin doğallaştırılmış olmasıdır. Kadının ev içi alanda yaptığı bütün işler, onun doğasının bir parçası olarak kabul edilmektedir. İkinci olarak, sınırları belli olmayan çalışma sistemi, kadının emeğini görünmez kılmakta, ev içi alanda mesai, mola, tatil, boş zaman, iş zamanı gibi ayrımlar olmamaktadır. Ev içi emekle, sevgi ya da şefkat ifadesi olan davranışlar iç içe geçmekte, örneğin aile üyelerinden birinin hastalanması durumunda, sabaha kadar onunla ilgilenmek, sevgiyle yapıldığı için bir iş gibi algılanmamaktadır. Kadının ev içi emeğini görünmez kılan bir diğer neden ise, kadının ev içinde harcadığı emeğin karşılıksız olmasıdır. Kadının bu karşılıksız emeği, erkeğe güç kazandıran politika, iş dünyası, kültür gibi alanlarda erkeği güçlendiren bir altyapı sunarken; kadının tüm alanlardan uzak kalmasına neden olmaktadır. Ev emeği tartışmaları ile doğrudan bağlantılı olan ve pek çok farklı boyutla ele alınabilen “görünmez emek”

kavramının, sadece yukarıdaki üç açıdan incelendiğinde bile neden feministler için özel bir ilgi alanı haline geldiği gayet anlaşılabilir olmaktadır (Acar Savran & Tura Demiryontan, 2016, s. 10-20).

Yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimler, erkekle kadının kamusal alandaki konumlarını görece farklılaştırırsa da ev içi iş bölümünde radikal bir değişimden bahsetmek hala mümkün olmamaktadır. Yukarıda da bahsedilen cinsiyet temelli iş bölümü, kadının ev içi üretim, aile fertlerinin bakımı, ev düzeni gibi işlerle tanımlanırken, erkeğin ev içi katılımında yüksek bir orandan bahsedilememektedir (Özügürlü, 2017, s. 20). Ortaya çıkan değişim ve modern toplumun şartları, ev içi rollerde esnekleşmeleri işaret etse de yapılan araştırmalar, babaların ebeveynliğe katılımlarının “yardım” dan öteye geçemediğini göstermektedir (Erdoğan,2016, s. 149).

Öte yandan, erkekliğin farklı tanımlara sahip olması, onun mekanla olan ilişkisinin de ele alınmasına yol açmıştır. Mekan ev anlamında, iç boş ve doldurulması gereken bir boşluk olarak değil, taşıdığı simgeler, ilişkiler ve anlamlar açısından incelendiğinde, erkekliğin ele alınmasında önem kazanmaktadır (Özbay & Baliç, 2004, s. 96). Barutçu (2015)’nun Lefebvre(1991)’ den aktardığı “*Toplumsal mekan, toplumsal bir üretilimdir.*” ifadesiyle beraber kadın ve erkeklerin farklı mekansal rolleri de göz önüne alınmalıdır. Özbay ve Baliç ‘in “Erkekliğin Ev Halleri!” başlıklı makalelerine gönderme yapan Barutçu (2015), erkeklerin evle kurdukları ilişkilerin kendilerinden değil kadınlardan öğrenildiğini söylerken erkeklerin evde görülmeyi istemedikleri için ev içinde çok vakit geçirmediklerini de eklemektedir. Bu durum da erkeklerin evi içselleştirmelerine, benimsemelerine engel olmaktadır (Barutçu, 2015, s. 136).

Ev içi katılım üzerine Grunow’ un (2008) evli çiftleri birkaç yıl izleyerek yaptığı çalışmalar, çiftlerin evlenip çocuk sahibi olana kadar ev içi iş bölümünde genellikle eşit düzeyde katılımcı davranışlar sergilediğini ortaya koyarken, ilk çocuğun doğumuyla birlikte rollerin, geleneksel kalıplara geri döndüğünü göstermektedir. Bu geleneksel sistem bir kez kurulduktan sonra da kalıcı duruma gelmektedir. Grunow ve arkadaşlarının elde ettiği bu sonuçlar, aile içindeki toplumsal cinsiyet rollerinin, teorideki değişime direndiği yönündeki feminist söylemi destekler niteliktedir (Esping-Andersen, Çev.Çağatay, S.,2011, s. 46). Yapısal-işlevselci kuram “rol farklılaşması” kavramıyla kadının ev içi geleneksel rollerini duygusal ihtiyaçlar zemininde, erkeğin

rollerini ise ailenin mali ihtiyaçlarını karşılamak olarak ifade ederken (Erdoğan, 2016, s. 160) erkeğin ev içi katılımındaki görünmezliğini ifade etmektedir. Oysa toplumsallaşmanın temel kavşaklarından biri de cinsiyete dayalı iş bölümüdür (Şentürk, vd., 2017, s. 888).

Cinsiyete dayalı iş bölümü, erkek ve kadının tamamen farklı iki kategorideki insanlar olduğu ve bu nedenle de eğilim ve uğraşlarının da birbirinden farklı olması gerektiğine dayanan tutumlar ve bakış açısı anlamına gelmekte ve tarihsel başlangıcı, erkeklerin avcılık; kadınların ise toplayıcılık yaptığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Modern toplumun ortaya çıkışıyla özel alan ile kamusal ayrımının başlaması, erkeklerin ev dışı alanda çalışıp “eve ekmek getirmesini”, kadınların da ev içinde aile fertlerinin bakımı ile ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte yine aynı süreçte “ev kadını” prototipi ortaya çıkmış ve bu kadın normu, ideal/doğru kadın olarak şekillenmiştir. Sadece iş bölümü ya da görev paylaşımı gibi düz anlamlara sahip olmayan cinsiyete dayalı iş bölümü kavramı, kendi içinde pek çok ayrımcı alt metinlere de sahiptir ve bunların neredeyse tamamı her iki cins için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, kadının bir evin tüm işini çekip çevirebilecek ve bunu tüm enerjisi, zamanı yani bütün kaynakları ile yapabilecek kapasitede olması beklenirken; erkeğin de her ne olursa olsun, evinin geçimini sağlaması, ekonomik döngüyü bozmaması yani “erkeklik görevini” yerine getirmesi beklenmektedir (Bora, 2015, s. 4-8). Ancak cinsiyete dayalı iş bölümünün sadece teknik olduğunu söyleyebilmek mümkün olmamakta çünkü ayrımcılık ve tabi olma ilişkileri de cinsiyete dayalı iş bölümü temelinde yükselmektedir. Bu durum, kadınlar açısından bir iç-içe geçmişlik doğurmakta ve kadının, ücretli bir işte çalışsa bile evdeki sorumluluklarını sürdürmek zorunda kalması durumunu doğurmaktadır. Öte yandan, kadınların yeniden üretimdeki rollerine, toplum tarafından atfedilen değer de kadınların işgücüne erkeklerle eşit katılımını engellemektedir. Ailenin, toplumun beklentileri ve kadının tüm büyüme sürecinde “anne olmaya” hazırlanması gibi nedenler, kadını ev içine ve annelik rolüne doğru yönlendirmektedir. Elbette her toplum varlığını devam ettirebilmek için hem maddi varlıklar (üretim) hem de insani varlıklar (yeniden üretim) ortaya çıkarmalıdır. Tüm toplumlarda ev içi işler, çocuk yetiştirilmesi gibi kadının karşılıksız emeği ile mümkün olmaktadır. Bu emek, bir başka bireyle (erkek eş) kurulan özel ilişki temelinde sunulmakta ve fakat değeri fazlasıyla azımsanan faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar Savran & Tura Demiryontan, 2016, s. 92-120).

Ancak bu roller, zaman içinde, geleneksel modelden uzaklaşmakta ve toplumsal değişime paralel olarak değişmektedir. Kadının işgücüne katılımı, kamusal alandaki etkisi, değişen konum ve pozisyonlara sahip olması, kadınlık söylemlerini farklılaştırdığı gibi erkeklik söylemlerini de farklılaştırmaktadır. Uzun bir tarihsel süreç boyunca “dünyanın ve ailelerinin ağırlık merkezi” olarak yaşamış olan erkeklerin, ortaya çıkan bu değişimlerden dolayı tedirgin olması normal karşılanmalıdır. Her iki cinsiyetin bir arada yaşama deneyimleri devam ettiği sürece, erkeklerin de erkeklik ve babalık pratikleri değişmeye, dönüşmeye devam edecek, bu pratikler doğal olarak sabit kalmayacaktır (Özbay & Baliç, 2004, s. 89). Erkeklerin toplumsal olarak aktarılan geleneksel rollerden uzaklaşıp yeni bir erkeklik ve babalık inşa edebilmeleri için, çocukların ilk sosyalleşme alanı olan ev içinde ilk değişimlerin başlaması gerekmektedir. Çünkü hem kadınlar hem de erkekler, toplumsal cinsiyet rollerinin temelini ev içi alanda atar ve ataerkil erkekliğin öğrenildiği ilk yer evdir. Babanın “evin reisi” olduğunu, korunması gereken ilk alanın ev ve “erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu”, erkek çocuk evde öğrenmeye başlar. “Erkek adam”, “aslan oğlum” gibi sözel ifadelerde de kendine yer bulan bu farklı toplumsal cinsiyet rolleri, erkek çocuklarına verilen ayrıcalıklarla, ev içinde yapılandırılır. Öte yandan, ev içi alanda yaşanan eşitsiz iş bölümü, bir diğer kritik nokta olmaktadır. Geleneksel ataerkil yapıda, ev içindeki tüm sorumlulukları alan, kadındır. Üstelik bu durum, kadının ev dışı bir işte ücretli çalışması durumunda da değişmemektedir. Ev içinde kadının bu geniş sorumluluk alanına karşın, erkekler bu sorumluluklara kısmi ve keyfi olarak katılmaktadırlar. Cinsiyetler arası eşitliğe inandığını ifade eden erkekler bile ev işlerini kadınların asli vazifesi olarak görür ve bu nedenle de ev işlerini kadınlarla beraber yapmaz, onlara “yardım eder”. Erkekliğin dönüşümü ve değişimi için öncelikle erkeklerin ev içindeki toplumsallaşması, toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olarak yeniden inşa edilmelidir (Bozok, 2011, s. 88-91). Çocuklar anne ile baba arasındaki eşitliği aile içi iş bölümünde göremedikleri gibi okul ders kitaplarında bile görememekte ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramıyla erken yaşta tanışmamaktadır. Okul ders kitapları incelendiğinde, emek yoğun bir iş olan yemek yapmak, annenin görevi iken babanın salata yaptığı görülmektedir. Kitaplarda da evle ilgili sorumlulukların merkezinde bulunan kişi anneyken, pek çok kitapta cinsiyetler arası ayırım sürmektedir. Örneğin ilköğretim matematik kitaplarında doğal sayılar kavramı ele alınırken “Atilla ile Hasan’ın topladığı elmalar ile Oya ile Ayşe’nin astığı çamaşırların sayısı”

karşılaştırılmakta ve cinsiyet ayrımı, örtük ama “doğal” bir şekilde ifade edilmektedir (Gümüšođlu, 2008, s. 49).

Babalar ve annelerin ev içi alanda kız ve erkek çocuklarından beklentilerinde eşit olmadıkları da bilinen bir gerçektir. Örneğin, bulaşık yıkamak, evdeki erkek çocuğundan değil kız çocuğundan beklenmekteyken, çöp çıkarmak gibi kısa işleri evin erkek çocuğunun yapması beklenir. Kız çocuğunun bulaşık yıkamaya doğuştan “yetenekli” olmadığı düşünülürse, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ev içi alandan başladığını söylemek yanlış olmaz. Kuşakların, toplumsal şartların değişimi, öncelikle bireylerden ve ailelerden başlar. Yapılan bazı çalışmaları, erkeklerin yapmayı kabul ettikleri işlerin başında şişe açmak ve çöp çıkarmak olduğunu ortaya koymaktadır. Belek Erşen (2015)’ e göre, erkeklerin yapmayı tercih ettiği bu işlerin ortak özelliği az zaman alması, konsantrasyon gerektirmemesi ve can sıkıcı olmamasıdır. Uzun süren işleri yapmaya direnen erkekler, ev işleri gibi klasik ve geleneksel işleri de çocukların bakımı, duygusal, sosyal ve akademik durumlarının takibi gibi karmaşık işleri de kadının görevi olarak görmeye devam etmektedirler. Kadınların ev içi görevleri, teknolojinin ilerlemesi ile kolaylaşmış gibi gözükse ve değişen toplumsal normlar gereği artık erkeğin ev içi alanda katılımcı olması beklense de çocuklar ve ev içi görevlerin sorumluluğu hala kadının omzundadır. Simone de Beauvoir’un kadınları “evdeki köleliği” bitirmeye davet etmesinin, kadınların “erkek egemen çalışma hayatında kendilerine yer bulmaları” şeklinde anlaşılması gerektiğini söyleyen Belek Erşen (2015), kadınların bunu başarıp evlerinden çıkarak iş hayatına atıldıklarını, ancak işten eve geldiklerinde kendilerini ev işi, yemek, temizlik ve çocuk bakımından oluşan ikinci bir mesainin beklediğini gördüklerini de ekler. İş hayatında olan kadın, annelik rolü ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşadığında, çoğu zaman iş yaşamından ya da kariyerinden vazgeçerken; erkek, babalık rolü nedeniyle iş yaşamındaki rolünü değiştirmekle yükümlü değildir, çünkü toplumun erkekten böyle bir beklentisi yoktur. Oysa ki, pek çok erkek, iş yaşamı ve babalık rolü arasında sıkıştığında babalık rollerinin büyük bir kısmını yerine getirememekte ve işi, eksik kalan babalık rolü için gerekçe olarak sunmaktadır. Belek Erşen (2015) başka araştırma sonuçlarını da paylaşır: “Babalar yemek yapmıyor, bulaşık yıkamıyor, temizlik yapmıyor, ev işlerine hemen hemen hiç karışmıyor, ev bütçesine ve çocukların eğitimine sadece mali katkı yapmakla yetiniyorlar.” Babalık, 1970’li yıllarda yeni şeklini almaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu baba modeli, işten eve döndüğünde çocuklarıyla ilgilenen, onlarla oyun oynayan ve

hafta sonlarını çocuklarına ayıran babadır. Ancak bu baba modelinde kendini gösteren değişim, yüzeysel olarak kalmıştır. Çünkü çocuğun kişisel bakım işleri, alt temizliği, beslenmesi, yıkanması, uyutulması gibi sorumluluklar, anneye ait kalmaya devam etmiştir. 1970’li yıllardan sonra ortaya çıkan yeni babalık söyleminde oluşan baba imajı, eşiyle birlikte ev işleriyle ilgilenen, çocuklarına daha fazla zaman ayıran bir baba imajıdır. Feminizmin ikinci dalgasıyla gelen mücadele, bu yeni babanın çocukların fiziksel bakımına daha fazla katılması konusunda baskılara muhatap olmuştur. İlerleyen süreçte çalışma hayatına katılan kadınlar, babaların ev işi ve çocuk bakımına katılımının artmasında etkili olmuştur. 1980’li yıllara gelindiğinde televizyonlarda karşılaşılan reklamlarda, bebek arabası kullanan baba figürü sıklıkla kullanılsa da bu mesaj, annelerin çocuk bakımında hala daha fazla sorumlu olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Günümüzde de babalık imajı hala bu mesajların etkisi altında kalmaktadır. Çocuğuyla ilgilenen, çocuklarıyla diyalogları güzel olan babaların kendilerine biçtikleri sorumluluk, onları parka, sinemaya götürmek ve çocuklarıyla iş dönüşü bir süre oynamakla sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan ele alındığında hegemonik erkekliğin etkisindeki babalıktan günümüz babalığına gelen süreçte değişen etmenlerin yüzeysel olduğu söylenebilmektedir. Çocukların bakımı ve ev içi iş bölümü konusunda kadın ve erkek arasındaki sorumluluk dağılımının eşit olmaması, toplumsal cinsiyetle ilgili hegemonik inançlara dayandırılabilir: Erkeğin sorumluluğu aileye maddi destek sağlamaktır, eve ve aile bireylerine bakmakla, onlarla ilgilenmekle sorumlu olan kadındır. Bu hegemonik algılarla toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen çocuklar, yetişkinliklerinde de bu kalıp yargıların devamını sağlamaktadır (Belek Erşen, 2015, s. 59-78).

Ayrıca, toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak geçmişten beri devam eden iş bölümü, erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurmasına yol açmıştır. Ev içi işlere katılım göstermeyen erkek/baba, yine de karar verici olmakta, “akıl gerektiren” işlerde kadın/anne yerine söz sahibi olmaktadır. Ev içi iş bölümü medyada da toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun şekilde yer bulmakta ve bu sayede bu iş bölümünün sürekliliği beslenmektedir. Ev içinde kullanılan pek çok ürün ve aracın kullanıcısı ve o işi yapan kadın olmaktadır. Ancak kadının “başına çıkamadığı” durumlarda bilir kişi olarak yine bir erkek karşımıza çıkar. Tarihsel açıdan bakıldığında kadının iş gücüne katılım oranı artsa da cinsiyet temeli üzerindeki iş bölümü varlığını hep sürdürmüş ve ev içi iş bölümünde kadının lehine büyük bir değişim olmamıştır (Bülül, 2014, s. 5-7).

Dünyanın en modern ülkelerinden biri olarak kabul edilen İsviçre’de yapılan bir araştırmaya göre, kadınlar ev merkezli davranışlar sergilerken, erkekler ise ev dışı (aile dışı) davranışlar göstermektedirler. Kadınlar, bebek ve çocuk bakımı, mutfak işleri ve ev düzeni gibi işleri yaparken, erkekler ise ev dışı işler olarak adlandırılacak araba bakımı, fatura ödemeleri vb. işleri üstlenmektedirler. Bununla birlikte, aile içinde bebek ve çocuk bakımını sağlama oranlarına bakıldığında, anne %70, baba ise %30 oranı ile görülmekte ve modern ülkelerdeki ev içi rollerde kadın-erkek (anne-baba) farkı gözlemlenebilmektedir (Yıldırım E. , 2011, s. 126).

Babaların çocuk bakımına katılımları üzerine yapılan araştırmalar sınırlı olmakla beraber, bu çalışmalarda çocuk bakımının bir çeşit yatırım olmasının yanında, sonuçtan bağımsız bir şekilde, kendi içinde eğlenceli bir etkinlik olarak da karşımıza çıktığı söylenebilir. Amerika ve İsveç’te yapılan bazı araştırmalar, erkeklerin de kadınların da çocuklarıyla yaptıkları etkinliklerden büyük zevk aldıklarını göstermektedir. Ebeveyn olan kadın ve erkeklere boş zaman faaliyetlerinden aldıkları zevklere 1 ile 10 arasında puan vermeleri istendiğinde, ortaya çıkan en yüksek puan, cinsel ilişkiyle birlikte çocuklarla geçirilen zaman olmuştur. Çocuklarla oynamak, bu çalışmalarda en popüler olan erkek faaliyeti olarak ortaya çıkarken; çocukların bakımından sorumlu olmak kadınlara zevk veren faaliyetler arasında görülmektedir. Bu durumda çocuk bakımını, rutin işler ve aktif bakım olarak iki ayrı şekilde ele almak gerekliliği doğmaktadır. Çocuk bakımındaki rutin işler, tıpkı ev işlerinde olduğu gibi sürekli olarak yinelenen ve benzer süreç ve sonuçlara sahip olan, yemek yedirmek, banyo yaptırmak, bez değiştirmek vb. işleri ifade ederken; aktif bakım çocukla geçirilen zamanı anlatmaktadır. Yapılan araştırma sonuçları ikinci duruma daha fazla zaman ayırabilmek için ebeveynlerin (özellikle çalışan annelerin) az arzu edilen işlere ayırdıkları zamanı azalttıklarını göstermektedir. Öte yandan anne ve babaların eğitim düzeyi de çocukla geçirdikleri zaman ve çocukla geçirdikleri bu zamana yükledikleri anlam açısından önemli bir kriter olmaktadır. Babaların çocuk bakımına ve dolaylı olarak ev işlerine verdikleri katkı, eğitim seviyelerine göre farklılaşmakta ve eğitim seviyesi düşük erkekler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine daha sadık davranmaktadır. Bununla beraber, annenin genelde çalıştığı yüksek eğitim düzeyine sahip ailelerde, babanın zaman yatırımı da artış göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan babalar, gelir ve boş zamanlarından tasarruf ederek çocuklarıyla geçirdikleri zamanı artırmaya çalışırken, eğitim düzeyi düşük ebeveynlerde böyle bir durumla karşılaşılmamakta ve bu

çocukların bilişsel gelişimlerinde sosyal bir fark ortaya çıkarmaktadır. Yapılan araştırmalar, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin çocuklarına ayırdıkları zamanın, eğitim düzeyi düşük ebeveynlerin çocuklarına ayırdıkları zamandan ortalama %20 daha fazla olduğunu göstermektedir (Esping-Andersen, Çev. Çağatay, S.,2011, s. 56-166).

1.8.3. Değişen Babalık- Yeni Babalar

Değişen erkeklik algısına paralel olarak, babalık algılarında ve pratiklerinde de değişimler ortaya çıktığından daha önceki bölümlerde bahsetmiştik. Bu yeni erkekliğin inşasında yeni babalık ve bu yeni modelin davranış örüntüleri nasıl şekillenmektedir? Dönüşüme uğrayan erkeklik kalıpları, babaları tarafından çocuklarına nasıl aktarılmaktadır? Bu değişim, halihazırdaki toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürücü bir güce sahip midir? Erkeklikte ve babalıkta meydana geldiğini ifade ettiğimiz rol değişimleri, ataerkil düzen içinde ne kadar uygulanabilmektedir? Bu soruların pratikteki cevaplarını çalışmamızın üçüncü bölümünde ele alacağız.

Özellikle son otuz yıl içindeki, ekonomik, yasal, ahlaki ve biyolojik koşulların değişmesi ile babalık ve onunla bağlantılı olan erkeklik biçimlerinin önemli zorluklar yaşadığı görülmektedir. Çocuklarıyla son derece ilgili olan, ebeveynliği eşiyile paylaşan “yeni baba” imajı son yıllarda güçlü bir algı yaratmakla beraber, pek çok insanın da babaların çocuklarıyla ve ev işleriyle daha fazla ilgili olduğunu düşünmesine yol açmaktadır. Bu algıya ve babaların aile içindeki rollerine ilişkin imajlarımızda oluşan değişimlere rağmen, babalık kültürünün aksine, babalık davranışlarının tamamen değiştiğini söyleyebilmek doğru olmamaktadır. Geleneksel iş bölümü hem ev işlerinde hem de ebeveynlik sorumluluklarında hala devam etmekte, yapılan araştırmalar, babaların çocukların fiziksel bakımında sadece %1 -2 arasında katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Flood, 2003, s. 7-9).

Çocuk gelişimi üzerine yapılan çalışmaların, babaların sahip olduğu tarihsel önemle beraber çocuklar üzerindeki etkisinin, özellikle son yıllarda daha fazla vurgulanması, babaların aile içindeki önemli pozisyonunu daha da güçlendirmiştir. Psikanalizin, babanın, çocuğun büyüme dönemindeki travmaların sebebi ve/veya tetikleyicisi olduğu yolundaki tezleri; babanın, anneye birlikte, çocuğun sadece bedensel değil aynı zamanda ruhsal sağlığından da sorumlu birincil merci olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalar, babalığın erkekler tarafından önce şaşkınlıkla karşılanırsa da

sonrasında çocuğun geleceği hakkında endişelerin yoğun olarak hissedildiği bir rol olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda babalığın, çocuğu biçimlendirmenin yanında, çocuk tarafından biçimlendirilen bir yapı olduğunu söylemek mümkündür. Güloğlu (2018)'nin Kağıtçıbaşı'ndan aktardığı “*Ana babalık bir taraftan kültür ürünüdür, diğer taraftan da kültürü oluşturur; bu nedenle de insan-kültür ilişkisinin en temel aracısıdır*” ifadesinde kendini bulan bu durum, babaya çocuk aracılığıyla toplumsal ve kültürel nitelikler yüklenmesi anlamına gelmektedir. Yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlerle, babalık süreci daha da karmaşık bir şekil almıştır (Güloğlu, 2018, s. 169-185). Bu değişimlerle ortaya çıkan “yeni babalık” kavramı ise çocuğun bakım ve gelişimine aktif olarak katılım gösteren erkek ebeveyn anlamına gelir. Annelik ile karşılaştırıldığında daha hızlı değiştiğini gördüğümüz babalık kültürü, tıpkı ailenin bütünü gibi toplumsal değişimlerden derinden etkilenmektedir (Abay & Atila Demir, 2014, s. 129). Eşinin yanında doğuma giren, çocuklarına bebeklik döneminden itibaren bakım vermeye çalışan, hem kız hem erkek çocuğuyla zaman geçiren “yeni baba” dede, dayı, amca gibi çoklu erkekliklerin olduğu geleneksel modelden farklı olarak, çekirdek /modern aile içinde bağ oluşturmaya çalışmaktadır. En başta da kendi babasıyla kurduğu ilişkinin gerilim noktalarını çocuğuyla olan ilişkisine taşımamanın çabasını göstermekte ve herhangi maddi ya da manevi bir rehber olmadan “*kendi yolunu kendisi çizerek*” bir erkeklik ve babalık mücadelesi vermektedir (Avşar, 2017, s. 233-238). Anneyi merkeze alan paradigmanın ötesine geçen bu kavram, anne ve babaların zaman zaman birbiriyle çelişen duygusal özne pozisyonlarını ve anne-babaların deneyimlerini bir araya getiren analitik bir çerçeve sunmakla beraber, sınıfsal ve geleneksel dinamiklerin ötesinde çok yönlü bir babalığa vurgu yapmaktadır (Mac & Haywood, 2007, s. 45).

Yapılan çalışmalar, babalık algıları değişse de babalık pratiklerinin değişmesinin, erkekler açısından kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Geleneksel baba rolünün toplumda hala var olduğunu ve devam ettiğini söyleyebilmekle beraber; çocuk bakımına katılan, kadın-erkek eşitliğini ve kadın haklarını savunan babaların varlığı da son dönemlerde artmaktadır. Tıpkı tek tip bir kadınlık ya da erkeklikten bahsedilemeyeceği gibi tek tip bir babalıktan da bahsetmek mümkün değildir. Bir erkeğin hayatındaki en önemli deneyim olarak görülen babalık, gündelik hayat pratiklerinde geleneksel babalığa alternatif olan babalık modelleri içinde şekillenerek, babaların çocuklarıyla ilişkilerine yansımaktadır. Bu etkileşimin, ataerkil modeldeki baba-çocuk ilişkisinden

farklı şekillendiğini söylemek mümkündür. Barutçu & Hıdır (2016), Bell Hooks'un "The Will To Change" adlı kitabında, ataerkil erkekliği baskın model olarak ifade ettiğini ve bu modelin baskınlığının yerine *ortaklık (Dominant Model-Partnership Model)* modelini ortaya koyduğunu söylemektedir. Bu ortaklık modelinde erkeklerin özünde saldırganlıktan çok bağlanma bulunmakta ve bu model yeni babalık kavramına zemin olarak düşünülebilmektedir. Eve ekmek getirme sorumluluğun yanında, kendi babalarından daha duygusal olan, çocuklarıyla uzun zamanlar geçiren, ev içi işlere katılan erkekleri ve erkeğin hem ev içi rollere hem de babalık rollerine gösterilen ilgi ve takdiri ifade eden "yeni babalık" kavramı, ülkemiz için oldukça yenidir (Barutçu & Hıdır, 2016, s. 27-30).

Barutçu (2015) Miller (2011) 'dan yeni babalık kavramını aktarırken, "orada olmak" (being there) kavramından bahsetmekte ve babaların çocuklarının yanında olmalarının artık daha mümkün ve kabul edilebilir olduğunu da belirtmektedir. Ülkemizde babalıkla ilgili çok radikal değişimler olmamasının yanında de hiçbir şeyin değişmediğini söylemek de doğru olmayacaktır. Babaların, geleneksel babalık rolü algısında meydana gelen kırılmaların babalık davranışlarında değişimler meydana getirdiğini söylemek mümkünken, bu değişimlerin Batı'da oluşan dönüşümlerin geç etkileri olarak adlandırmak yanlış olmamaktadır (Barutçu, 2015, s. 139). Yine Barutçu' nun Joanne Bailey (2011)' in "Making Sense of Fatherhood" adlı kitabından aktardığına göre, babanın çocuk bakımına katılımı, çocukla baba arasındaki duygusal ilişkiden bağımsız olarak babalık rollerinin annelik rollerine yaklaşmasını sağlamaktadır (Barutçu, 2013, s. 145).

Bu yeniliğin yanında, ataerkil düzenin ev içi sorumlulukları, ağırlıklı olarak kadının yani annenin alanı olarak görmesi, anneliği biyolojik yapı kanalıyla doğallaştırılması ve "çocuğa en iyi bakanın annesi olduğu" kalıp yargısına sahip olması, "erkekliğini ispatlayan erkeklerin konumu" olan babalık algısında ortaya çıkan değişimlerin pratiğe dönüşmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle çocuk bakımında eşit katılım göstermek isteyen, çocuk bakımını kamusal alanda da devam ettirmeyi tercih eden ya da buna mecbur kalan ve "yedek ebeveyn" olmayı reddeden yeni babalar, ataerkil sistem içinde zaman zaman zorlanmalar yaşamaktadır. Bu zorluklar, Demiriz & Baran (2018)'ın yaptıkları çalışmalarda, kimi zaman hegemonik tutum ve davranışlar kimi zaman ise mekansal düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Çocuğunuzla dışarı çıktığınızda büyük ihtimalle bir noktada altını değiştirmeniz gerekecek. Şunu açıkça söyleyeyim, ben Melina'nın altını değiştirme konusunda 2. günden itibaren çok ustalaştım. Tek elle bez değiştirebilen ninja babalardan biriyim. Ancak Melina'yla dışarıya çıktıysak altını değiştirme işi benim için dahi zor olacak. Bazı yerlerde bebeğin altını değiştirebileceğiniz aile bakım odaları var. Ancak bunlar çok azınlıkta. Diğer seçeneğiniz ise maalesef umumi tuvalet. Ben şimdiye kadar hiçbir erkek tuvaletinde bebeğinizin altını değiştirebileceğiniz bir yer görmedim.” (Demiriz & Baran, 2018, s. 1084).

“Maalesef alışveriş merkezinde baba kız girilebilecek bir tuvalet yok, bu ciddi bir sorun aslında. Babalar kızları ile ilgilenmiyor, onlarla gezmeye alışverişe gitmiyor. Yahu istiyorlar aslında ama teknik imkânlar buna izin vermiyor. Bebek bakım odasına gittik orada tuvalet yok, erkekler tuvaletine doğru yönelelim mi derken içeriden çıkan amca (...) ben ve 98 cm'lik kızıma 'bayanlar tuvaleti karşıda' dedi. Babalara teknik imkânlar ve altyapı sağlanır ise kızları ile beraber rahat rahat gezmeye gidebilirler.” (Demiriz & Baran, 2018, s. 1084).

Annelik gibi babalık da, öğrenilmesi gerekenlerin sabit olmadığı ve sürekli değiştiği bir öğrenme süreci olduğunu söyleyen Zeybek (2016):

“...Boş gözükken lokantalarda yahut işyerlerinde müsaade istemek suretiyle bazı bakım işlerini halletmeye çalıştım. Azade'nin altını şehrin muhtelif yerlerinde, mesela Kadıköy'de bir esnaf lokantasının sandalyeleri üstünde ya da Sultanahmet'teki İletişim Han'ın altındaki depoda değiştirmeyi başardım. Her gittiğim yerde “bebekle çaresiz kalmış bir erkek” olarak sınırları zorladım. Alt değiştirme üniteleri istisnasız kadınlar tuvaletine konduğu için, önce şaşırıp sonra gülümseyen kadınlarla tuvalet kuyruğunda bekledim. Bir ağlama nöbetinde Bulgurlu' da mahallenin kadınları tarafından tahsis edilen bir battaniye ve sekiz yaşındaki Mustafa ile Azade'yi sakinleştirdim, sakinleştirdik. Sanıyorum başka türlü bu işin üstesinden gelemezdim.” diyerek yaşadıklarını anlatırken, çocuk bakımının kendi özel dinamiklerinden bahsetmektedir. Hayatın içinde göze çarpmayacak kadar küçük ve basit görünen fakat aslında oldukça zahmetli işler olan bu dinamiklerin, erkekler tarafından yerine getirilemiyor oluşunun nedeninin cinsiyet olmadığını kesin bir dille ifade etmektedir. Bir bebeğin kirli bezinin kadın tarafından değiştirilmesinin ve bunun oldukça pratik hatta tek elle yapılabiliyor olmasının nedeni Zeybek (2016)'e göre kadın olmak değil, bu işlerin *“tekrar eden bir*

döngü içinde yapılagelmesidir.” Babaların bu ve benzeri döngüsel işlerde başarısız olmasının nedenini, erkek çocuklarının büyüme sürecinde anneleri ya da ablaları tarafından yapılan tüm bu işlerden uzak tutulmasına bağlayan Zeybek (2016), erkek çocuğunun büyürken pratik kazanamadığı bu alanlardaki *“beceriksizliği”* nedeniyle, baba olduğunda çocuğun bakımına yeterli ölçüde katılmadığını da söylemektedir. Çocuğuyla *“oyun arkadaşı”* ilişkisi kurmakla yetindiğini söylediği babalara karşın, diğer tüm bakım işlerini, annenin yapmak zorunda kaldığını da eklemektedir (Zeybek, 2016, s. 120-124).

Çocuk doğurmuş olmakla, ağlayan bir bebeğin ne istediğini anlamak ya da bez değiştirmeyi bilmek arasında hiçbir biyolojik ilişki olmadığını söyleyen James (2010)’e göre, bu işler öğrenilebilir olmakla beraber, bu ve benzeri fiziksel ve duygusal işlerin tamamı kadınların ilişkilerinin temelinde yer almakta ve *“gerçek bir kadın olmak”* bu işlerle tanımlanmaktadır (James, 2010, s. 301).

Erkek çocuğa, kendi sorumluluklarını alması, kendi işlerini yapması için deneyim şansı ve alanı verilmediği bir gerçek olmakla beraber, geleneksel baba modelinin de çağımız erkek çocukları için iyi bir rol modeli olmadığını söyleyebiliriz. Geleneksel babalar, bilerek ya da bilmeyerek kendi toplumsal cinsiyet algılarını oğullarına aktardığından ve günümüzün yeni babaları, ellerine oyuncak bebek bile almadan baba olduklarından, bu yeni babalar kendilerinden beklenen yeni toplumsal davranışlara adapte olmakta zorlanabilmektedirler. Daha önce tecrübe etmedikleri, gözlemlemedikleri bir babalık modelini hayata geçirebilmenin zorluğu da göz önüne alındığında, babalık kültürü ile babalık pratikleri arasındaki çelişkiler daha anlaşılabilir olmaktadır.

Avrupa Komisyonu, kamusal alanda kadınların görünürlüğünü artırmak, anne ve baba ilgisinden tam fayda elde eden nesiller yetişmesine destek olmak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmak amacıyla hazırlanan *“İş Yaşam Yönergesi”* ni 2017 yılında kabul etmiştir. Bu yönerge kapsamında hazırlanan *“Babalık ve Ebeveyn İzni Üzerindeki Potansiyel Değişiklikler”* raporunda farklı ülkelerdeki babalık uygulamalarına ve ebeveynlik izinlerine dair incelemeler yapıldığında oldukça çarpıcı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu raporda elde edilen sonuçlara göre, babanın ev içi işlere katılımı ve çocuğuyla geçirdiği zamanda, Avrupalı babalar ilerleme sağlarken, Türk babalarda aynı durum gözlenmemektedir. Bu veriyi destekleyen bir başka çalışma,

Bernard Van Leer Vakfı'nın desteğiyle, 51 şehirden 3235 babanın katılımı ile AÇEV tarafından yapılmıştır. "Türkiye'de Babalık" adlı bu araştırmanın sağladığı sonuçlara göre, babaların %91'i, anneyi çocuk bakımında birincil sorumlu olarak görmektedir. Bu araştırmaya göre, çocukların günlük bakımına hiç katılmayan babaların oranı ülkemizde %50 iken, benzer araştırmaların yapıldığı Avrupa ülkelerinde 0-5 yaş arası çocukların bakımında babaların katılım oranı annelerinkine neredeyse eşit olarak karşımıza çıkmaktadır (Kavas, 2018, s. 1-7). Babaların çocukların eğitim ve bakımlarına, son birkaç nesilde olduğundan çok daha fazla ve derinden dahil olmaları gerektiği fikrinde, uzmanlar arasında bir konsensüs sağlanmış olması cesaret verici olsa da, ailelerin yeni şekiller alması bir gereklilik olarak ortadadır (Shuffelton, 2014, s. 224-229).

Kadının kamusal alan dışında, ev içi alanda da erkekle eşit olmayı talep etmesinin amacı, kadın ve erkeğin bütün sorumlulukları ortaklaşa paylaştığı, cinsiyete dayalı iş bölümünün olmadığı, çocuk doğurmak ve emzirmek dışında herhangi bir sorumluluğu, her iki cinsiyetin de alabildiği ve böylelikle bir arada bulunmanın zorunluluk değil, sevgi ve birlikte olma isteğine dayandığı bir sisteme sahip olmaktır. Feminizm, bu sistemin ulaşılabilir bir ütopya olduğuna inanır. Erkeklerin pek çoğunun, feminizme tepkili olması ise anlaşılır bir durum olmaktadır. Çoğu erkek, sahip olduğu iktidarı ve bu iktidarın kendisine verdiği avantajları yitirmek istememektedir. Yeterince zor ve ezici bir sistem içinde yaşayan erkek, eve geldiğinde, kendi gücünü üzerinde sergileyebileceği bir kadın görmekten, ona kendini ispatlamaktan ve onu "korumaktan" haz ve güven duyabilir. Ancak bu durum, erkeğin kendi içindeki yetersizlik ve ezilmişliğin üzerini örten bir paravandan başka bir şey olmamakla beraber, sürdürülebilir de değildir. Kadının ezilmekten kurtulmasının, erkeğin de kurtuluşunu başlatacağını anlatmak ve buna erkek ve kadın tüm toplumu ikna etmek gerekmektedir (Tekeli, 2017, s. 68-138). Erkekler, kendi özel yaşamlarında kadınları ezmeyi ve ötekileştirmeyi reddettiğinde, ataerkil düzeni ısrarla ve bilerek sürdürenlerin endişe etmesi gereken bir süreç başlayacaktır. Çünkü feminizm, bir yandan ataerkilliğin çözümlenmesini yaparken; diğer yandan da erkeklerin kendi ataerkillerini fark ederek bunu aşmanın yollarını aramalarına fırsat verecektir (Bozok, 2009, s. 280).

Tüm bu veriler, toplumsal cinsiyet rollerinin aile, okul, medya, sosyal çevre gibi kurumlarla aktarımını, bireyde meydana getirdiği kalıp yargıları, bu kalıp yargıların

toplumsal kültür içinde nasıl yerleşip içselleştirildiğini ve nesilden nesle aktarıldığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Eğer babalık üzerinde bir değişim ve dönüşümden bahsediyorsak, öncelikle ev içi alanda erkek çocuklarının değişimini ele almak ve ebeveynler olarak çocuklarımızı kız –erkek olarak ayırmadan, özel alanda ortak sorumluluk ve beceriler kazandırarak yetiştirmek zorundayız. Erkek olmanın, kendisine ait bir ayrıcalık olduğunu düşünmeyen ve kız kardeşini “doğal olarak eşit” gören bir erkek çocuğu yetiştirmek, anne ve babaların, bilhassa oğullarına model olan babaların, öncelediği en önemli eylem olmalıdır. Bunun için de babaların kendi babalarından gördükleri olumsuz modelleri ya da göremedikleri olumlu tutumları bir yana bırakıp, “kendi babalıklarını”, Bell Hooks’un ifade ettiği “özlerindeki kişiliklere” dayanarak inşa etmeleri ve bunu oğullarına aktarmaları gerekmektedir. Bu sayede, erkek çocuklarının aile içinde sağlıklı toplumsal cinsiyet rolleri edinmeleri mümkün olacak, bunu başaran erkek çocuğu kamusal alanda da kadını kendinden aşağıda bir birey olarak değil; dengi, eşiti, yol arkadaşı olarak görebilecektir. Bu ideale ulaşabilmek için en önemli yol ayrımlarından birinde “yeni babalar” vardır.

İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışma sırasında katılımcılara kolayda örneklem yöntemiyle ulaşılmış ve araştırma sırasında elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden, betimsel analiz ve söylem analizi kullanılarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi Ve Örneklem

Araştırmada, Sakarya ili merkez ve ilçelerde yaşayan 30 ayrı katılımcı ile iki ay süren bir zaman diliminde, yüz yüze mülakatlar yapılmış ve mülakata katılan ebeveynler, çocuğu Bahçelievler Gazi İlkokulu'nda öğrenim gören veliler arasından, araştırmacı ile veliler arasındaki güven bağı göz önüne alınarak, genel kitle içinden tesadüf eseri olmayacak şekilde (Haşiloğlu, Baran, & Aydın, 2015, s. 20) kolayda örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

Katılımcıların tamamı, 2 ile 9 yaş arasında çocuk sahibi olan anne ve babalardır. Birden fazla çocuğu olan katılımcıların, 2 yaş altı ve 9 yaş üstü olan çocukları değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Mülakatlarda, toplanan verileri özetleyip yorumlayarak okuyana sunmayı amaçlayan betimsel analiz (Özdemir, 2010, s. 336) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle, farklı kişilerin, aynı konuyla ilgili sahip oldukları farklı düşünceler, sınıflandırılıp kavramsallaştırılmış ve katılımcılardan elde edilmiş olan bulgular, araştırma konusuna göre çerçevelenerek, ilgili başlıklar altında sistematik şekilde aktarılmış ve yorumlanmıştır. Verilerin yorumlanma aşamasında ise söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Kelimelere dökülenlerden daha derinde yatan anlamları incelemeyi gerekli kılan söylem analizinde, ifadeler, sosyal ve kültürel yapı içinde ele alınırken, verilerin kayıp vermeden incelenmesine çalışılmıştır. Bu çerçeve içinde, tarafların sosyal rolleri, içinde buldukları kültür, anlama odaklanması, ifadelerde vurgulananlar kadar dile getirilmeyenlerin de fark edilmesi ve ses, kelime gibi söylem bileşenlerinin dikkate alınarak söylem dizininin ardıl biçimde ilerlemesine (Çelik & Ekşi, Söylem Analizi, 2008, s. 104-107) özen gösterilmiştir. Tüm bu ilkeler ışığında, mülakata katılan ebeveynlerin yanıtları söylem analizi yöntemi ile yorumlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, herhangi bir temsilcilik iddiası olmadığı gibi, esas olarak mevcut durumu keşfetmek amaçlanmış ve tüm çalışma süreci boyunca, bilimsel ilkelere ve etik değerlere sadık kalınmıştır.

Araştırma Soruları

Araştırmanın genel sorusu, 2 yaş üzeri çocuğu olan ebeveynlerin babalığı nasıl algıladığı ve bu algının babalık davranışında nasıl ortaya çıktığıdır. Bu genel sorunun yanında, **çalışma, bir kısmı aşağıda sıralanmış olan sorulara** cevap aramış ve elde edilen bulgular, çalışmanın sonuç bölümünde tartışılmıştır.

- 2 yaş ve üzeri çocuk sahibi olan “yeni” babalar çocuklarına karşı ekonomik sorumlulukların yanında onların duygusal ve sosyal gelişimlerine karşı da kendileri sorumlu hissetmekte midirler?
- “Yeni” babalar kendi babalarıyla ilişkilerinin olumsuz taraflarını fark edip kendi çocuklarıyla ilişkilerinde bunları modellemekten kaçınmakta mıdır?
- Babalar, çocuklarla ilgili sorumluluklarda daha hafif ve kolay işlerde mi katılımcıdır? Gündelik rutin işlerin ve daha ağır sorumlulukların annenin görevi olduğunu mu düşünmektedirler?
- Babalar çocuklarının sorumluluklarına katılımlarının cinsiyetinden bağımsız olarak, çocuklarının gelişiminde olumlu bir etkiye sahip olduğunu düşünüyorlar mı?
- Anneler, babaların çocuklarla ilgili “kolay” ve “zevкли” işlerde sorumluluk aldığını, “zor” ve “ağır” sorumlulukların yine kendilerinde olduğunu mu düşünmektedirler?

2.1. Betimsel Analiz

Çalışma sırasında elde edilen verilerin, daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenip yorumlanması anlamına gelen betimsel analiz yönteminde, görüşülen katılımcıların düşüncelerini net ve çarpıcı bir biçimde ifade edebilmek için sık sık doğrudan alıntılar kullanılır. Bununla beraber, betimsel analizin temel amacı, çalışma boyunca elde edilen bilgi ve bulguları belli bir sistemsel yapı içinde organize edilmiş

olarak sunmaktır. Bu amaca uygun olarak, veriler, açık bir şekilde betimlenir ve sonrasında bu betimlemeler açıklanarak yorumlanır. Betimsel analiz, çerçeve hazırlama, verilerin tematik çerçeveye göre işlenmesi, verilerin tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere, dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, araştırmanın kavramsal çerçevesi ya da gözlemlerinden kaynaklanan bir çerçeve hazırlanırken, verilerin hangi kavramsal yapı altında sunulacağı bu aşamada belirlenir. İkinci aşamada ise oluşturulan çerçeveye uygun olarak veriler düzenlenir ve bu çerçeveye uygun olmayan veriler dışarıda bırakılır. Düzenlenen verilerin tanımlanması ve alıntılarla beslenerek kolaylıkla okunabilir ve anlaşılabilir bir dille ifade edilmesi, betimsel analizin üçüncü aşamasını oluşturmaktadır. Verilerin yorumlanmasını içeren son aşamada ise neden-sonuç ilişkileri açıklanır ve gerekli olduğu takdirde, farklı olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım & Şimsek, 2016, s. 239-240).

2.2. Söylem Analizi

Farklı yaklaşımlara dayanarak farklı şekillerde açıklanması mümkün olan söylem kavramı, bazı araştırmacılara göre hem yazma hem de konuşma eylemi olarak ele alınırken, bazı araştırmacılara göre ise sadece konuşma eylemi olarak değerlendirilmektedir. Söylemi, tarihi ve gelişmekte olan dil uygulamaları olarak ele alan Foucault ise, “her birey farklıdır bu ve bu farklılık bireylerin söylemlerinin de farklı olmasına kaynaklık eder.” ve bundan dolayı gerek tarihsel açıdan gerek ise yaşanan zaman açısından, her bireyin söylemi bir diğerinden farklıdır. Sistemik dilsel düzenlerini betimlemek amacıyla kullanılan bir kavram olarak söylem, belirli kural ve terminolojilerden meydana gelir. Bu açıdan ele alındığında söylem, salt içeriği değil, onu ifade edeni, ifade edenin otoritesini, dinleyiciyi ve ifadenin amacını da içermekte ve tüm iletişim biçimlerini kapsamaktadır. Bu iletişim biçimleri, aynı zamanda, gündelik yaşamda sosyal dünyayı görme, kategorize etme ve bunlara tepki verme biçimlerini de içine almaktadır. Sosyal düzeyde var olan söylem, anlamın inşa edilmesini ve bu sayede toplumun, var olan semboller ve anlamlar arasında bağ kurmasını sağlar (Çelik & Ekşi, Söylem Analizi, 2008, s.100).

Yazımlanmış durumda olan söylemin, karmaşık yapı içindeki kurallar dikkate alınmak suretiyle, kuramsal ve niteliksel biçimlerde çözümlenmesi ise söylem analizi adını alır.

Söylem analizinin etkili olabilmesinin temel koşulu, mesajı veren ile mesaj alıcısının aynı ortak simgelere sahip olmasıdır. Söylemi üreten ile alıcı arasında var olan kesişme noktaları, söylem analizinin etkili olması için öncül koşul olmakla beraber, söylem analizinin, iletinin bu ortak yönlerden özelliklerini ortaya koyduğunu söylemek mümkündür (Aziz, 2015, s. 149-150). Öte yandan, metinlerin ve onlara sebep olan iletişim sürecinin analizini ifade eden söylem analizinin öncelikli amacı, metne dair derin bir kavrayış olanağı sağlamaktır (Özer, 2007, s. 41).

En basit ifade ile dilin incelenmesi olarak ifade edilebilecek olan söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel tarafı ile ilgilenmez, sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olayları merkeze alır ve ifadelerin sözdizimsel ve semantik sınırlarının ötesinde yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirir. Söylem analizi de tıpkı diğer sosyal araştırmalar gibi “verilere”, “analize” ve “analiz sonuçlarına” dayanmaktadır (Çelik & Ekşi, Söylem Analizi, 2008,105-109).

2.3. Araştırmanın Organizasyonu

Araştırmada yer verilen katılımcılara ulaşılması, mülakatların yapılması ve elde edilen verilen yorumlanması süreci, bu bölümde anlatılmıştır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Örneklem

Araştırmada, Sakarya ili merkez ve ilçelerde yaşayan 30 ayrı katılımcı ile iki ay süren bir zaman diliminde, yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Katılımcılar kolayda örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

Kolayda Örneklem

Kolayda, bir diğer adıyla uygun örneklem yönteminde, araştırmacı yakın çevresinden katılımcılara ulaşır (Aziz, 2015, s. 54). Araştırmaya, hız ve pratiklik kazandıran bu örneklem yöntemi, örnek kesimin araştırmacının amacına uygun olarak belirlenen ve tesadüfi olmayan bir örnekleme türüdür. Lisansüstü çalışmalarda sıklıkla kullanılan kolayda örnekleme yönteminde kaçınılması gereken nokta, geçerli dayanakların yeterli

olmadığı durumlarda genelleme yapmaktan kaçınmak olmalıdır (Haşiloğlu, Baran, & Aydın, 2015, s. 22-27).

Katılımcıların tamamı, 2 ile 9 yaş arasında çocuk sahibi olan anne ve babalardır. Birden fazla çocuğu olan katılımcıların, 2 yaş altı ve 9 yaş üstü olan çocukları değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu yaş aralığının seçilme nedeni, çocuğun anneyi emmeyi bıraktığı ve sosyal ilişkilerinin başladığı yaşın genel olarak 2 yaş, çocuğun kendi öz bakım becerilerini kazandığı ve sorumluluk almaya başladığı varsayılan yaş sınırının 9 olmasıdır.

Mülakatlarda, toplanan verileri özetleyip yorumlayarak okuyana sunmayı amaçlayan betimsel analiz (Özdemir, 2010, s. 336) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle, farklı kişilerin, aynı konuyla ilgili sahip oldukları farklı düşünceler, sınıflandırılıp kavramsallaştırılmış ve katılımcılardan elde edilmiş olan bulgular, araştırma konusuna göre çerçevelenerek, ilgili başlıklar altında sistematik şekilde aktarılmış ve yorumlanmıştır. Verilerin yorumlanma aşamasında ise söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Kelimelere dökülenlerden daha derinde yatan anlamları incelemeyi gerekli kılan söylem analizinde, ifadeler, sosyal ve kültürel yapı içinde ele alınırken, verilerin kayıp vermeden incelenmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, tarafların sosyal rolleri, içinde buldukları kültür, anlama odaklanması, ifadelerde vurgulananlar kadar dile getirilmeyenlerin de fark edilmesi ve ses, kelime gibi söylem bileşenlerinin dikkate alınarak söylem dizininin ardıl biçimde ilerlemesi önemlidir (Çelik & Ekşi, Söylem Analizi, 2008, s. 104-107). Tüm bu ilkeler ışığında, mülakata katılan ebeveynlerin yanıtları söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

15 kadın (anne)ve 15 erkek (baba) olmak üzere görüşülen toplam 30 ayrı katılımcının demografik özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Tablo 1).

Katılımcıların yaş aralığı kadın katılımcılarda 32 ile 46; erkek katılımcılarda ise 32 ile 47 arasında değişmektedir.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında, kadın katılımcılarda, ilköğretim mezunu 2, lise mezunu 8, ön lisans mezunu 3 ve lisans mezunu 2 kişi olduğunu, erkek

katılımcılarda ise ilköğretim mezunu 1, lise mezunu 7, ön lisans mezunu 3 ve lisans mezunu 4 kişi olduğu görülmektedir.

Kadın katılımcıların 7'si ev hanımı, 2'si devlet memuruyken, 6'sı özel sektör çalışandır.

Erkek katılımcıların 8'i serbest meslek sahibi, 2'si devlet memuruyken, 5'i özel sektör çalışandır.

Katılımcılara sahip oldukları çocuk sayısı açısından bakıldığında 1 çocuğu olan 5 ebeveyn, 2 çocuğu olan 6 ebeveyn, 3 çocuğu olan 3 ebeveyn ve 4 çocuğu olan 1 ebeveyn görülmektedir.

Bu ebeveynlerinin çocuklarının yaşlarına bakıldığında, 2- 3 yaş arası 4 çocuk, 4-5 yaş arası 8 çocuk, 6-7 yaş ve 8-9 yaş arasında 5'er çocuk olmak üzere, çalışma kapsamında değerlendiren toplam 22 çocuk vardır. Bu çocuklardan 10 tanesi kız, 12 tanesi ise erkektir. Birden çok çocuğu olan katılımcıların, yaşları 2'den küçük ve 9'dan büyük olan çocukları çalışma kapsamına alınmamıştır.

Evli çiftlerin evlilik süreleri 4 yıl ile 29 yıl arasında değişmektedir. Katılımcı ebeveynlerden 12 çift evliliğini sürdürürken, 3 çift boşanmıştır. Boşanmış çiftler, birbirleri ile evli kaldıkları süre açısından tabloda yer bulmuştur

Aylık toplam gelirlerine göre sınıflandırılan katılımcılardan, hane gelirini orta olarak ifade eden 7, iyi olarak ifade eden 15, çok iyi olarak ifade eden 8 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

No	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Meslek	Evlilik Süresi (Yıl)	Çocuk Sayısı
1	32	E	Evli	Önlisans	Serbest	5	1
2	33	K	Evli	Önlisans	Ev Hanımı	5	1
3	34	K	Evli	Lise	Ev Hanımı	14	2
4	35	E	Evli	Lisans	Memur	14	2
5	33	K	Evli	Lise	Memur	13	3
6	38	E	Evli	Lisans	Memur	13	3
7	35	K	Evli	Lise	Ev Hanımı	16	3
8	42	E	Evli	Lise	Serbest	16	3
9	36	K	Boşanmış	Önlisans	Özel Sektör	6	1
10	39	E	Boşanmış	Önlisans	Özel Sektör	6	1
11	33	K	Evli	Lise	Memur	10	2
12	33	E	Evli	Lise	Özel Sektör	10	2
13	38	K	Evli	İlköğretim	Ev Hanımı	19	1
14	42	E	Evli	İlköğretim	Serbest	19	1
15	33	K	Evli	Lise	Ev Hanımı	9	2
16	38	E	Evli	Lise	Özel Sektör	9	2
17	32	K	Evli	Lisans	Özel Sektör	6	2
18	36	E	Evli	Lisans	Özel Sektör	6	2
19	37	K	Boşanmış	Lisans	Öğretmen	4	1
20	40	E	Boşanmış	Lisans	Serbest	4	1
21	46	K	Evli	İlköğretim	Ev Hanımı	28	3
22	47	E	Evli	Lise	Özel Sektör	28	3
23	35	K	Boşanmış	Lise	Özel Sektör	7	1
24	36	E	Boşanmış	Lise	Özel Sektör	7	1
25	38	K	Evli	Lise	Ev Hanımı	21	4
26	41	E	Evli	Lise	Serbest	21	4
27	32	K	Evli	Önlisans	Ev Hanımı	9,5	2
28	35	E	Evli	Lise	Serbest	9,5	2
29	33	K	Evli	Lise	Kuaför	11	2
30	38	E	Evli	Önlisans	Özel Sektör	11	2

- Katılımcılardan birden fazla çocuğu olanların, iki yaş altı ve dokuz yaş üstü olan çocukları değerlendirmeye alınmamıştır.
- Boşanmış olan çiftlere, evli kaldıkları süre ile tabloda yer verilmiştir.
- Çalışma içinde, katılımcı numarası K.N; katılımcı yaşı Y ile ifade edilmiştir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BABALIK ALGISININ PRATİĞE YANSIMASI

Babalık algısı ve babalık kültürü, diğer pek çok toplumsal kavram gibi zaman içinde ve değişen toplumsal koşulların etkisiyle, değişim ve dönüşüme uğramıştır. Ancak babalık algısında ortaya çıkan bu değişimlerin ne kadarının, babalık davranışlarına yansıdığı ve babaların gündelik hayat pratiklerinde, bu değişimi ne şekilde sergiledikleri bir soru

3.1. Araştırmanın Bulguları

Çalışma kapsamında, farklı yaş, eğitim düzeyi ve mesleğe sahip olan 15 baba ve 15 anne ile yüz yüze mülakatlar yapılmış ve elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

3.1.1. Babalardan Elde Edilen Bulgular

Görüşülen babalardan elde edilen bulgular, çocuklarıyla ilişkilerindeki öncelikleri, kendi babalarıyla ilişkileri, otorite ve disiplin yaklaşımları, toplumsal cinsiyet algıları ve Cinsiyete dayalı iş bölümü davranışları, annelik algıları ve annelikten beklentileri, katılımlarının eşler arası ilişkiye ve çocuklarının gelişimine etkileri şeklinde sınıflandırılmıştır.

3.1.1.1. Görüşülen Babaların Çocuklarıyla İlişkilerindeki Öncelikler

Çalışmada babalara, babanın çocuklarına karşı sorumlulukları ve babalık davranışını yerine getirebilmek yapılması gerekenlerle ilgili düşüncelerini öğrenmeyi amaçlayan sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, babaların, babalık kavramı ve çocuklarıyla ilgili öncelikli düşünceleri olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcı babaların neredeyse tamamı için çocuklarına karşı en önemli sorumluluk, çocuklarının maddi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Çocuklara karşı yerine getirilmesi gereken ekonomik yükümlülükler, babaların ifade şekillerinde farklılık gösterse de, yaşları, eğitim düzeyleri ve mesleklerinden bağımsız şekilde ilk sırada gelmektedir.

10 numaralı katılımcı gibi “*çocuğun hem maddi hem manevi ama önce maddi ihtiyaçları*” diyen babalar olduğu gibi; 16 numaralı katılımcının ifade ettiği şekilde, çocukların, para kazanma ve kazanılan parayı muhafaza etme kaygısını artırdığını “*Baba olunca tek derdin kazanç oluyor*” cümlesiyle ifade eden ve “*çocuk olunca para harcarken iki kere düşünüyorsun.*” diyen katılımcılara da rastlanmıştır.

Maddi olanakların ve babanın sahip olduğu parasal gücün, baba-çocuk ilişkisinde

önemli bir yere sahip olduğunu düşünen pek çok katılımcı, ekonomik kaynakların ve babanın bu kaynakları kullanabilme gücünün, babayı çocuğun gözünde **“güçlü”** kıldığını ve babanın, **“çocuğun gözünde saygı”** kazanmasını sağladığını ifade etmiştir.

“Kafanın rahat olması” gerekliliğinden bahseden bazı katılımcılar, babanı, ailelerine karşı taşıdıkları **“geçim”** sorumluluklarını yerine getiremediği bir ortamda, **“çocukla beraberken kirayı, faturaları düşünürse”**, **“hakkıyla babalık”** yapamayacağını söylemişlerdir.

Çocuklarına karşı taşıdıkları ilk sorumluluğun **“çocuklarını kimseye muhtaç etmeden büyütmek”** olduğunda buluşan katılımcı babalardan bazıları, bunu sağlayabilmek için **“sabahtan akşama kadar eşek gibi”** çalıştıklarını söyleyerek çocuklarının standartlarını korumanın önemine değinmiş ve bunun en temel nedenini de **“çocukların gelecek kaygısı”** olarak ifade etmişlerdir.

Baba olmanın **“güç sahibi”** olmak anlamına geldiğini düşünen bazı katılımcılar, **“iyi baba”** olmanın kriteri olarak, parasal imkanları göstermiş ve bu düşünce 14 numaralı katılımcının ifadesinde açık şekilde yer bulmuştur: **“Paran varsa iyi baba, iyi kocasın.”**

Babaların çoğu, çocuklarının ekonomik sorumluluklarını öncelerken, bundan şikayetçi olmamış ve **“babalığın gerektirdiği”** bu durumdan **“gurur duyduklarını”** da söylemişlerdir. Üzerlerinde **“hissettikleri”** bu sorumlulukların **“tartışmaya gerek bile olmayacak”** kadar normal olduğunu düşünen katılımcılar, **“anne çocukların masrafları ile ilgilense bile, ilk planda olanın baba”** olduğunu söylerken, **“çocuğun, yemesi, içmesi, giyinmesi, kitabı, kalemi her şeyiyle babanın sorumluluğudur”** demişlerdir.

Babanın, **“imkanı neyse en iyisini alarak”** çocuğuna bakması gerektiğini ifade eden katılımcılar, **“babanın iyi bir iş sahibi olması”** nın önemine de değinmiş ve **“maddi gücü yerinde”** olan bir babanın, **“çocuğun diğer ihtiyaçlarıyla ilgilenebileceğini”** söylemişlerdir.

Çocuğun, fiziksel ihtiyaçlarının dışında da ihtiyaçları olduğunun farkında olan babalar gerek yetiştirilme tarzları gerek geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, gerekse kapitalizmin zorlayıcı koşulları nedeniyle, babalık sorumluluklarının listesinde, ilk

sıraya çocukların ekonomik ihtiyaçlarını koymak zorunda kalmış ve bu sorumluluğu “*hakıyla*” yerine getiremeden, listedeki diğer sorumluluklara geçilemeyeceği konusunda fikir birliğine varmışlardır. Babalar için çocuklardan –bu şekilde- sorumlu olmak, şikayet edilecek bir konu değilse de, kendilerini bu derece sorumlu hissettikleri bir konuda başarısız olma korkusu yaşadıkları da yadsınamaz. Tam da bu noktada 30 numaralı katılımcının anlatısı oldukça dikkat çekicidir:

“Şimdi çok zor maddi olarak yetebilmek. Sınırı yok çünkü. Babalığın en zor tarafı da bu. Bunu başaramazsan ezilirsin. Çocuk ezer seni. Anan-baban bile ezer. Karın ezer.”

Eğitim seviyesi yüksek olan babaların, maddi sorumluluklar dışında, çocukları söz konusu olduğunda öncelik verdiği diğer konular arasında eğitim gelmekte ve “*ekonomi dışında, bir babanın en büyük derdinin, çocuklarının eğitimi*” olması gerektiğini söyleyen babalarda rastlanmaktadır. Bununla beraber, çocuklarının “*ihtiyaçlarının birbirinden ayrılamayacağını*” ve babanın, “*çocuğun, maddi ihtiyaçları kadar tüm psikolojik ve manevi ihtiyaçlarına*” da cevap vermesi gerektiğini düşünen katılımcılarla da görüşülmüştür.

Bir başka katılımcı ise (6) bu konuda bir genelleme yapılamayacağını ve “*her babanın önceliklerinin farklı*” olduğunu söyleyerek, “*Mesela benim için çocuklarıma doğa sevgisi vermek ya da topluma karşı sorumlu olmak öncelikli bir konudur, bundan sorumlu hissederim kendimi ve bununla ilgili bir şeyler yapmam gerekir. Bir başkası için aynı şey geçerli olmayabilir.*” demiş ve babalığı farklı bir açıdan değerlendirmiştir.

Babanın çocuklarıyla ilgili ilk önceliğinin disiplin olduğunu düşünen bir başka katılımcı da (8) “*babanın sakın olduğu durumlarda*”, çocuğun “*annenin sözünü dinlemeyeceğini*” ve çocuğun “*annesine itiraz edebilir*” ken “*babasına itiraz edemeyeceğini*” ifade etmiş ve “*çocuk için baba demek disiplin demektir.*” demiştir.

Katılımcılardan alınan cevaplar, babaların, babalık davranışlarını yerine getirirken, geleneksel cinsiyet davranışlarını devam ettirdiğini göstermektedir.

3.1.1.2. Görüşülen Babaların Kendi Babalarıyla İlişkileri

Babaların, babalık algılarının, kendi babalarından gördükleri babalık davranışlarıyla

ilişkili olduğu hipotezinden yola çıkarak, katılımcı babalara, “Çocukken babanızla ilişkiniz nasıldı?” diye sorulmuş ve pek çok katılımcı, babalarının babalık davranışlarını detaylı olarak anlatmıştır, örneklendirmiştir.

Anlatılarda en çok öne çıkan vurgu, katılımcı babaların, kendi babalarını anlatırken, bu ilişkide, annelerinin rolüne değinmeleri olmuştur. Bu roller, bazen olumlu bazen ise olumsuz olarak anlatılarda yer bulmuş ve katılımcıların babalarıyla kurduğu ilişkide ve babalarının, babalık davranışlarını yorumlamada oldukça etkili olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu anlatılardan en dramatik baba-oğul (ve anne) ilişkisine, 24 numaralı katılımcının ifadesinde rastlanılmış ve *anne olmakla eş olmak- baba olmakla eş olmak* rolleri **birbiriyle iç içe geçerek**, bireyin sağlıklı toplumsallaşma ortamını ortadan kaldırmıştır. Sağlıklı bir aile ortamında büyümediğini anlatan katılımcı, “nasıl yapılacağını bilmediği için” ailesini bir arada tutamadığını, çünkü ona “bunu öğretecek bir babasının olmadığını” söylemiştir. Katılımcı, babasıyla ilgili bu durumu aşağıdaki gibi aktarmıştır:

“Babamı hiç sevmem. Biz küçükken annemle ayrılmışlar. Ama bir gün kapısına gitmişliğim yoktur. Annem hiç müsaade etmemiştir. Bizi bıraktı gitti, ayağına mı gideceksin? diye diye büyüttü. Haklıydı tabi. Aramamış, sormamış. Biz de onu arayıp sormadık.” (K.N:24,Y:36)

Bunun yanında, eski eşinin, kızıyla kendisinin ilişkisine karşı olan tutumları ile annesinin babasıyla ilgili olan tutumları arasında paralellik kurduğu düşünülen 24 numaralı katılımcı, kızının “annesini yüzünden” kendisine “düşman olmaya başladığını” ve bu nedenle “kızından uzak durmak zorunda hissettiğini” söylemiş, bir yandan da **“babası gibi olmaktan korktuğunu”** açık açık ifade etmiştir.

“Evliken ben her şeyini yapardım kızımın, giydirirdim, mamasını yedirirdim. Arkadaşlık ederdim onunla. Küçüktü tabi, hatırlamıyordur. Şimdi çok az görüyorum zaten. Bana düşman olmaya başlamış, annemi terk ettin sen dedi en son görüştüğümüzde. E çocuk bu, nasıl anlatacağın aramızda olup biteni. Bir de kız çocuğu, etkileniyor tabi annesinden. Ben de uzak durmak zorunda hissediyorum artık. Valla babam gibi olmaktan çok korkuyordum, başıma geldi galiba.” (K.N:24, Y:36)

Babalarıyla ilişkilerinde annelerinden bahseden katılımcıların çoğu için babalarının annelerine karşı olan davranışlar, onların babalarına karşı olan tutumlarında büyük oranda etkili olmaktadır. Bu noktada da kendi babasının, babalık algısına karşı katılımcının geliştirdiği tutum, babasının annesine olan davranışları ile doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Babasının, annesine karşı “*hoyrat*”, “*saldırgan*” ve “*düşüncesizce*” davranması durumunda, bunu kendilerine “*yediremediklerini*”, bunun yanında da “*öfke*”, “*hiddet*” ve “*üzüntü*” hissettiklerini söyleyen katılımcılar, babalarıyla “*aralarına mesafe koyduklarını*” ve “*babalarına bulaşmadıklarını*” ifade etmişlerdir:

“Babamdan çok korkardım. Korkardım çünkü çok bağırdı. Anneme hele, çok bağırdı, hoyrattı çok, düşüncesiz bir adamdı. Top atıp vazoyu kırsak anneme bağırdı, çocuklara sahip çık, diye. Kadının suçu ne? Annem tembihlerdi, babanız sinirli, dikkatli olun, ortalıkta fazla gezmeyin, gürültü etmeyin, diye. Babam, hayatı boyunca kızmış bağırmış, üzülmiş bağırmış, kendini eksik hissetmiş yine bağırmış. O bağırmazın diye biz de evde görünmez olmuşuz, ondan uzak durmuşuz. Bu da içimizde hiddet biriktirmiş. Şimdi yaşlandı, hala anneme bağırp çağırır; hala saldırgan davranır. Ben gitmem pek evlerine o yüzden, çok öfkeleniyorum ya. Üzülüyorum. Küçükken anlamıyor insan da büyüyünce yediremiyorsun, öyle annene senin yanında bağırp çağırmasını. Kalkıp “Sus, bağıрма anneme” desen olmuyor, saygısızlık olacak, en iyisi arana mesafe koymak, babana bulaşmamak.” (K.N:10, Y:39)

Öte yandan, babalarıyla ilişkilerinin; buna bağlı olarak da kendi babalarına dair babalık algılarının olumlu olduğunu ifade eden katılımcılardan, baba-oğul ilişkisine annenin verdiği destek ve katkıya değinenler de olmuştur. Örneğin, 26 numaralı katılımcı;

“Babam, hayattaki tek örneğimdir benim. Babam evde huzurlu olsun diye çok uğraştı annem. Dışarıdan eve gelir, yorgun, evde dinlenir. Evde saygıda kusur olmazdı ona, hayrandık. Saygı duyardık. Annem sayesinde yani. O da bize öyleydi ama. Kız kardeşlerim için değil ama iki oğlan, bizim için lazımdı bu yani. Baba-oğul çok çatışır anne denge kurmazsa.” diyerek “*dışarıdan eve yorgun gelen*” babanın, anne sayesinde “*evde dinlendiğini*” ve erkek çocukla-baba arasındaki olumlu ilişkinin “*annenin kurduğu denge*” sayesinde sürdürülebilir olduğunu ifade etmiştir.

Anneye atfedilen erkek çocuk-baba arasındaki bu “*denge kurma*” rolü, diğer pek çok katılımcının anlatılarında da dikkat çekmiş ve katılımcıların babalık algısının şekillenmesinde etkili bir unsur olduğu görülmüştür.

Aşağıda ifadelerine yer verilen 30 numaralı katılımcının da kendi babasıyla (annesi üzerinden) kurduğu ilişkiyi, kendi babalık davranışlarına yansıttığını ve bu ilişkinin, onun babalık algısına temel oluşturduğunu, farklı sorulara verdiği cevapları karşılaştırarak görmek mümkün olmaktadır. Babasıyla ilişkisini anlatırken,

*“Babamla aramızda çok yaş vardı. İki abimle daha yakındı. Ablam da tek kız, o da hep prenses gibiydi. Ben kaynadım arada sanırım. Ama kötü davranmadı hiç. Babama bir şey söylemeye çekinirdim ben, yani o hissettiğim mesafeden dolayı. **Annem çözerdi ama hep. Tamam oğlum, ben hallederim, derdi. Babama gitmezdi bile çoğu şey.**”* şeklinde ifadeler kullanan **iki erkek çocuk babası** katılımcı, *annenin çocuklara karşı sorumlulukları* ile ilgili mülakat sorusuna da,

*“Çocukla baba arasında denge kurması lazım. Yani baba her şeyi bilmez, ufak tefek şeyler babaya gelmez, **annenin çözmesi lazım. Ha, anne çözemedi, gücü yetmedi, o zaman babaya gelmesi lazım. Yoksa babayla çocuğun ilişkisi laçka oluyor.**”* şeklinde cevap vermiştir.

Katılımcı babaların babalarıyla ilişkilerinde dikkat çeken bir diğer nokta da katılımcı babaların **ya babaları gibi olmak ya da asla onlar gibi olmamak** hedefleri arasında **sıkışmışlık** yaşıyor olmalarıdır. Görüşülen babalardan, kendi babasıyla ilgili babalık algısı olumlu olan babaların neredeyse tamamında “*babam gibi olabilsem*”, “*onun yarısı olsam yeter*”, “*babam dört dörtlük adamdı*” gibi ifadelere rastlanırken; kendi babasıyla ilgili babalık algısı olumsuz olan babaların çoğunluğunda ise “*babamı sevmezdim*”, “*pek ilişkimiz yoktu açıkçası*”, “*babamla çok mesafeliydik*”, “*bizimle pek konuşmazdı*” gibi ifadeler yoğunlukta olmaktadır.

Çalışmanın bu aşamasında, ilgi çekici olan bir başka nokta şudur: Babalarıyla ilişkilerini olumlu ve babalarını “*iyi baba*” olarak ifade eden katılımcıların, bunu söylerken dayandıkları **en temel nokta**, “*babalarının çalışkanlığı*”, “*ailesini geçindirmek için her şeyi yapması*”, “*ailesine iyi bir hayat sunması*” gibi **ekonomi temelli kriterler** olmaktadır. Çocuklarına “*bir şeyler bırakabilmek için uğraşan*”

babanın, diğer olumsuz özellikleri, çok fazla göz önüne alınmamakta ve erkek katılımcılar tarafından tolere edilebilmektedir. Öte yandan, babalarıyla ilişkilerini olumsuz ve babalarını “yetersiz” ya da “uzak” olarak tanımlayan katılımcıların gerekçeleri, “anneye kötü davranmak”, “asık yüzlü olmak”, “çok bağırarak”, “aileyi terk etmek” gibi daha çok **duygusal, davranışsal ve ilişkisel temellere** yaslanmaktadır. Bu durumun daha net ifadesine, katılımcıların cümleleriyle aşağıda yer verilmiştir:

*“Babam, nurlar içinde yatsın, **dört dörtlük bir adamdı**. Bizi kimseye muhtaç etmedi. Yeri geldi kızdı, yeri geldi dövdü ama bana, kardeşlerime **çok iyi hayat yaşattı** benim babam. Anneme de öyle. Kira nedir bilmemiş, fatura ödemeyi bilmemiş benim annem. Bildirmemiş babam. Ekmeğin fiyatını bilmezdi babam ölene kadar. **Kızmış, sövmüş, zor adammış** ama prenses gibi de yaşatmış annemi. Bir baba daha ne yapabilir? **Onun yaptığını yapabilirsem** ne mutlu bana.”* (K.N:8, Y:42)

*“Babamın yanında çalışıyordum, ona çıraklık yapıyordum. Diğer çıraklara nasıl davranıyorsa, **bana ondan daha kötü davranırdı**. Çıraklar beni kayırdığını sanmasın diye. Karadeniz kafası işte. Oğlumun senin ya. Bir çırak hata yapar, **o yine bana bağırırdı**. İşten de nefret etmiştim onun yüzünden, dükkana gitmek istemezdim. Bu sefer bana yaptıkları yetmez, **anneme bağırırdı**, kaldırı oğlumun dükkana gönder, diye. **Onun bana yaptıklarını, çocuklarıma yapmamaya yemin ettim**. Anneme bazen derim, babama benzersem uyar beni diye. Öyle bıkmışım.”* (K.N:22, Y:47)

Katılımcı babaların, kendi babalarıyla olan ilişkilerinin, çocuklarıyla kurdukları babalık ilişkisine etki ettiği söylenebilir. Beraber, bu iki davranış modelinin bazen birbirine paralel, bazen ise zıt olabildiği görülmüştür.

3.1.1.3. Görüşülen Babaların Otorite ve Disiplin Yaklaşımları & Yönetimi Bölüşme Tutumları

Görüşülen erkek katılımcıların aile içi karar mekanizmalarına bakış açısını ve aile içi iktidarı eşleriyle paylaşma durumlarını öğrenmek amacıyla sorulan “Aile içi kararları nasıl alırsınız?” sorusuna, katılımcılardan gelen yanıtlar ve bu yanıtların analizlerine aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcılar, genel olarak, aile içi kararları “*eşleriyle birlikte*” aldıklarını ifade etmiş olsa da bu katılımın ne oranda olacağını “*alınacak olan karara bağlı*” olduğunu da

belirtmişlerdir. **“Kadın işi”**, **“misafir, temizlik, ziyaret”**, **“evin içi”** ya da **“ev işleri”** ile ilgili bir karar söz konusu olduğunda **“eşlerine karışmadıklarını”** söyleyen katılımcılar, **“ailenin genelini etkileyen”** ya da **“çocukları da etkileyecek”**, **“ciddi”** kararlarda kendilerinin **“daha çok söz sahibi”** olacağını belirtmişlerdir. Bu düşüncüyü paylaşan katılımcı babalar arasında **gelir düzeyi arasında herhangi bir fark olmamakla beraber, eğitim düzeyinde de çok büyük bir düzey farkı bulunmamaktadır.**

“Yani, kararın ne olduğuna bağlı. Mesela, bir yere yemeğe gidilecekse, canları bir şey istiyor mu sorarım. Evin içindeki kararları hanıma bırakırım. O gün ne pişirilecek, eve kim misafir gelecek, temizliğe kadın gelecek, karışmam.” (K.N: 8, Y:42)

Katılımcıların otorite ve yönetimi bölüşme davranışlarını ve eşlerin, alınacak kararlar ile ilgili konumunu belirleyen en önemli diğer faktörün, **ekonomi** olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, alınacak olan kararın **“maddi bir tarafı”** varsa, bu karar, **“masraflı bir karar”** ise eşlerinin “karar veremeyeceğini” söylerken, bu durumun, erkek, **“para kazandığı”** için “ister istemez” oluştuğunu da ifade etmektedirler.

“Çocuklarla ilgili neredeyse her şeyi eşim yapar. Para ödenmeyeceği sürece, her şeye o karar verebilir. Okul işleri, sınıflar filan. Ama onun dışında eve alınacak şeyler filan ben bakarım o işlere. Masraflı olan şeylerde eşim karar veremez. Yani, parayı sen kazanıyorsun, ister istemez öyle oluyor.” (K.N: 16, Y:38)

Babanın-kocanın, evin geçimini sağlayan kişi olarak, maddi güçle elde ettiği iktidar ve otorite, aile içi karar mekanizmalarında da karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamı, ev içi kararları eşlerine bırakırken, **“daha ciddi”** kararlarda eşlerinin fikirlerini ya **“formalite gereği”** sormakta ya da **“sonuçta kendi fikirlerini”** uygulamaktadırlar. Bu durumun en önemli nedeni ise babanın/erkeğin, **“eve para getiren kişi”** olma rolüne karşılık **annenin/eşin emeğinin görünmez olması** ve bu emeğin paraya tahvil edilememesi nedeniyle, baba-koca nezdinde değer ve takdir görmemesidir.

3.1.1.4. Görüşülen Babaların Toplumsal Cinsiyet Algıları ve Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Davranışları

Bu başlık altında, katılımcı babaların ev içi rollere karşı tutum ve davranışları, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları çerçevesinde ele alınmıştır. Babaların hem cinsiyetlerine hem de kadınlara ilişkin cinsiyete dayalı davranış algılarının anlaşılmasının amaçlandığı bu bölümde, babalara ev içi işbölümüne ve çocuk bakımına verdikleri katkı sorulmuştur.

Çalışmada elde edilen bulgulardan ilki, katılımcı babaların, çocuk bakımını, ev içi işlerden farklı algılamadıkları yönünde olmuştur. Babalar, genel olarak, her iki “işin” de, annelerin sorumluluğunda olduğuna ilişkin görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu anlatıların dayanak noktası, annelerin “*ev içinde*” konumlanmış olmasının yanında, ev içi işlerle çocuk bakımı arasında keskin bir çizginin olmayışıdır. Örneğin, çocuğa yemek yedirmek, çocuk bakımı olarak kabul edilirken, sonrasında o yemeğin bulaşıklarını ya da çocuğun kirlenen kıyafetlerini yıkamak, ev içi işlerden biri olmaktadır. Bu yakınlık, babaların kafasında, çocuk bakımı ile ev içi işlerin birbiriyle iç içe geçmiş olmasının nedeni olarak anlaşılmıştır.

Yukarıda anlatılan ve birbirine geçmiş bu durumlar, çocuk bakımını, annenin “*doğal olarak*” bildiğini düşünen babaların, buna paralel olarak kadınların, ev işlerini de aynı doğallıkta yapabileceğini düşünmelerine neden olmaktadır. Ev işleri ve çocuk bakımının hem kesiştiği hem de ayrıldığı noktalarda, annenin sorumlu olduğunu ifade eden babalar, geleneksel cinsiyet rollerine sadık kaldıklarını göstermişlerdir.

“Bir de neticede babasın, anlamıyorsun çocuğun dilini. Anne gibi değil. Anne çocuğun ağlamasının tonundan anlıyor, gazı mı var karnı mı aç, kaka mı yaptı?” (K.N:10, Y:39)

“Anne başka, onlar doğuştan biliyor bu işleri. Erkek öyle değil.” (K.N:16, Y:38)

“Çocukları bakıp büyütmek, temizlikleri, yemekleri annenindir. Anne için önce bunlar gelir yani.” (K.N:28, Y:35)

Bu noktada farklılık gösteren ve babaların çocuk bakımına katkısını olumlu olarak etkileyen tek kriter olarak, sahip olunan çocuğun cinsiyeti ortaya çıkmıştır. Erkek çocuk sahibi olan babaların, kız çocuğu sahibi olan babalara göre, çocuk bakımına daha çok katıldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Hem erkek hem de kız çocuğu sahibi olan babaların ise, erkek çocuklarının bakımlarına verdikleri katkının ve geçirdikleri zamanın, kız çocuklarına göre daha fazla olduğu da elde edilen bir başka sonuçtur.

“Donunu değiştiririm, yıkarım, giydiririm, banyosunu yaptırırım neticede erkek çocuk.”
(K.N:14, Y:42)

“Çocuklarla oynarım ama. Oğlanla bahçeye çıkarız arada, futbol oynarız, sanayiye bile götürürüm bazen. Kızla pek olmuyor tabi. Onunla en çok çizgi film izlerim. Sanayiye mi götüreyim onu da?” (K.N:16, Y:38)

“Şimdi kız çocuğu, erkek olsa, küçüğün arada banyosunu yaptırırsın, arada alır berbere götürürsün, dükkana götürürsün, maça gidersin, olur yani bunlar, güzel de olur. Ama kız evladı, ne yapacaksın?” (K.M:8, Y:42)

Çocuk bakımına katıldıklarını söyleyen babaların büyük çoğunluğunu, verdikleri katkıyı, çocuklarıyla “oyun oynamak” olarak ifade etmiş ve bunu “asıl sorumlu” olan annelerin olmadığı kısa süreli durumlarda gerçekleştirdiklerini anlatmışlardır. Görüşmelerden elde edilen bir başka bulgu da babaların oyun oynamayı “çocuk bakmak” olarak düşündükleri olmuştur.

“Çocuğa bakarım tabi ki. Annesinin bir işi varken mesela, çıkmam dışarı, o işini halledene kadar ben bakarım. Oyun oynarız, çizgi film izleriz, boyama yaparız.” (K.N:1, Y:32)

Cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamında, çocuk bakımı ile ev içi işleri birbirinden ayırmayan babaların büyük çoğunluğu, bu işlere katılmadıklarını ifade ederken, katılmama nedenleri olarak, istisnasız bir şekilde, çalışma hayatlarını ve iş hayatlarının yoğunluğunu göstermektedirler. Sadece bir baba, “Valla ben bir şey yapmam, yani niye yapayım? Benim işim değil ki o. Herkesin vazifesi farklı. Ben dışarda yorulacağım, hanım içeride yorulacak. Hayatın kuralı bu.” (K.N:8, Y:42) diyerek, ev içi işlerde katılım göstermemesini geleneksel kodlara bağlamış ve kültürel nedenlerle ev içi işlere katılmadığını göstermiştir.

İş hayatının ve çalışma koşulların zorluğunu anlatan babalar, “vakitleri kalmadığı”, “çok yoğun çalıştıkları”, “eve zaten yorgun geldikleri”, “gidiş-geliş saatleri belli olmadığı”, “kafaları zaten çok dolu olduğu” için ev içi işlerde ve çocuk bakımında eşlerine “yardım edemediklerini” ifade etmektedirler. Babaların, çocuk bakımı ya da ev içi işlere verdikleri ya da ver (e)medikleri katkıyı ifade ederken “yardım” kelimesini genel olarak kullanması, tüm bu işlerin birincil sorumlusunun anne/kadın olduğuna dair düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir.

Öte yandan, büyüme döneminde, ev içi işleri deneyimlememiş erkeklerin, çocuk bakımı ve diğer ev işleri ile ilgili yetersizlik hissettikleri için de bu işlerden uzak durdukları görülmüştür.

*“Yapamam yani, anlamam. Nereden bileceğim? **Elimden gelmez.**” (K.N:16, Y:38)”*

“Elinden gelmediği”, “daha önce yapmadığı”, “annesini kendisine hiç yaptırmadığı” için ev içi deneyimi yetersiz olan babalar arasında en dikkat çekici anlatıya, 28 numaralı katılımcının ifadelerinde rastlanılmış ve bir annenin, erkek çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmesine –açık ya da örtük- nasıl yön verdiğini göstermesi açısından önemli bir örnek olarak aşağıda paylaşılmıştır:

“Bir defasında evde üç-dört çocuk aynı anda hasta, ben o sıralarda 13-14 yaşındayım sanırım, bir abim var, o işte, diğerlerimiz evde, ben hariç hepsi hasta, kızlar da 3-4 yaşlarında. Annem bir ona gidiyor ilaç veriyor, bir öbürüne gidiyor ateşini ölçüyor, bir yandan da babam sesleniyor, hanım yemek ne zaman hazır olacak? diye. Annem o kargaşanın arasında, babamın yemeğini da salatasını da hazırladı, getirdi koydu önüne. Öyle sabırlı. Şimdi olsa, eşim bana der, kalk çocuğun ateşini ölç der, ben çocuğa bakıyorum ne yemeği der, çocuğu niye hastaneye götürmüyorsun, sen ne biçim babasın der ya da çocuğu bana yollar, ben uyuyacağım, bu gece de sen bak der. Annelerimizin yaptığı annelik gibi fedakar değil yani şimdi.”

Yukarıdaki anlatısında, annesi tüm bu “kargaşanın arasında” iken, babasının çocuklarla ilgili herhangi bir katılım göstermemesini, kendisi baba olduktan sonra da yadırgamayan kalıtmacı, annesini “*sabırlı ve fedakar*” olarak ifade ederken, eşinin aynı şekilde davranmayacağını söylemektedir. Benzer bir durumda, eşinin *olumsuz* tepkiler verebilecek ya da “*çocukları hastaneye götürmesini*” isteyecek olması, katılımcının eşini “*sabırlı ve fedakar*” olarak görmemesinin nedenidir. Katılımcı, annesinden gördüğü ve kendisinin ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla da onayladığı ve takdir ettiği “*sabırlı kadın/fedakar anne*” algısının eşine uygun olmadığını ifade etmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun, kendi ifadelerine dayanarak, kadını/anneyi *evin içinde*; erkeği/babayı *evin dışında* konumlandıran geleneksel cinsiyet rollerini sürdürmektedir. Katılımcı babalar, çocukların, her iki eşin de sorumluluğunda olduğuna

inandıklarını söylemekle beraber, çocuk bakımının ve ev içi işlerin esas sorumlusu olarak anneyi gördüklerini de ifade etmektedirler.

3.1.1.5. Görüşülen Babaların Anneliğe İlişkin Algıları

Babaların, genel olarak anneliğe yükledikleri anlamları ve bu anlam ve algılara uygun olarak da anne rolünden beklentilerini öğrenmek amacıyla sorulan “*Sizce annenin çocuklarına karşı görevleri nelerdir?*” diye sorulmuştur. Alınan cevapların büyük çoğunluğu, babaların, geleneksel cinsiyet rollerine sadık olduğunu göstermektedir. Katılımcı babalar, çocuğun birincil bakım sorumlusunun anne olduğunu, açık ve örtük şekillerde, ifade etmekte, sorulara alınan yanıtlar, katılımcı babaların, anne rolünden beklentilerinin üç ayrı boyutta oluştuğunu ortaya koymaktadır:

1. Kendi annelerinde deneyimledikleri davranış kalıplarına uygun olarak geliştirdikleri **annelik algıları**.
2. Annelerin, kız çocukları için **rol modeli** olduğunu ve “kadınlığın” kız çocuklara anneler tarafından öğretildiğini düşünmeleri,
3. Annenin **ev içindeki her şeyden sorumlu** olduğuna inanmaları.

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, anneliğe yüklediği rol model olma anlamına ve eşinin ev içi alandaki konumuna vurgu yapmıştır. Bu vurgu, çocuklarının cinsiyetleri nedeniyle daha da keskinleşmiş ve katılımcı baba kendisini “onlara iyi bir yaşam sunmak” tan sorumlu hissederken, diğer her şeyin sorumluluğunu anneye yüklemiştir:

*“Annelik zor. **Tamam hanımın para kazanma derdi yok, faturaydı, benzindi, maaştı, düşünmez. Düşünmesin de. Ama o, çocukların her şeyinden sorumludur.** Şimdi ben bu kadar çalışıyorum, uğraşıyorum, ne için? Hanım, kızlar mutlu olsun, kimseye muhtaç olmasın diye, değil mi? O zaman hanım da çocuklara sahip çıkacak. Ne yedi ne içti, ne giydi, nereye gitti, kiminle arkadaşlık etti **hepsini hanıma sorarım ben, bilecek o.** Çocukla yüz göz olmam. 3 tane kızım var, Allah bağışlarsa, **ben nasıl babalık vazifelerimi yapıyorsam, onları en iyi şartlarda yaşatıyorsam hanım da annelik vazifelerini yapacak ve onlara iyi bakacak, sahip çıkacak. Bu kızlar, oturmayı kalkmayı, bayan gibi davranmayı nereden öğrenecekler? Annelerinden. Onun için onun işi kolay değil.**” (K.N:8, Y:42)*

Babaların, “*çocuğun geçimini sağlamak*”, “*onları kimseye muhtaç etmemek*”, “*ailesini aç açıkta bırakmamak*” gibi sorumluluklar hariç, diğer tüm noktalarda annelerin

sorumlu olduğunu düşünmesi dikkat çekicidir. Katılımcı babaların, annelerin sorumluluğunda olduğunu düşündükleri konular olarak ortaya çıkanlar şunlardır:

- Çocuğun sosyal hayatı, arkadaşları, vb.
- Çocuğun akademik gelişimi, ödev takibi, veli toplantıları, vb.
- Çocuğun sağlığının ve hastalıklarının takibi, aşı programı ve doktor ziyaretlerinin planlanması, vb.
- Çocuğun temizliği, kılık kıyafetinin hazırlanması, vb.
- Çocuğun beslenmesi, buna bağlı diğer mutfak işleri, vb.
- Çocuğun spor, sanat vb. uğraşlarının organizasyonu, takibi, vb.

Katılımcıların ifadelerine göre, genel olarak ortaya çıkarılan bu listedeki başlıklardan annelerin sorumlu olduğunu düşünen katılımcılardan, 8 numaralı katılımcı;

*“Yuvayı dişi kuş yapar. Anne öyle bir şey. Yeri gelir baba anlamaz, çocukları göremez ama anne öyle değil. Onun hep çocukla olması lazım. **Çocuk demek anne demek, anne demek çocuk demek.**” (K.N:16, Y:38)* diyerek anneyi ayrı bir birey olarak ele almamakta ve çocukla özdeşleştirmektedir.

Katılımcı babaların cevaplarından elde edilen bulgularla, kendisi ve çocuğu için evin içini *“yeterli”* bulan, çocukları her şekilde *“oyalamayı başaran”*, *“temizliklerini, yemeklerini dört dörtlük”* yapan, *“çocuğun ağlamasının tonundan, gazı mı var, karnı mı aç, kaka mı yaptı”* anlayan, *“eski annelere benzeyen”*, *“çocukla baba arasında denge kuran”*, *“sabırlı ve fedakar”* ve *“babanın yapamadığı her şeyi yapan”* ütopyik bir anne tanımı ortaya çıkmaktadır.

Evliliği devam eden babalarla, boşanmış babalar arasında anneliğe ilişkin algılarıyla ilgili dikkat çekici bir fark bulunmamakta, boşanmış babalar da aynı ütopyik modele inanmaktadırlar.

Katılımcı babaların neredeyse tamamı, anneliğin *“doğal olarak”* elde edildiğini ve *“içinden çıkan insanı, en iyi annenin tanıyacağını”* ifade ederken, sadece iki katılımcı anneliğin, sadece doğurarak *“kazanılmayacağını”* ve *“tıpkı baba olmak gibi”* öğrenileceğini söylemiştir. Bu katılımcılar, *“çocukla zaman geçirerek”*, *“ona emek vererek”*, *“huyunu, suyunu öğrenerek”*, *“neden korkar, neyi çok sever, neyi çok ister, bilerek”* ancak anne-baba olmanın öğrenilebileceğini ifade etmiştir. *“Misal, beni doğuran da anne olmuş sorarsan ama yolda yanımdan geçse tanımaz. Şimdi annelik mi*

bu?” ve “Doğurmakla olmuyor ki annelik. **Emek** vermemişse, **zaman** vermemişse, **ateşin varken, elini tutmamışsa.**” diyen ve yetiştirme yurdunda büyüdükten sonra hayata atıldıklarını söyleyen iki kardeş katılımcının, anneliğin duygusal taraflarına yaptıkları vurgu dikkat çekicidir.

Diğer katılımcı babalar da yukarıdaki iki kardeş katılımcının algılarını destekler nitelikte, anneliğin, duygusal çerçevesini ifade etmişler ve çocuğa, babaya göre, annenin “*daha yakın*” olduğunu ifade etmişlerdir. Babalara göre bu yakınlık, kadının sahip olduğu “*duygusal hassasiyetlerden*” ve “*henüz hamileyken başlayan annelik duygusundan*” kaynaklanmaktadır:

*“Mesela çocuk düşüyor, dizi acısa anne diye ağlıyor. Orada annesine ihtiyacı var. Ben yokum yani. **Bence annenin sorumlulukları daha çok duygusal.** Neye üzüldü, neye kızdı, kalbi mi kırıldı, bunlar annenin daha çok ilgilendiği şeyler.” (K.N:18, Y:36)*

Görüşülen babaların, tıpkı toplumsal cinsiyet rolleri gibi annelikle ilgili algılarının şekillenmesinde de kendi annelerinin etkisi oldukça fazladır. Katılımcı babaların neredeyse tamamı için, annelerinden gördükleri annelik davranışları, eşlerinden bekledikleri annelik davranışlarının tam karşılığı olarak görülmektedir. Anlatısına yukarıda yer verdiğimiz 28 numaralı katılımcı annesini “*fedakar ve sabırlı*” olarak tanımlarken, verdiği örneklerle, kendi eşinin annelik davranışlarını, annesinin davranışlarıyla karşılaştırmış ve eşinin anneliğinin “*annesininki gibi*” olmadığını ifade etmiştir.

Annelerinin duygusal tepkileri, ilişki modelleri, eşleriyle ilişkileri, “*babanın boşluklarını kapatması*” ve çocuklarına davranış şekilleri, görüşülen babalar için bir model olmakta ve babalar, kendi eşlerinden de bu modeli doğrular nitelikte tutum ve davranışlar beklemektedir.

*“Babanın yetemediği bir sürü şey var. Babanın boşluklarını anne kapatır. Baba çocuğu takip edemez çok, anne eder. Baba iştedir, anne evi toparlar, evdeki insanları toparlar. **Benim annemden gördüğüm bu. Karımdan da onu beklerim.**” (K.N: 26, Y:41)*

Tüm katılımcılar bu kadar açık şekilde ifade etmeseler de verdikleri cevaplar, çocukluklarında annelerinde gördükleri ve övgüyle bahsettikleri “*evi çekip çevirme*”,

“babayı rahat ettirme”, “fedakarca destek olma”, “gücü yettiği işleri babaya getirmeden çözme” gibi tutum ve davranışları, anne olarak, eşlerinden de beklediklerini göstermiştir.

Çalışma sırasında, sayıca az olmakla beraber, annelik rolüne daha eşitlikçi bakan babalarla karşılaşmıştır. Bu babalar “**anneleri sayesinde**”, “**daha eşitlikçi**” olduklarını söylerken, anneden aktarılan toplumsal cinsiyet algısının ne kadar güçlü olduğunu da göstermişlerdir. Bu babalardan olan 12 numaralı katılımcı, “*Annenin görevlerinin de babayla aynı olduğunu düşünüyorum. Anne-baba diye bir ayrım görmeden büyüdük biz. Yani belki olurdu ama annem öyle bir ayrıma hep engel oldu. Bu sayede, daha iyi bir baba olduğumu düşünüyorum.*” (K.N:12, Y:33) diyerek kendi annesinin hem toplumsal cinsiyet algısı hem de kendi babalık modeli üzerindeki olumlu etkisini ifade etmiştir.

“*Anneyi de çok ayırmıyorum ben babadan. Yani öyle görmedim annemden. Öyle her işi yüklenen, kendini her işi yapmak zorunda hissedenden bir anne değildi annem, eşitlikçiydi. Her ikisi de şartlarda neredeyse eşit, gün hepimiz için 24 saat. Anne-baba gibi değil de takım gibi bakmak gerek bence.*” (K.N:18, Y:36)

Katılımcı babaların toplumsal cinsiyet algısı, kendi anne-babalarının toplumsal cinsiyet algıları ile benzerlik göstermekte, eşitlikçi aile ortamında büyüyen katılımcılar, aile içinde “doğal” yollarla bunu deneyimlerken, geleneksel toplumsal cinsiyetlerinin yaşatıldığı aile ortamında büyüyen katılımcılar aynı şekilde geleneksel kalıpları benimsemektedir.

3.1.1.6. Görüşülen Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Eşleriyle İlişkilerine Etkileri

Bu aşamada, katılımcı babaların, baba kimliği ile olumlu ya da olumsuz olarak sergiledikleri çocuk bakımı davranışlarının, karı-koca ilişkisinde ortaya çıkardığı etkinin öğrenilmesi amaçlanmıştır.

“*Tabi, o mutlu oluyordur. Yardımcı olduğumu gördükçe.*” (K.N:8, Y:35)

Katılımcı babanın, çocuk bakımına verdiği katkıyı, “*eşine yardım*” olarak ifade etmesi, çalışmanın genelinde karşılaşılan bir söylem olmaktadır. Pek çok babanın, çocuk bakımını annenin birincil görevi olarak görmesi sebebiyle, kendi katkılarını da ancak “*uygun koşullarda annelere sundukları yardımlar*” olarak ifade ettikleri

gözlenmektedir. Katılımcılar, bu “yardım” ların anneyi “rahatlattığı” nı düşünürken, çocukların bakımına katkı vermedikleri zaman, eşlerinin “dır dır ettiğini”, eşleriyle aralarında “tartışma çıktığını” da ifade etmektedirler. Eşler arasında, çocuk bakımına katkı konusunda yaşanan bu tartışmaların “çekip kapıyı çıkıncaya kadar” sürdüğünü söyleyen katılımcılardan biri, “eşi kendisini zorladığında hiçbir şey yapmak istemediğini” söylemiştir. Eşlerine çocuk bakımında aktif olarak katkı verdiğini söyleyen babalar ise, bu sayede eşinin “mutlu olduğunu”, eşinin “dinlendiği için sakinleştiğini”, eşinin “kendine zaman ayırdığı için kendini iyi hissettiğini” ifade etmişlerdir.

Çocuk bakımına katkı vermediğini ifade eden babalar, farklı nedenler ileri sürerken, eşlerinin bu durumdaki tepkilerinden bahsetmekte ve genel olarak eşlerinin “ısrar ettiğini” ve “söylendiğini” anlatmışlardır. Babalara göre, bu durum, çocuk bakımına katkı vermelerine engel olurken, aynı zamanda karı-koca olarak da ilişkinin zorlaşmasına neden olmaktadır.

Eşi ile ilişkisinin olumlu olduğu düşünülen ve eşiyile birlikte ev içi ya da ev dışı faaliyetlerde bulunmaktan zevk aldığını ifade eden babaların, çocuk bakımına daha fazla katkı verdiği ya da katkı vermeye daha hazır olduğu gözlenirken; tersi durumlarda, yani eşler arasındaki ilişkinin olumsuz olduğu durumlarda, çocuk bakımına babanın verdiği katkının azaldığından bahsedilememektedir. Örneğin, eşi ile ilişkisi olumsuz olan ve boşanmış olan babalardan olan 10 numaralı katılımcı,

“Neticede ben bunları yapmazsam, hemen sorumsuz olurum. Eski eşim arkamdan söylenir. Bazen istemesem de yıkarım mesela. Neden? Bunlarla muhatap olmamak için. Çocuğa diyebilir, baban seni pis pis tuttu, diye. Niye çocuğun aklına girsin, değil mi?” (K.N:10, Y:39)

Çocuk bakımına aktif olarak katılan babalar, katılım göstermelerini, “baba olmanın gereği” ve “eşler arasındaki iletişimle ilgili” olarak yorumlamış ve “eşiyile zaman geçirmek” ya da “eşiyile baş başa kalmak” isteyen bir erkeğin “istemese de” çocuğun “bazı işlerini” yapmasını gerektiğini söylemişlerdir.

“Öyle bir gündemimiz yok aslında. Hep eşit, eşit demeyeyim de dengeli gittik biz. Herkes nerede ne yapması gerektiğini bildi.” (K.N:18, Y:36)

“Hiç düşünmedim. Rahatsız edici bir durum yaşamadığımızı göre sanırım böyle bir gündemimiz olmadı.” (K.N:12, Y:33)

Aktif çocuk bakımı sergilediğini ifade eden yukarıdaki her iki babanın da bu katkının eşleriyle ilişkisine yansımalarıyla ilgili *“bir gündemleri”* olmadığını ve bu konuyu *“hiç düşünmediklerini”* söylemiş olmaları, dikkat çekici bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.7 Görüşülen Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Çocuklarının Gelişimine Etkileri

Katılımcı babaların, çocuklarına gösterdikleri bakımın, çocuklarının gelişimleri üzerindeki etkinin farkında olup olmadıklarını anlamak için *“Çocuğunuza gösterdiğiniz bakımın, onun kişilik gelişimi üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?”* diye sorulmuştur. Babalar genel olarak, *“çocuğa zaman ayırmanın”*, onunla *“oyun oynamanın”* yani çocuk bakımı olarak tanımladıkları davranışların, çocuk üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu düşünmektedirler. Gösterdikleri bakımın, çocuğun kişilik gelişimine etkisini, spesifik olarak belirtmeseler de bu etkileri, *“babayı örnek almak”*, *“özgüven sahibi olmak”*, *“ileride babası gibi bir adam seçmek”* gibi farklı şekillerde ifade etmekte ve aşağıda görüldüğü gibi, bu etkileşimin olumlu sonuçlar ortaya çıkardığına inandıklarını söylemektedirler:

“Gelecekteki yaşamı için iyi izler bırakacağına inanıyorum.” (K.N:12, Y:33)

“Yine babamdan örnek vermiş olacağım ama babanın önemini ben en iyi kendi hayatımda görüyorum. Yani, babam bizimle öyle doğal ilgilenmiş ki ben aksini düşünemiyorum. Benim için bir ayrıcalık, farklılık, erdem filan olmuyor yani. Oğlum bilecek ki, kadın-erkek olmaz aile içinde. Bunu görerek büyüyecek çünkü.” (K.N:18, Y:36)

Babalar, çocuklarının kendilerine benzemesini de olumlu bir etki olarak gördüklerini söylerken, bunun için de çocukla zaman geçirmek gerektiğini ifade etmektedirler. Özellikle *“delikanlı olmak”*, *“adam gibi davranmak”* gibi ataerkil ifadelerin yoğun kullanıldığı bu anlatımlara erkek çocuk sahibi olan babalarda rastlanılmakla beraber, kız çocuk babalarında daha çok *“anılarında iyi bir edinmek”*, *“aklında güzel kalmak”*, *“kendine güvenmesini sağlamak”* gibi duygusal içerikli ifadelere daha fazla

rastlanılmıştır.

*“Armut dibine düşer. Çocukla ilgilenirsen, çocuk babasına benzer. **Delikanlı adam** olur, sözünü tutar.” (K.N: 14, Y:42- Erkek Çocuk Babası)*

*“Bence olumlu etkileri vardır, çok olumlu. Paylaştığın her şey çocukta kalıyor. **Onu güçlendiriyor.**” (K.N:6, Y:38- Kız Çocuk Babası)*

Annenin etkisinin farkında olduğunu, ancak baba katılımının çocuk üzerindeki etkisi üzerine hiç düşünmediğini ifade eden iki babadan biri, baba bakımının çocuk üzerindeki etkisine *“çok da inanmadığını ve tüm işin annede bittiğini” (K.N:16, Y:38)* ifade ederken, *“Çocuk, kendisiyle ilgilenildiğini, sevildiğini hissedebilir. Ama ben hiç öyle düşünmedim. **Kendim istediğim için yapıyorum.** Yani çocukları bilemem de onlarla zaman geçirmek **bana iyi geliyor.**” (K.N:4, Y:35)* diyen bir başka baba ise çocuk bakımına verdiği katkının ve çocuklarıyla geçirdiği zamanın, kendisine olan etkisinden söz etmektedir.

3.1.2. Annelerden Elde Edilen Bulgular

Annelerden elde edilen bulgular, annelerin babalık tanımları ve babalardan beklentileri, kendi babalarıyla ilişkileri, anneliğe bakış açıları, eşlerinin çocuk bakımına katılımı, eşlerinin çocuk bakımı davranışlarının eşler arası ilişkiye ve çocuklarının gelişimine etkileri şeklinde sınıflandırılmıştır.

3.1.2.1. Görüşülen Annelerin Babalık Tanımları ve Babalardan Beklentileri

Çalışmada görüşülen annelere, tıpkı babalara sorulduğu gibi, babanın çocuğa karşı sorumluluklarının neler olduğu sorulmuş ve alınan cevaplar, bu başlık altında incelenmiştir.

*“Parayı kazanacak, **eve ekmek getirecek olan babadır yani.**” (K.N:13, Y:38)*

*“Baba çocukların **maddi her şeyinden sorumlu** oluyor. Para kazanıyorsa anne de katkı veriyor tabi. Ama **asıl yük babada.**” (K.N:29, Y:33)*

Görüşülen annelerin pek çoğu, eğitim düzeyleri ve meslekleri fark etmeksizin, katılımcı babalardan gelen yanıtlarla uyumlu olarak, babanın geleneksel rolüne, yani babanın “eve ekmek getirme”, “çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılama” özelliklerine vurgu yapmıştır. Bu cevap, meslek sahibi, çalışan ve para kazanan annelerde de radikal bir değişiklik göstermemiş, bu anneler, annenin maddi olarak “katkı verme” sinden bahsetse de “evin geçiminden sorumlu” birincil kişinin baba olduğunu ifade etmişlerdir.

*“Bu bir gerçek, para çok önemli. **Baba deyince akla ilk önce para geliyor.** Annelerde öyle değil, **anne deyince hizmet, sevgi geliyor insanın aklına.** Evi çekip çeviren anne yani. Ama **baba eve getirmezse anne neyi çekip çevirecek?**” (K.N:7, Y:35)*

Anne ile baba arasında bir çeşit iş bölümü vurgusu yapan katılımcı anneler, yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi, kendilerinin “*babanın kazanıp eve getirdiği ile evi çekip çeviren kişi*” olduğunu ifade ederken, aynı zamanda, babanın çocuklar üzerinde de farklı sorumluluklar taşıdığını söylemektedir.

Annelerden bazıları, babaların maddi sorumluluklarının yanında ya da onunla eşit derece diğer sorumlulukları olduğundan da bahsetmiş ve bunları “*çocuğa örnek olma*”, “*çocukla zaman geçirme*” ve “*çocuğu koruma*” gibi ifadelerle örneklendirmişlerdir.

*“İlk ve en önemli görevi **onlara örnek olmaktır.** Bunu, çocuğun cinsiyetinden bağımsız olarak söylüyorum. Maddi, manevi yapması gerekenler de elbette var ama **önce örnek olması** lazım.” (K.N:17, Y:33)*

*“Baba, **çocuğun koruyucusudur.** Çocuğu korur, kollar. Hayat çok zor, çocuk bilecek ki babası onun arkasında.” (K.N:25, Y:38)*

Annelerden bazıları, eşleriyle, babalık algıları ve eşlerinden bekledikleri babalık davranışları konusunda fikir ayrılıkları yaşadıklarını ifade ederken, özellikle erkek çocuk annelerinde, bu fikir ayrılığının ve annenin “*onaylamadığı*” babalık davranışlarının, daha belirgin olduğu gözlenmiştir.

*“Bana kalırsa en önemli görevi onlarla zaman geçirmek **ama babamıza kalırsa onlar için çalışmak ve para kazanmak.**” (K.N:15, Y:33)*

Çalışma esnasında, ayrıca, babanın ilk görevinin *örnek olmak* olduğunu ifade eden

annelerin *erkek*; babanın ilk görevinin *çocuğu korumak* olduğunu söyleyen annelerin ise *kız çocuk* sahibi olduğu görülmüştür.

3.1.2.2. Görüşülen Annelerin Kendi Babalarıyla İlişkileri

Katılımcı annelerin, kendi babalarının babalık davranışlarıyla ilgili olarak verdikleri bilgiler, aşağıdaki anlatılarda ele alınmış ve annelerin, babalık algılarını şekillendiren unsurların başında, bu deneyimlerin geldiği görülmüştür.

Babalarıyla ilgili olumsuz yaşam deneyimleri yaşayan katılımcı annelerin, olumsuz babalık algısı geliştirdiği görülürken, babalık algısı olumlu olan annelerin de babalarıyla olumlu deneyimler yaşadığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar, babalarıyla ilişkilerini olumsuz olarak nitelendirme nedenleri arasında “*annelerine kötü davranması*”, “*sorumsuzluk*”, “*düzenli iş sahibi*” olmaması, “*çok öfkeli*” olması ya da “*çok içki içmesi*” gibi nedenleri ifade ederken, eşlerinin bu özellikleri taşımadığını, babalarından “*çok çektiklerini*” ama eşlerinin “*iyi baba olduğunu*” söylemişlerdir.

“Babam çok eziyet etti bize. Çok isterdim, babam keşke çalışan bir adam olsaydı, sorumlu olsaydı, okutsaydı. Ben de evlendim. Şikayet etmiyorum, kocam çok iyidir, çalışkandır, eli açıktır, benim annemi, kardeşimi kendininkilerden ayırmaz. Beni, hele çocuklarını, hiç darda bırakmaz zaten. (K.N: 7, Y:35)

Babalarıyla olumsuz yaşam deneyimlerini anlatan 9 numaralı katılımcı, eşinin, kendi babasının davranışlarını gösterdiği durumlarla nasıl başa çıktığını ve sahip olduğu olumsuz babalık algısının eski eşiyile ilişkisini, farkında olmadan, nasıl etkilediğini şöyle anlatmaktadır:

“Babam, rahmetli, çok kavgacı bir adamdı. Alkol kullanırdı, küfür ederdi, bazen vururdu, bir şeyler kırılırdı. Annem hiç ses etmezdi. Sabah kalkınca babam hiçbirini hatırlamazdı. Annem sabah kahvaltısını hazırlar, çayını koyar, arkasından dua edip işe yollardı. Çok kızardım anneme, bağırdım, eziksin sen, diye. Eski eşim bana bağırdığında bir kez bile alttan almadım. O bağırdı mı ben daha çok bağırdım. Çok şiddetli kavgalar ettik, kendimi hiç ezdirmedim.” (K.N:9, Y:36)

“Benim babam kral adamdı. Keşke bütün babalar onun gibi olsa.” diyen 21 numaralı katılımcı, “*kız çocuğu olduğu için*” babasıyla arasında var olan mesafeyi “*Babana kızacaksın, söyleneceksin, babanla tartışacaksın. Mümkün mü? Şimdi, baba kızın her*

şeyini biliyor mesela, ben utanırdım.” diyerek ifade etmiş ve babasının geleneksel cinsiyet kalıplarını sürdürmesine, annesi tarafından verilen desteği de *“Arada heves ederdim büyürken, babamla abim giderlerdi bir yerlere, gitmek isterdim, annem hayatta göndermezdi. Ne işin var erkeklerin arasında, derdi. İyi de yapmış. Kadın kadınlığını bilecek erkek erkekliğini.”* (K.N:21, Y:46) diyerek anlatmıştır:

Cinsiyetinden dolayı babasıyla ilişkisinin “sınırlı” olduğunu söyleyen bir diğer katılımcı da annesiyle ilişkisinin daha yakın olduğunu ifade ederken, babasıyla daha çok maddi bağlantıları olduğunu da söylemiştir.

“Babamla ilişkim iyiydi. İyidir babam, sorumluluk sahibidir, evine bakar. Yani üç kız kardeşiz biz. Tabi ne kadar ne paylaşabilirsin, erkek çocuğu değilsin sonuçta, sınırlı oluyor. Babamdan çok annemle yakındık. Parayı babamdan isterdik ama. (Gülüyor).” (K.N:29, Y:33)

Katılımcı babalar babalarıyla ilişkilerinde daha somut ve maddi koşulları vurgularken, katılımcı anneler, katılımcı babalardan farklı olarak, kendi babalarıyla ilişkilerinin duygusal boyutuyla ve babalarının kendilerinde bıraktığı duygusal etkilerle ilgili daha fazla yorum yapmışlardır.

“Babam, iyi insan, iyi baba, iyi eştı. Annemi de bizi de kırmadı, üzmedi. Bizi sevdiğini hep hissettik. Bence en önemli iki şeyi verdi bize: Sevdiğini ve güvendiğini hissettirdi.” (K.N:19, Y:37)

Anneler de katılımcı babalar gibi, babalarını “iyi” olarak tanımlarken, babanın geleneksel rolüne değinmiş ve ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılıyor olmayı “iyi baba” olmanın ilk koşulu olarak gördüklerini ifade etmiş olsalar da katılımcı babalardan farklı olarak ilişkilerinin duygusal boyutundaki eksikleri ifade etmekten kaçınmamışlardır.

“Babam çok çalışırdı, eve biz uyuduktan sonra gelirdi. Çok sık göremezdik, biz pek onu göremeden büyüdük. İsterdim yani biraz daha evde olsaydı. Beraber oynasaydık, gezseydik.” (K.N: 13, Y:38)

Babalarının demokratik, eşitlikçi insanlar olduğunu anlatan katılımcı anneler de yaşamlarında babalarını örnek aldıklarını ve babalarının kendilerine yaptığı katkıları

anlatırken, babalarının anneleriyle ilişkine de değinerek, onların ilişkisinin kendisi üzerindeki etkisini ifade etmiştir:

“İlişkimiz gayet iyiydi. Babam iyi bir sosyal demokrattır ve savunduğu demokrasiyi önce evde uygulamıştır, eşine karşı, çocuklarına karşı. Örnek almışumdur onun dik duruşunu, itirazcı tavrını, eleştirel bakış açısını. ‘Sorgulayın’ demiştir hep. Hem annemin hep yanındadır babam. 70 yaşına geldi hala eline süpürge alır, misafirlere kahve yapar.” (K.N:17, Y:33)

Katılımcı annelerin kendi babalarıyla ilgili sahip oldukları deneyimlerin, eşlerinin babalık davranışlarıyla ilgili beklentilerini önemli ölçüde etkilediğini söylemek mümkündür.

3.1.2.3. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımına Katılımı

Katılımcı annelerin, babaların çocuk bakımına verdikleri katılımı nasıl algıladıklarını ölçmeyi amaçlayan bu bölümde, annelere “Eşiniz çocuğunuzun bakımı ile ilgili hangi işleri yapar?” diye sorulmuş ve annelerin verdikleri cevaplar, aşağıda açıklanmıştır.

Katılımcı annelerin, baba katılımı ile ilgili verdikleri cevaplar içinde, cinsiyet vurgusu dikkat çekmektedir:

“Yıkar, berbere götürür, okula getirir, götürür, çişe kaldırır gece, altına kaçırılmışsa temizler, sağ olsun. Ama kız olsa yapmazdı belki, ayıp gelirdi.” (K.N:13, Y:38)

13 numaralı katılımcı anne, çocukları erkek olduğu için eşinin saydığı işleri yaptığını ifade ederken, aşağıda anlatısı bulunan ve hem erkek hem kız çocuk sahibi olan 5 numaralı katılımcı anne de eşinin çocukların bakımına eşit oranda katkı vermemesinin nedeni olarak çocuklarının cinsiyet farklarını göstermektedir.

“Banyoya yardımcı oluyor, kız diye altını almaz ama erkeklerde pek çok şeye yardım eder.” (K.N:5, Y:33)

Babaların, kız çocuklarına, cinsiyetlerinden dolayı daha az bakım vermeleri ya da bakım göstermemeleri anneler tarafından doğal karşılanmakta ve desteklenmektedir.

Öte yandan, çocuklarının cinsiyetlerinden bağımsız olarak, çocuk bakımına “belli bir çerçevede” katkı verdiği ifade edilen babalarla ilgili olarak, ilişkinin sınırlı olmasının

nedenini kendisinde arayan ve kendisinin tutumları nedeniyle eşinin bakıma “katılmadığını” düşünen anneler de bulunmaktadır:

“El ayak yıkamayı, diş fırçalamayı beraber yaparlar ama belli bir çerçevede. Bunda benim mi suçum var, yani her şeyi hemencecik halleden biri olduğum için eşime sıra mı gelmiyor, yoksa onunla mı ilgili bir durum, bilemiyorum.” (K.N:2, Y:33)

Boşanmış annelerden biri olan 9 numaralı katılımcı da evli olmanın, pek çok işi kendisinin yapması anlamına geldiğini anlatırken, boşandıktan sonra, eski eşinin çocuğunun bakımıyla ilgili tüm işleri yaptığını söylemiştir. 2 numaralı katılımcının düşüncesine paralel şekilde, babaların çocuk bakımına verdikleri katkının artması için, annelerin babalara “alan” vermesi gerektiğini ifade eden 9 numaralı katılımcı, ancak bu durumda babaları kendilerini “sorumlu” hissedeceklerini de söylemiştir.

“Biz eşimle ayrı olduğumuz için çocuğun onda olduğu zamanlarda her şeyini yapıyor. Boşanmamış olsak, bunu yapmazdı, biliyorum. Çünkü ben yapardım. Hata mı? Evet. Yapmamak lazım ki, erkekler de öğrensin, öğrenmek zorunda kalsın. Yapsın, oğluna da örnek olsun.” (K.N:9,Y:36)

Katılımcı anneler, babaların, ancak kendi yönlendirmeleri ile çocuk bakımına katılım sağladığını ifade ederken, annelerden gelen bu talebin babadan karşılık gördüğü zaman oluşan olumlu atmosfere dikkat çekmişlerdir.

“İlk iki çocukta hep dürttüm, hadi dedim, şimdi bile arada uyarmam gerekiyor. Söylemesem, yapmaz çünkü yine. Yardım ederse, bedenen ben de rahat ediyorum. Öbür türlü her an patlayacak gibi oluyorum. Üç çocuk var, yoruluyorum yani, haliyle.” (K.N:5, Y:34)

Katılımcı anneler arasında, dikkat çeken bir başka nokta da annelerin, babaların çocuk bakımına katkı sağlaması için başta gösterdikleri çabanın, zaman içinde ve babalardan gördükleri tutumlara bağlı olarak değişiyor olmasıdır. Bu durum, 7 ve 19 numaralı katılımcı annelerin anlatısında yer bulmuştur:

“Benim eşim yapmaz pek bir şey. Ama isterdim tabi, eşimle beraber çocuğumu yıkasam, altını alsam filan. Olmadı, yapmadı. Neden yapmadı bilmiyorum. Birkaç kez söyledim ilk iki kızımızda, ben ne anlarım, dedi. Ben de anlamam, sonra öğrendim işte. Üçüncüde artık zorlanmadım hiç.”

Eşimden de istemedim hiçbir şey.” (K.N:7,Y:35)

7 numaralı katılımcı, eşinden bakım talep etme nedeninin, kendisinin yetersiz annelik deneyimi olduğunu ifade ederken, yeterli annelik tecrübesi kazanmasını ve artık eşinin katkısına ihtiyaç duymamasını, bu talebinden vazgeçmesinin nedeni olarak göstermiştir. *“Eşim hiçbir şey yapmazdı. Başlarda kızardım. Kızımızla daha fazla ilgileysin isterdim ve bunun için çaba gösterirdim. Sonraları umursamadım. Onların ilişkisi. Ben nasıl babamın hakkını veriyorsam, o da (kızımız) babasının hakkını verecek.” (K.N:19, Y:37)*

19 numaralı katılımcı anne, eski eşinin çocuk bakımına katkısından bahsederken, kendi babasıyla ilişkiyle kızının babasıyla ilişkisi arasında paralellik kurarak, ilişkideki duygusal emeğe vurgu yapmış ve çocukla baba arasındaki ilişkinin mimarının, baba olduğunu ifade etmiştir.

Çocuk bakımına hiç katkı vermeyen ve bu konuda kendini sorumlu hissetmeyen baba modelleri de katılımcı annelerin anlatılarında ortaya çıkmıştır. Babalar, çocuk bakımına katkı “veremediklerini” ifade etseler de anneler, babaların “vermediği” katkıyı daha net ve açık bir dille söylemiştir:

“Eşim ve çocuk bakmak, yan yana bile gelmez. Elini sürmez. Çocuk su ister, o odada yanında, ben tuvaletteyimdir, bana seslenir, çocuk su istiyor, diye.” (K.N:15, Y:33)

Katılımcılar arasında, eşlerinin çocuk bakımına tam anlamıyla katılım sağladığını ifade eden anneler de bulunmakta ve bu ifadeler, babaların verdiği cevaplarla uyurken, daha demokratik ve eşitlikçi bir aile yapısını ortaya koymaktadır.

“Her şeyini yapar, saçını tarar hatta örmeye çalışır. Bilmediği bir şey aslında. Ben yapamam, dediği hiçbir şey yoktur yani. Ya da ben erkeğim, ben bunu yapamam, hiç demez, demedi yani bizde yok.” (K.N:3, Y:34)

Annelerden bazıları, çocuk bakımı ya da ev içi işlere aktif olarak katılım sağlamayan eşlerinin, direkt vermediği katkıyı dolaylı olarak sağlayarak, eşinin bu iki alanla, çocuk bakımı ve ev içi işlerle ilgili hizmet satın almasına olanak verdiğini ve eşinin, kendisine bu şekilde “yardım ettiğini” ifade etmiştir.

*“Hakkını yiyemem, benim yüküm hafiflesin diye uğraşır. “Temizlikle uğraşma” der mesela, kadın tutar. Araba aldı, sırf çocuklarla yollarda yorulmayalım diye. Evde ütü yaptırmaz, ütücüye yollatır hepimizin giysilerini. Yani **kendi yapmaz ama parasını verip yaptırır.**” (K.N:7, Y:53)*

Annelerin baba katılımı ile ilgili algılarının pek çok değişkene bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar arasında,

- Çocuğun cinsiyetini
- Anne ve babanın eğitim düzeyini
- Annenin, kendi babasıyla ilişkili deneyimlerini
- Annenin kişilik yapısını
- Ailenin ekonomik durumunu
- Annenin toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısını saymak mümkünken, bir diğer değişken olarak da, annenin, anneliği nasıl algıladığı karşımıza çıkmaktadır.

3.1.2.4. Görüşülen Annelerin Anneliğe Bakış Açıları

Çalışmanın bu aşamasında, görüşülen katılımcı annelerin, anneliğe bakış açıları arasında çok belirgin sınırlara ve geleneksel cinsiyet rollerinin dışına çıkan keskin farklara rastlanmamıştır. Katılımcılar arasında, bazı küçük farklar göze çarpsa da, genel anlamıyla annelik rolü ve davranışlarıyla iç içe geçmiş, belirleyici ifadeler;

- Annenin, çocukla, babaya göre daha fazla ilişki ve etkileşim içinde bulunması,
- Ev içi işlerle anneliğin sınırlarının iç içe geçmiş olması,
- Yapılan işlerin takdir edilmemesi,
- Annenin duygusal yüklerinin daha fazla olması
- Çocuğun hayatının organize edilmesi
- Yetersizlik duygusu
- Anneliğin doğal olarak öğrenilemediği,
- Diğer kadınlarla dayanışmama olarak sınıflandırılabilir.

Anneler, katılımcı babaların da ifade ettiği gibi, kendilerinin çocuklarla, babaya göre daha yakın ilişki içinde olduğunu düşünürken, bu yakın ilişkinin daha çok etkileşim ve daha çok sorumluluk anlamına geldiğine inanmaktadırlar. Bu da annenin “çocuğun her anından” sorumlu hissetmesine neden olmaktadır. “Size göre annenin çocuğuna karşı görevleri nelerdir?” sorusuna annelerin verdiği yanıtlarda annelerin, annelik algısı ele alınmıştır:

“Hangi birini sayayım ki? Benim için çocukların sabah gözünü açtığı andan itibaren onlar uyuyana kadar her anları benim sorumluluğumda.” (K.N:7, Y:35)

Annelerin “kendi sorumluluklarında” gördükleri işleri yapamaması ya da bu sorumlulukları “eksik” ya da “yarım” yapmaları ise kendilerinde “yetersizlik” duygusunu hissetmelerine neden olmaktadır. Özellikle ev işleri ve çocuk bakımı arasında yaşadıkları sıkışmışlık nedeniyle çelişki yaşadıklarını ve annelerin kendilerini kötü hissettiğini söylemek mümkündür.

*“Sadece çocuklar olsa bir şey değil aslında, görevlerin zoru evle ilgili olanlar. Temizlik, yemek, ütü, bulaşık. Ev işleri öyle çok ki, çocuğu ihmal ediyorsun. **Çocuk seninle oyun oynamak istiyor ama zaman dar, yemek yapman lazım. Ne yapacaksın? Çocuğu bırakıp televizyona tablete mutfağa gidiyorsun. İçin içini yiyor ama mecbur. O yemeği yapmak, çocuğunu sağlıklı beslemek de senin sorumluluğun. Hangisine, nasıl yeteceksin?**” (K.N:17, Y:33)*

Öte yandan, annelerin sorumlulukları ve çocuk bakımı ile ev işine ayırdıkları zaman arasında belirgin bir ayırım olmaması da annelerin annelikle ilgili yorgunluklarını artırırken, anneliğe bakış açılarında da farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Özellikle, “nankör” olarak niteledikleri ev işleri, çocuk bakımı ve annenin çocukla ilişkisi arasındaki en büyük engel olarak göze çarpmaktadır.

*“Çocuktan daha zor bence, bitmiyor çünkü. Bir de bunlar **nankör işler**. Gece yat, sabah kalk, yine aynı. Senin görevin yani o. **Kimse fark etmiyor bile ama senin canın çıkıyor. Aslında fark ediyorlar ama yaptığın zaman değil yapmadığın zaman.**” (K.N:17, Y:33)*

Katılımcı annelerin ifadelerinde ev işlerine yükledikleri olumsuz anlamın, işin kendisinden kaynaklı değil, annenin yaptığı işin ve gösterdiği çabanın eşi ve çocuğu tarafından takdir edilmemesinden kaynaklı olması, dikkat çekici bir noktadır.

“Bunları yapınca çocuğun sana teşekkür mü edecek, hayır. Eşin desen, ona göre de zaten vazifen.” (K.N:21, Y:46)

Annelerin, çocuğun bakımı, temizliği, yemeği gibi “ev içi” işlerin yanında, çocuğun sosyal hayatı ve hayatının organize edilmesi gibi sorumluluklarla da ilgilenen ilk ve hatta çoğu zaman tek kişi olduğu da katılımcı annelerin anlatılarından anlaşılmaktadır:

*“Saçına taktığı tokadan, okulda yediği yemeğe, ilacına, alerjisine, arkadaşının doğum gününde alınacak hediyeye kadar **her şeyi** ben takip ederim. Yani **bütün anneler öyledir** bence.” (K.N:7, Y:35)*

Katılımcı annelerin, annelik algılarında ortaya çıkan bir diğer dikkat çekici nokta ise, annelerin kendi hemcinslerinden görmedikleri desteği ifade etmeleri olmaktadır. “Annelik görevi” olarak kabul edilen davranış ya da sorumlulukların yerine getirilememesi durumunda, erkeklerden çok kadınlardan eleştiri geldiğini düşünen katılımcı anneler, bunu “ayıplama”, “birbirinin halini anlamama”, “yargılama” gibi olumsuz kavramlarla ifade etmişlerdir.

*“Doğuyor, **her şeyiyle sen sorumlusun**. Yedi, yemedi, kustu, geç konuştu, hepsinin sorumluluğu sende. **Bütün gözler sana dönüyor, bunlarda bir eksiklik varsa, kesin senin hatan anne olarak.** İlkokula başladı, herkes okumaya geçti, seninki geçmedi, **neden, acaba annesi evde ilgilenmiyor mu?** Kimse demiyor, çocuğun babası diye, **hep anne**. Mesela oğlum, çarpım tablosunda zorlanıyor, **öğretmen demiş ki, annene söyle seni çalıştırısın. Demiyor ki, baban çalıştırısın.** Halbuki çalışan annesin, **birbirimizin halini anlarız, değil mi, yok.**” (K.N:9, Y:36)*

Katılımcı annelerin yukarıdaki anlatıları, kadınların, geleneksel rollerini içselleştirdiklerini göstermekle beraber, bu geleneksel yapının, kendilerini rahatsız ve mutsuz eden yönlerinin de farkına vardıklarını ortaya koymaktadır. Bununla beraber, pek çok katılımcının, toplumun kendilerine yükledikleri annelik rolünü yerine

getirebilmek için kendi içlerinde mücadele verdiğini, bu durumun da annenin çocuğuyla kurduğu ilişkiyi olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.

3.1.2.5. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Karı-Koca İlişisine Etkileri

Katılımcı anneler, genel olarak, çocuk bakımına katkı konusunda, eşlerini, kendilerinin yönlendirdiğini; eğer onların yönlendirme ve talepleri olmasa, eşlerinin çocuk bakımına katılmayacaklarını ifade etmişlerdir. Kendilerini çocuk bakımı konusunda “desteksiz” ve “yalnız bırakılmış” hisseden annelerin, kadın olarak da eşlerine tepki gösterdikleri ve erkeklerin “baba” olarak göstermedikleri katkı ve katılımın, karı-koca ilişkisine olumsuz etkisi olduğu söylenebilmektedir.

Babaların çocuk bakımına vermedikleri katkı, eşler arasındaki tartışmaların ana nedenlerinden biri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

“Eşimle ayda 10 kere kavga ediyorsak 7’si 8’si bu yüzdendir. Sanki evde tek başıma ben yaşıyorum, çocuklar sadece benim, hiçbir şeyi üzerine almıyor. Ben de kızıp tepki verince kavga çıkıyor haliyle.” (K.N: 15, Y:33)

Eşler arası ilişkiye de yansıyan tartışma konuları arasında, ev ödevleri, çocuğu uyutma, ev içi işler ve yemek yapımı gelmektedir.

“Ameliyat olmuştum, bir hafta evde yattım, mecbur eşim izin aldı. Yemek, ütü, çamaşır, bulaşık. Sadece bir hafta. O bir hafta ameliyattan daha çok yordu eşim beni. Hep çocukların başına kaktı. O zaman tartıştık çok, kavga ettik. Son zamanlarda da ödevlerden tartışıyoruz. Hep ben mi kontrol edeceğim, öğretmen bu işi nereden çıkardı, kontrol ettirmek için beni mi bekliyorsun, annene niye ettirmedin?” (K.N:29, Y:33)

Görüşülen anneler arasında, eşlerinin, çocuk bakımına katkı verdiğini ifade eden anneler, bunun karı-koca olarak ilişkilerine de olumlu etkiler sağladığını anlatmakta ve özellikle “saygı” kavramına vurgu yapmaktadırlar:

“Ona daha çok saygı duyuyorum. Çocuklarıyla ilgilenmesi bana da saygı duyduğunu gösteriyor bence. Yani erkek olduğu için kendini çocukların işlerinden ayrı tutmaması hoşuma gidiyor.” (K.N:11, Y:33)

17 numaralı katılımcı, eşinin, çocuk bakımına eşitlikçi bir katkı vermesinin, ilişkilerinde olumlu etkiler yarattığını söylerken, tersi olması durumunda ilişkinin bozulmasının da kaçınılmaz olduğunu ifade ederek, anne-baba rolleri ile karı-koca rollerinin kesiştiğine dikkat çekmektedir.

*“Eşim sayesinde, çocuklarla ilişkim iyi ve seviyeli, bağırıp çağırmıyorum onlara, **çünkü bunalmıyorum**, eşimle her şeyi ortak yapıyoruz. Her şeyi ben yapsam elbette bu ciddi bir yorgunluk ve ciddi bir sorun demektir. **İlişkimiz de bundan mutlaka etkilenir, olumsuz anlamda yani.**” (K:17, Y:33)*

Bir başka katılımcı ise, eski eşinin evliyken göstermediği katkıyı boşandıktan sonra gösterdiğini söylerken, eski eşinin çocuklarıyla geçirdiği zamanın, kendisine zaman ayırmasını sağladığını ifade etmektedir:

*“Yani boşandık ama yine de olumlu etkileniyoruz bence. Mesela o hafta sonları çocuğu alınca, ben de kafa dinliyorum. **Bunu yapmasa, bana yük tabii.** O zaman ben de ona olumsuz davranabilirim. Ama ben boşandığım için böyle. Boşanmasam böyle olmaz. Aynı evdesin, sana yıkılır yine o çocuğun sorumluluğu.” (K.N: 9, Y:36)*

Eşlerini çocuk bakımına katılmaları için “baskı yaptığını” söyleyen katılımcı anneler, bu yönlendirmenin, zaman zaman karşılık bulup babaları çocuk bakımına katılmaya teşvik ettiğini ifade ederken, bu katılımın eşler arasındaki ilişkiye olumlu anlamda etki ettiğini de söylemişlerdir:

*“**Benim baskımla** oluyor genelde. Şunu yap, bunu yap. Mesela söyleye söyleye şunu başardım, haftanın iki günü **erken geliyor**, çocukla ilgileniyor, bunu yeni oturttuk. **Bu da ilişkimizi olumlu etkiledi.** O çocukla zaman geçiriyor, ben de diğer işlere bakıyorum, bazen evden çıkıyorum.” (K.N:1, Y:33)*

Genel olarak, babaların çocuk bakımına verdikleri katkının karı-koca ilişkisini olumlu etkilediğini ve karı-koca ilişkisi iyi olduğunda, babaların çocuk bakımına verdikleri katkının daha fazla olduğunu söyleyebilmekle beraber, karı-koca ilişkisi iyi olmadığında, babanın çocuk bakımına verdiği katkının aynı oranda düştüğünü söylemek

mümkün değildir. Buna en iyi örnek, görüşülen katılımcılar arasında bulunan boşanmış babaların sergilediği bakım davranışı ile ilgili hem babalardan hem de annelerden alınan cevaplar olmaktadır.

3.1.2.6. Görüşülen Anneler Ve Babaların Çocuk Bakımı Davranışlarının Çocuklarının Gelişimine Etkileri

Çalışmaya katılan annelerin neredeyse tamamı, eşlerinin çocuk bakımına verdikleri katkının, çocuklarının gelişimleri üzerinde olumlu etkiler doğurduğunu düşündüklerini söylemişlerdir. Özellikle erkek çocuk anneleri, çocuklarının babalarını örnek alacaklarına inanmakta ve bu nedenle eşlerinin gösterdiği katılımın, ileride çocukları baba olduğunda, onların da davranışlarını şekillendireceğini düşünmektedir:

“Erkek çocuğu olduğu için, babaları ne yaparsa, örnek alırlar bence.” (K.N:29,Y:33)

Erkek çocukların babalarını örnek almaları, anneler için hem davranışsal boyutta hem de kişilik boyutunda bir anlam ifade etmektedir.

“Şimdi oğluma bakıyorum mesela, otururken babası gibi bacak bacak üstüne atıyor. Kaşığı onun gibi tutmaya çalışıyor. Bunlar gördüklerimiz, bir de huyunu suyunu alıyordur herhalde.” (K.N:15, Y:33)

Baba katılımının, çocuğun kişilik gelişimi üzerindeki uzun süreli etkisiyle fikri olmadığını ifade eden katılımcı anneler, babasıyla zaman geçiren çocuğun “mutlu olduğuna” ve babasının ona zaman ayırmasının, çocuğa kendisini “adam gibi hissettirdiğine” dikkat çekmiş olsa da erkek çocuk söz konusu olduğunda, babanın örnek olma misyonu yine ön plana çıkmıştır.

“Çocuk mutlu oluyordu; babası onu adam yerine koyuyor, alıyor dükkana götürüyor; sevildiğini görüyordu yani. Yarın öbür gün, o da kendi çocuğuna yapar, babasının ona yaptığını.” (K.N:13,Y:38)

Baba katılımını spesifik olarak tanımlamayan ve “çocuklarla zaman geçirme” olarak ifade eden 5 numaralı katılımcı, baba katılımının azaldığı durumda gözlemlediği

sonuçları paylaşarak, baba katılımının çocuk üzerindeki etkisini ifade ederken, yine çocuklarının ileride nasıl *“babalık yapacaklarını”* da öğrendiğini söylemektedir:

“Oğlanları gözlemliyorum, babaları onlarla bir süre zaman geçirmemişse öfkeli oluyolar. Beraberken hem çocuklar kendilerini iyi hissediyorlar hem de ileride baba olacaklar sonuçta, ona göre babalık yapsınlar.” (K.N: 5, Y:33)

Katılımcı annelerden kız çocuğu sahibi olanlar da babanın, örnek olma işlevinin yanı sıra, baba katılımının, kızlarının toplumsal cinsiyet farkındalığının artmasına yapacağı katkıyı ifade etmişlerdir:

“Çocuktaki etkisini, kendimden biliyorum. Ben babamı örnek aldım hep. Güçlü olması, nezaketi, çalışkanlığı, saygılı davranışları, evine bağlılığı. Yani kız çocuğu olmam bunu değiştirmez. Eski eşim de babam gibi biri olsa, kızımın erkeklere bakış açısı farklı olur, beklentileri farklı olur.” (K.N:19, Y:37)

Eşinin çocuklarının bakımına direkt olarak katkı vermediğini söyleyen üç kız annesi 7 numaralı katılımcı, böyle bir katkının ev içinde oluşmasının kızları üzerinde bırakacağı etkiyi şöyle anlatmıştır:

“Anne babam bize yemek yaptı, dedi bir kere küçük kızım. Dışarıdaydım, yolda kaza vardı, gecikeceğim diye eşimi aradım, eşim eve erken gelmek zorunda kaldı tabi, okuldan gelince kızlara yemek ısıtmış mikrodalga fırında. Küçük kızım hala onu söyler ara ara, babam bize yemek yaptı, diye. Garibine gitmiş çocuğun, görmemiş ki. Ama yapan bir adam olsa kızlar da bilecek ki babalar da yemek yapar. İleride eşlerinden isterler.” (K.N:7, Y:35),

Katılımcı anneler, babanın çocuk bakımına verdiği katkının çocuğun gelişimi üzerinde bıraktığı olumlu etkinin farkında olduklarını ifade ederken bunu çeşitli şekillerde örneklendirmişlerdir. Bu konuda dikkat çeken nokta, çocuğun kişilik gelişimindeki etkiden bahseden annelerin, bu etkiyi kız ve erkek çocukları için ayrı ayrı ele almış olmasıdır. Olumlu baba-kız ilişkisi deneyimlerine sahip olan iki katılımcı hariç, hiçbir katılımcı anne, kız çocuğunun babasını örnek alabileceğini düşünmezken, erkek çocuk annesi olan hemen hemen tüm katılımcılar, çocuğun babayı örnek aldığından bahsetmiştir. Kız çocuğu annelerinde öne çıkan vurgu ise, baba tarafından *“korunmak”*

ile “*eşinden beklentileri*” arasında değişmektedir. Katılımcı annelerden bazıları gerek babalarında gerek ise eşlerinde deneyimlemedikleri eşitlikçi ve demokratik ilişkiyi, kızlarının eşlerinden talep etmesi gerektiğini düşünmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

İki yaş ve üzeri çocuk sahibi olan ebeveynlerin babalık algısını araştırmak amacıyla yapılan bu çalışmada hem annelerin hem de babaların, babalık algıları ile ilgili bulgulara ulaşılmış ve bu bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

İki yaş ve üzeri çocuk sahibi olan “yeni” babaların çocuklarına karşı ekonomik sorumlulukların yanında, onların duygusal ve sosyal gelişimlerine karşı da kendilerini sorumlu hissetmediklerini öğrenmek için sorulan alınan cevaplar hem annelerin hem de babaların, babanın çocuklarına karşı ilk sorumluluğunun, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması olduğunu düşündüğünü ve babalıkla ilgili tüm dönüşümlere rağmen, babanın asli vazifesinin anne ve babalar açısından değişmediğini göstermektedir. Ekonomi, ebeveynlerin babalık algılarında öne çıkan etmenlerin başında gelmektedir. Ekonomik olanaklarının iyi olması, babaların çocuklarıyla kurduğu ilişkinin maddi kaynaklar üzerinden ilerlemesine ve babaların bu durumu “iyi babalık” yapabilmeyen bir koşulu olarak görmesine neden olurken, anneler de babaların bu algısını destekler ifadeler kullanmakta bir erkeğin iyi baba olabilmesinin ilk şartı olarak çocuklarının ve ailesinin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilmesini ifade etmektedir. Bununla beraber, annelerin büyük çoğunluğu, babanın tek vazifesinin eve getirmek olmadığını, babanın sorumluluğunun bununla sınırlanmayacağını ve eşlerinin çocuk bakımına daha fazla katkı vermelerini istediklerini ifade etmişlerdir. Babaların arasında da, babanın çocuğa karşı duygusal, fiziksel ve sosyal vazifeleri olduğuna inandığını ifade edenler olsa da bu inanç ve algının pratikteki karşılığını bulduğunu söylemek oldukça zordur. Araştırma sonuçları, toplumsal cinsiyet rolleri ve ebeveynlerin babalık algıları söz konusu olduğunda, eğitim düzeyi ya da meslek fark etmeksizin, kadınların ve erkeklerin babalık algılarında meydana gelen radikal değişimlerden bahsedilemeyeceğini ortaya koymuştur. Çalışma süresince görüşülen babaların pek çoğu, baba olarak, çocuklarının bakımına katkı vermelerinin ve onlarla zaman geçirmelerinin önemine ve faydasına inandığını ifade etse de yine aynı çoğunluğun bu bakıma aktif olarak katılmadığı ve bu babaların teoride gerekliliğine inandıkları bir tutumu, davranış pratiğine dönüştürmedikleri görülmüştür. Düşünce ve davranış arasında gözlemlenen bu çelişki, babalık algısı ve kültüründe meydana gelen

değişimlerin aynı hız ve etkiyle babalık davranışlarına yansımadağını düşündürmektedir. Elbette son yıllarda yaşanan toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, babalık tanımı ve kültürü ile ilgili yeni şemalar ve tanımlar ortaya çıkmakta, her toplumda olduğu gibi, toplumumuzda da bu gelişmelerin etkileri fark edilmektedir. Ancak yapılan bu çalışma, bu değişimin toplumun tamamına yayıldığını söyleyebilmenin henüz mümkün olmadığını düşündürmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında da gerek annelerin gerekse babaların, ebeveyn olmakla ilgili geleneksel algıları ve rol beklentileri, genel olarak, varlığını sürdürmekte ve geleneksel rollerin aile içinde yaşatılmasına devam edilmektedir. Babalar, genel olarak, çocuğun akademik, bilişsel, duygusal ve ahlaksal gelişimi ile sosyal hayatının planlanmasından sorumlu kişinin anne olduğunu ifade etmekte, kendileri tüm bu sistemin anne tarafından koordine edilmesini sağlayan kaynakları sağlayarak dolaylı katılım sağlamakta ve bu noktada araştırma sorularından olan **“Babalar, çocukların sorumlulukları ile ilgili annelere daha çok görev düştüğünü mü düşünmektedir?”** sorusuna da cevap bulunmasını sağlamaktadır. Evet, babalar, çocukların sorumlulukları ve bakımları ile ilgili, annelere daha görev düştüğünü düşünmektedir.

Evliliğinde eşiyile tatmin edici bir ilişkiye sahip olan babalar, çocuklarına karşı olan sorumluluklarında daha katılımcı olup olmadığı ile ilgili varılan sonuç, eşiyile tatmin edici bir ilişkiye sahip olan babaların, çocuklarına karşı olan sorumluluklarında daha katılımcı olduğudur. Aynı şekilde, çocuk bakımına babanın verdiği katkının da eşler arasındaki ilişkiyi olumlu etkilediği ve bu etkinin iki ayrı boyutu olduğu söylenebilir: Baba katılımından beslenen eşler arası olumlu ilişki ve olumlu eş ilişkiden doğan baba katılımı. Görüşülen babaların çoğu, ev içi işlere ve çocuk bakımına, çeşitli nedenlerle, genel olarak direkt katkı vermediklerini ifade ederken, ev içi hizmetlerin satın alınması için kaynak sağladıklarını ve eşlerini bu şekilde desteklediklerini ifade etmiştir. Bu dolaylı destek de babalar kadar anneler tarafından da babanın verdiği katkı olarak algılanmaktadır. Bu hizmet ya da kaynak sağlanmasının söz konusu olmadığı ailelerde, anneler, babaların çocuk bakımı ve ev içi işlere katkı vermemesinin, kendileri için yorgunluk nedeni olduğunu ifade ederken, eşler arasında yaşanan tartışmaların ilk nedenlerinden biri olarak da bu konuyu göstermektedirler. Bunun yanında, eşiyile ilişkisi sağlıklı olmayan ve boşanmış olan babalara baktığımızda, eşiyile arasındaki ilişkinin olumsuzluğuna rağmen, çocuk bakımı ve çocukla geçirilen

zamanla ilgili olumlu yanıtlar alındığı da görülmüştür. Bu durumda, eşiyile tatmin edici bir ilişkisi olmayan babaların çocuk bakımına daha az katılım gösterdiği genel sonucuna ulaşmak mümkün görünmemektedir.

“Yeni” babalar kendi babalarıyla ilişkilerinin olumsuz taraflarını fark edip kendi çocuklarıyla ilişkilerinde bunları modellemekten kaçınmakta mıdır? Araştırma sonuçları, babaların, babalık algısının ve babalık davranışlarının şekillenmesinde, kendi babalarının etkisini göstermektedir. Babaların, kendi babalarından genel olarak iki şekilde etkilendikleri söylenebilir. Katılımcı babaların babalık davranışları, babaları gibi olmakla, asla babaları gibi olmamak arasında gidip gelmekte ve oluşan yeni toplumsal şartlara ve ihtiyaçlara göre yeni bir babalık modeli kurarak, bu babalık şekli, kendini bulmaya çalışmaktadır. Bu arayış, kendilerine, böyle bir modelin sunulmadığı babalar için zaman zaman sorunlar da doğurmaktadır. Annelerin, kendi babalarıyla ilgili sahip oldukları babalık deneyimlerinin de kendi eşlerinden bekledikleri babalık davranışlarını babalarinkine benzer şekilde, etkilediğini söylemek mümkündür.

Babaların, çocuk bakımına yaptıkları katkılarla ilgili cevaplarda gözlemlenen bir diğer sonuç da, babaların çocukla oynadıkları oyunları ve onlarla yaptıkları etkinlikleri bakım ve bu esnada geçirdikleri zamanı da bakım süresi olarak algıladıkları olmuştur. Çocuk bakımına katkı verdiğini ifade eden babaların kast ettiği bu katkı, çocukla oyun oynamak, çocuğu parka, sinemaya, alışveriş merkezine götürmek şeklinde hafif işlerle ya da kısa süreli aktivitelerle sınırlıdır. Araştırmaya katılan pek çok baba, çocuk bakımı için gerekli olan ağır, sıkıcı ve rutin işlerden (yemek yedirme, bez değiştirme, vb.) kaçınmakta ve çocukla kısa süreli ve birbirinden farklı etkinliklere katılmayı daha çok tercih etmektedir. **Ortaya çıkan bu bulgu, “Babalar, çocuklarla ilgili sorumluluklarda daha hafif ve kolay işlerde mi katılımcıdır? Gündelik rutin işlerin ve daha ağır sorumlulukların annenin görevi olduğunu mu düşünmektedirler?”** sorusuna cevap niteliğindedir. Aynı şekilde, **anneler de babaların çocuklarla ilgili “kolay” ve “zevкли” işlerde sorumluluk aldığını, “zor” ve “ağır” sorumlulukların yine kendilerinde olduğunu düşünmekte** ve bu durumu yadırgamamaktadır.

Babaların, çocuklarının sorumluluklarına katılımlarının, çocuğun cinsiyetinden bağımsız olarak, onların gelişimindeki olumlu etkisi hakkında elde edilen sonuç da

kendi içinde çelişkilidir. Ebeveynler, babanın çocuk bakımına verdiği katkının çocukta meydana getireceği olumlu etki ile ilgili, genel olarak, bir bilgiye sahip olsalar da olmasalar da bu etkiye inandıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler, genellikle, çocuklarının aklında, hayatında ve anılarında bir yer edinebilmenin, çocukla ilgilenip onunla zaman geçirerek olabileceğine inansalar ve böyle düşündüklerini söyleseler de babalar kendilerinin; anneler de babaların bu zamanı bulamadıklarını sıklıkla ifade etmektedirler. Her iki cinsiyetteki ebeveynler de bu olumlu etkinin çocuğun cinsiyetinden bağımsız olduğunu düşünseler de hem anneler de hem de babalarda, baba katılımı ile ilgili beklenti ve algının, çocuğun cinsiyetine göre şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Babaların babalık tutum ve davranışları ve annelerin babalardan beklentileri ve baba katılımıyla ilgili algıları çocuğun cinsiyeti ile doğrudan bağlantılı şekilde karşımıza çıkmıştır. Çalışmada, annelerin de babaların da babalık algılarında, çocuğun cinsiyetinin ilk belirleyici kriter olduğu görülmektedir. Kız çocuğu sahibi olan anneler, eşlerinin çocuk bakımına vermediği ya da daha az verdiği katkıyı yadırgamaz ve daha fazla katkı göstermesi için babayı teşvik etmez iken, erkek çocuk anneleri, eşlerini çocuk bakımına daha fazla katılması için yönlendirmekte ve eşlerinin verdikleri katkıyı onaylamakta ve teşvik etmektedirler. Öte yandan erkek çocuk anneleri, babaların çocuklarına örnek olmasını babalıkla ilgili en önemli sorumluluk olarak algılamakta, kız çocuk anneleri, genel olarak, babaların çocuklarını korumaları gerektiğini söylemişlerdir. Çocuğun cinsiyeti, babaların çocuklarının bakımına verdikleri katkının pek çok boyutunda belirleyici olmaktadır. Erkek çocuk sahibi olan babalar, çocuk bakımına daha fazla katkı verirken, kız çocuk babalarında bu katkı daha düşük olmaktadır. Erkek çocuk babaları, çocuğun alt değiştirme, banyo gibi işlerine katkı verirken, kız çocuk babaları, çocuğun cinsiyetinden dolayı bu işlerden kaçınmaktadır. Çocuğun yaşı büyüdüğünde de bu ayrım devam etmekte ve babanın çocukla geçirdiği zaman açısından da çocuğun cinsiyeti önemli olmaktadır. Erkek çocuk babaları, çocukları ile top oynamak, birlikte dışarı çıkmak ve “erkek mekanları” olarak ifade edilebilecek yerlere giderken, kız çocuk sahibi olan babalar, kızları ile bu paylaşımları eşit olarak yapmamakta ve kızlarıyla bunu yapması gerekenin anne olduğunu düşünmektedir.

Çalışmaya katılan annelerle yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulara göre, **annelerin baba katılımına karşı gösterdikleri tutum**, babaların çocuk bakımına verdikleri

katkıya etki eden faktörlerden biri olarak görülmektedir. Annelerin, çocuk bakımında her işi yapmaya çalışan ve çocuğun tüm ihtiyaçlarını kendi başına üstlenerek babaya alan vermeyen davranışları, babanın çocuk bakımından uzak durmasına neden olan bir faktördür. “Anneliğin doğal olarak öğrenildiği” toplumsal algısının, çalışmadaki çoğu babanın ifadesinde de görüldüğü gibi, babalarca içselleştirilmiş olduğu kadar, annelerce de içselleştirilmiş olması, annelerin bu davranışlarının altında yatan neden olarak görülebilir. Bu algıyı içselleştiren anneler, geleneksel toplumsal yapının da teşviki ile, çocuğun tüm sorumluluklarını kendinde hissetmekte ve bu duyguyla hareket etmektedirler. Annelerin bu tutumları, babaların çocuk bakımıyla ilgili işleri öğrenmesini ve bu işleri yapabilmek için gereken becerileri ve sorumluluk duygusunu kazanmasını engellemektedir. Annelerin, babalara çocuk bakımında daha az alan tanınmasının altında yatan bir başka nedenin ise, **annenin çocuk üzerinden, ev içi alanda elde ettiği iktidar duygusu olmaktadır.** Kendini ikinci planda hisseden, eğitim, meslek ve/veya ekonomik durum ya da sadece cinsiyet gibi kriterler nedeniyle kendini kocasından “geri planda” hisseden kadınların, çocuk sahibi olup “anne” sıfatını aldıktan sonra kendilerini da güçlü hissettiği ve elde ettikleri bu gücü, çocukla ilgili inisiyatif alarak pekiştirdikleri düşünülmektedir. Çocuğun anneye sağladığı bu iktidar, doğal olarak anne tarafından babayla paylaşılmak istenmemekte ve baba, anne-çocuk ilişkisinin dışında, bazen bilerek bazen bilmeyerek de olsa, bırakılmaktadır. **“Babaların, çocukların sorumluluklarına aktif ve yoğun katılımı, zaman içinde, annelerde iktidar ve güç kaybı hissi yaratıp anne üzerinde rahatsızlık ortaya çıkarır mı? Baba katılımı, bu noktada evlilik ilişkisini zedeleyen bir etken olabilir mi?”** sorusuna bu şekilde cevap bulunmuş olur. Araştırma sonuçları göstermiştir ki, katılımcı anneler, **her ne kadar, babaların çocuklarla ilgili sorumluluklarda kendilerine yardımcı olmalarının yüklerini hafiflettiğini ya da hafifleteceğini düşünse de** babaların, anneler tarafından belirlenen sınırı aşarak aktif ve yoğun sorumluluk alması, annelerin durumdan rahatsız olmasına ve annelerin sahip olduklarını düşündükleri çocuk kaynaklı iktidarı kaybettiklerini düşünmelerine neden olabilir.

Öte yandan, çalışmada görüşülen anneler, çocuk bakımı ile iç içe geçmiş olan ev işleri ve bu ev işlerinin görünmez bir rutine sahip olmasını, tekrarlanan ve aksatılmadığı sürece önemi anlaşılamayan yapısını, problem olarak ifade etmişlerdir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yaşatıldığı ailelerde, annelerin şikayetçi olduğu ve eşler

arası dengelerin bozulmasının nedeni olarak gördükleri konunun, ev içi işlerin “nankörlüğü” ya da çocuk bakımının sorumluluğundan çok, anneler tarafından aralıksız olarak yapılan bu işlerin, başta eş olmak üzere, aile üyeleri tarafından takdir edilmemesi ve değer görmüyor olması olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışma, erkeklik ve babalık üzerine yapılmış ve feminist çerçeveden bu kavramları ele almayı amaçlamıştır. Alanda, daha önce yapılmış olan çalışmalarla birlikte, yapılacak olan yeni araştırmalara zemin olmak ve araştırmacılara yeni perspektifler açabilmek, çalışmanın taşıdığı bir başka amaçtır. Bu noktadan hareketle, araştırmacıların üzerinde çalışabileceği, erkeklik ve babalığın anne tutumları ile ilişkisi, çocuk bakımında tekrar eden davranışlar ile anneliğin ve babalığın öğrenilmesi, anneliğin iktidarı, kadınlar arasında annelik üzerinden inşa edilen tahakküm gibi konu ve başlıklarda daha fazla çalışma yapılabileceğini göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R. & Atila Demir, S. (2014). Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 9(1). s.125-151.
- Acar Savran, G., & Tura Demiryontan, N. (2016). *Kadının Görünmeyen Emeği* (3. Baskı b.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Akgül Gök, F. (2013). *Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansımaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Alptekin, D. (2006). *Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Altun, M. (2007). Medya ve Toplumsal Cinsiyet Algısı İçin Eleştirel Bir Perspektif. *Aile ve Toplum*, 3(11), s. 71-75.
- Altuntaş , O., & Altınova, H. (2015). Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Sosyo- Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6), s. 83-100 .
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), s. 15-24.
- Arslangiray, N. (2003). *Üniversite Öğrencilerinde Beden İmajının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Atila Demir, S., & Abay, A. R. (2014). Belli Parametrelere Göre Kuşaklararası Sosyal Değişme (Aile Değerleri Üzerine Bir Karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 9(1), 125-151.
- Atila Demir, S., & Genç Çelebi, Ş. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(13), 111-128.
- Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden “Yeni Erkek”liğin Doğuşu. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 224-241.
- Aydoğan, F. (1991). Endüstrileşme Sürecinde Bir Tüketim Objesi Olarak Aile. *Aile ve Toplum*, 1(2), s. 1-8.
- Aydoğan, F. (2004). *Medya Ve Popüler Kültür Üzerine Yazılar*. İstanbul: MediaCat Yayınları.

- Aziz, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Ve Teknikleri*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bağlı, M. T., & Sevim, S. A. (2007). Popüler Anababalık:Aile Dergileri Üzerine Bir Araştırma. N. Ahioglu, & N. Güney içinde, *Popüler Kültür ve Çocuk* (s. 128). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:13.
- Bal, S. (2014). *İlk Kez Babalık Deneyimi Yaşayan Erkeklerin Bebek Bakımına Katılımına İlişkin Görüşleri ve Bakıma Katılma Durumları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Baloğlu, N., & Bulut, M. B. (2015, Mart). Aile Liderliği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), s. 185-197.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Barutçu, A. (2015). Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk. *Fe Dergi*(7), 131-145.
- Barutçu, A., & Hıdır, N. (2016). Türkiye'de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 27-45.
- Başaran, E. (2013). Ailenin İşleyişi ve Gerçekleştirimi. M. Aydın içinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 145-147). Konya: Çizgi Yayınları.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), s. 101-129.
- Bedel, A., & Işık, E. (2015). A Comparison of Interpersonal Problem Solving and Life Satisfaction Level between Students with Single Parents and Two Parents. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 70-85.
- Belek Erşen, U. (2015). *Farklı Sosyal Kategorilerden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Bengü Emine Çolakoğlu, M. D. (2008). Televizyon Reklamlarına Toplumsal Cinsiyetin Yansıması: Erkek Analizi . *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 18 Sayı:2* , 333-342.
- Bilen, M. (1994). Ailede Toplumsallaşma. S. Koç içinde, *Aile Ve Eğitim* (s. 63). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Bora, A. (2015). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. *Önyargular, kalıpyargular ve ayrımcılık: Sosyolojik ve eğitimsel perspektifler*. (İ. B. Birimi, G. Dialogue, A. T. Vakfı, & İ. B. Üniversitesi, Dü) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Sosyoloji Ve Eğitim Çalışmaları Merkezi.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. *Cogito*(58), 269-284.

- Bozok, M. (2011). *Soru Ve Cevaplarla Erkeklikler*. İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği (SOGEP).
- Bozok, M. (2018). *Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık*. AÇEV(Anne Çocuk Eğitim Vakfı), 1-4, İstanbul.
- Bülbül, H. (2014). Erkek Kimliğinin Oluşumundaki Faktörler: İktidar, Emek ve Arzu. G. Uçan, U. Işıklar, D. D. Erol, N. Çağlar , H. Kuruoğlu, & B. Aydın (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Can, İ. (2014). Moderniteden Postmoderniteye Ailenin Ontolojisi Ya Da Modern Çekirdek Aile Çerezleşiyor Mu? . M. Aydın içinde, *Aile Sosyolojisi Yazıları* (s. 78-79). Açılım Kitap.
- Cengiz, K., Tol, U. U., & Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim, Güz*(101), s. 50-70.
- Cihanoğlu, M. (2010). Babaya Bağlanma: Babaların Çocuk Gelişimindeki Rolü. T. Solmuş içinde, *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi* (s. 184). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Collin, F., & Kaufer, I. (2015). *Feminist Güzergah*. (G. A. Savran, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2019, Mayıs 25). *Söylem Analizi*. academia.edu: https://www.academia.edu/29617713/S%C3%B6ylem_Analizi adresinden alındı
- Çiçek, Ö., Tekin Epik, M., & Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38).
- Demirel, G. (2016). Toplumsal Cinsiyet Mağduriyetinde Erkek. *1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences* , (s. 256-257). Madrid.
- Demiriz, G., & Baran, B. (2018). 'Babalık Deneyimleri'nde Erkekliklerin Değiş(mey)en Yüzü: Blogger Babaların Anlatıları Üzerinden Bir Analiz . *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), s. 1074-1089.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist Ve Radikal Feminizm Teorileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*(43), 523-532.
- Doğan, C. (1995). Sosyolojik Açıdan Günümüzde Türk Ailesinin Fonksiyonları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(7), 77.
- Dufner, U., & Sevim, S. (2013). *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Duman, M. Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakar İdeolojinin Aileye Bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Journal of the Human and Social Science Researches*, 1(4), s. 19-51.

- Duran, A. (2010). *Erkeksi Rollerin Baba Katılımı İle İlişkinin Araştırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ecevit, Y. (2011). Y. Ecevit, & N. Karkıner içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 11-12). Eskişehir.
- Engels, F. (2011). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (H. İlhan, Çev.) İstanbul: Sayfa Yayınları.
- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru olarak Anelik. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 4(14), 73-82.
- Erdoğan, T. (2016). Kentleşme Süreci Ve Ailede Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle Kalıpyargıların Dönüşümü: Denizli-Sevindik Mahallesi Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(24), 160.
- Ergin, A., & Özdilek, R. (2014). Değişen Babalık Rolü ve Erkek Sağlığına Etkileri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), s. 3-8.
- Ersoy Çak, Ş. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*(4), 101-110.
- Esping-Andersen, G. (2011). *Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak*. (S. Çağatay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Flood, M. (2003). Fatherhood and Fatherlessness . *The Australia Institute* .
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, H. (2017). Dünü, Bugünü Ve Yarını İle Aile. *Sosyoloji notları*, 1(1), 50-63.
- Güloğlu, M. F. (2018). Baba Otoritesinin Yeniden Üretimi . *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(1), 169-185.
- Gümüsoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), 39-50.
- Güneş, H. N. (2018). Feminist Akımlarda Aile. *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 142-153 .
- Güneysu, S., Ünlü Çetin, Ş., & Tekmen, B. (2017). *Baba Katılımı Kılavuzu Haydi Babalar, Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına!* Ankara: Başkent Üniversitesi, Life-Long Learning Association Turkey, Göteborgs University, Stichting Drio Holland.
- Güngörmüş Özkardeş, O., & Arkonaç, S. (1998). *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*(10), s. 253-263.

- Güngörmüş, O. (2006). Baba- Çocuk İlişkisi. K. Aydoğmuş, A. Baltaş, Z. Baltaş, Ü. Davaslıgil, O. Güngörmüş, E. Konuk, . . . H. Yavuzer içinde, *Ana-Baba Okulu* (12.Basım b., s. 246-248). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hallaç, S., & Öz , F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış A Theoretical Perspective of Family Concept. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 6(2), 142-153 .
- Haşiloğlu, S. B., Baran, T., & Aydın, O. (2015). Pazarlama Araştırmalarındaki Potansiyel Problemlere Yönelik Bir Araştırma:Kolayda Örneklem ve Sıklık İfadeli Ölçek Maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 2(1), 19-28.
- Heinowitz, J. (1998). *İmdat! Baba Oldum*. (E. Sungur, Çev.) İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Hıdır, N. (2015). *Erkeklik Kimliğindeki Değişimlerin Sorgulanması*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- İnceoğlu, Y., & Kar, A. (2010). *Dişillik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- James, S. (2010). *Cinsiyet, Irk, Sınıf : Kadınlardan Yeni Bir Perspektif*. İstanbul: bgst.
- Kalan, Ö. G. (tarih yok). Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: Kinder Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 80.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, & F. Özbay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Karabulut , H., & Şendil, G. (2018). Okul Öncesi Dönemdeki Baba Katılımının Ebeveyn Tutumlarına Göre İncelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, Life Skills Journal of Psychology*, 2(3).
- Kasapoğlu, A., Güneş, F., Gökçe, B., Beklan Çetin, O., & vd. (2011). Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları. A. Kasapoğlu, F. Güneş, B. Gökçe, O. Beklan Çetin, vd, A. Kasapoğlu, & N. Karkıner (Dü) içinde, *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kavas, A. (2018). *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)(N201828)*, s. 1-7.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi Ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(11), 59-86.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Electronic Journal of Social Sciences*, 10(36), s. 381-404.
- Kırık, A., & Korkmaz, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Medyanın Rolü. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri Ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*(1), s. 1-16.
- Kocayürük, E. (2010). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri Ve Baba Katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), s. 37-45.

- Koçak, A. A. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Koyuncu, A. A. (2013). Aile Araştırmaları Metodolojisi: Yaklaşımlar ve Yöntemler. M. Aydın içinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 52-64). Konya: Çizgi.
- Köseoğlu, A., & Yıldız, Y. (2018). Tek Ebeveynli Çocukların Yaşam Deneyimleri. *HAYEF: Journal of Education*.
- Köşgeroğlu, N. (2008). *Kayıtlara Geçilsin Kadın Var- Sıkıştırılmış Alanlardan Yaratıcı Yaşamlara Kadın*. Anfora Yayınları.
- Kuru, A. G. (2016). *Türk Ailesinde Karakter ve Otorite: Bir Toplumsal Tip Olarak Kaynana ve Kaynanalık Rolü Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kurumu, T. D. (Hazırlayan). (2009). *Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), s. 79-91.
- Mac, M., & Haywood, C. (2007). *Gender, Culture and Society / Contemporary Femininities and Masculinities*. New York: Pallgrave MacMillan.
- Mercan, Z., & Tezel Şahin, F. (2017, Eylül). Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi/International Journal of Early Childhood Education Studies*, 2(2), s. 1-10.
- Okray, Z. (2015). Erkek Çocuktan Babalığa Dönüşüm: Babalık. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 4(1).
- Okray, Z. (2015). Erkek Çocuktan Babaya Dönüşüm: Babalık. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 4(1), s. 9-15.
- Oktan, A. (2008). Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura Ve Erkeklik Bunalımının Sınırları. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 152-166.
- Onaran, O., Büker, S., & Bir, A. (1998). *Eskişehir'de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Toplumsal Cinsiyet Düzeni Gender And Power: The System of Gender In Southeastern Anatolia. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 2(8), s. 302-312.
- Özbay, C., & Baliç, İ. (2004). Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim* 101, 89-103 .
- Özbay, F. (2013). Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü. *Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği*, (s. 109-110). İstanbul.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özer, S. (2007). Söylem Çözümlemesi Ve Rivayetlerin Anlaşılmasına Yönelik Katkıları. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 20(1).
- Özgündüz, Ö. (2015). Baba Katılımı Eğitim Programının Baba Katılımına Ve Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. 26-28. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi Bilim Dalı.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel Feminist Teori ve Feminist Teorilere Giriş. *Sosyoloji Notları*(6), 51-55.
- Özüğurlu, H. Y. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temelinde Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme- Gender Sensitive Budgeting on the Basis of Gender Equity. *Journal of Awareness (JoA)*, 2(1), s. 19-26.
- Paker, K. (2014). Çocuk Temsilleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi. S. İ. Akçalı içinde, *Çocuk ve Medya* (3. Baskı b., s. 132). İstanbul: Nobel Yayın.
- Pekel Uludağlı, N. (2017, Haziran). Baba Katılımında Etkili Faktörler ve Baba Katılımının Baba, Anne ve Çocuk Açısından Yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), s. 70-88.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların Babalık rolünü Algulamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi .
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada, Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarı, Ö. (2016). Toplumsal Değişimin Aileye Yansıması. F. G. Fahri Çaki, N. Avcı, & E. Aksoy (Dü) içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 95-96). Lisans Yayıncılık.
- Say, Ö. (2015). İktidar İlişkilerine İndirgenmiş Babalık İmajı ve Postyapısalcı Otorite. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), s. 139-151.
- Saygılı, S., & Çankırılı, A. (2014). *Baba Olma Sanatı* (4. Baskı b.). İstanbul: Zafer Yayınları.
- Selek, P. (2008). Akıllı Ol. D. N. Mutluer içinde, *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (s. 222). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Shuffelton, A. (2014). 'New Fatherhood' and the Politics of Dependency. *Journal of Philosophy of Education*, 2(48).
- Sımsıkı, H., & Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Electronic Journal of Social Sciences*, 13(49), s. 106.
- Sımsıkı, H. (2011). *Baba Katılımının Ebeveyn Tutumu, Bağlanma Stili ve Çift Uyumunu Açısından İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Sönmez, N. İ. (2011). *Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesinde Kooperatifçiliğin Rolü Amasya-Çorum Örneği*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şahbudak, E. (2016). Aile Sosyolojisi. F. Çaki, F. Güngör, Ö. Sarı, S. Atila Demir, vd, N. Avcı, & E. Aksoy (Dü) içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 56-57). İstanbul.
- Şahin, H., & Demiriz, S. (2014, Nisan). Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların, Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *TSA*, 18(1), s. 276.
- Şahin, M. (2018). *Türkiye'de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim*. Ankara: Siyasal Kitap.
- Şentürk, B., Ayyıldız Ünnü, N. A., & Kesken, J. (2017). İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyetin Etkisi: Türkiye Üniversiteleri Örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*(16), s. 865-878.
- Tanrıoğen , A. (1997). Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 55-67.
- Taşkın, N. (2011, Nisan-Mayıs-Haziran). Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar. *Eğitim-Bir-Sen Eğitime Bakış*, 7(20), 43-47.
- Taylan, H. H. (2016). Sakarya Üniversitesi Öğrencileri Penceresinden Türkiye'de Aile İçi Sorunlar. PESA (Dü.), *International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS)* içinde (s. 459-475). PESA.
- Tekeli, Ş. (2017). *Feminizmi Düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö., & Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Rollerini. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38), 35 - 58.
- Telli, A. A. (2014). *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolü Algısı Ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Tezel Şahin, F., Akıncı Coşgun, A., & Aydın Kılıç, Z. (2017). *GEFAD / GUGJEF*, 37(1), s. 322.
- Topçuoğlu, R. A. (2006, Ağustos 28). *Bianet Kadın*. Mart 13, 2019 tarihinde Bianet: <https://bianet.org/kadin/medya/84761-aile-yasam-dongusu> adresinden alındı
- Touraine, A. (2006). *Kadınların Dünyası*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. *Mülkiye Dergisi*, 33-61.
- Türkoğlu, D., & Gültekin Akduman, G. (2015, Haziran). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolü Algıları İle Eş Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin

- İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 8(38), s. 1-12.
- Uğurlu, E. G. (2013). Annelik Rolünün Öğrenilme Sürecinde Medyanın Yeri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(34), 1-24.
- Ünal, F., & Kök, E. E. (2015). 0-6 Yaş Çocuğu Olan Ebeveynlerin Babalık Rolüne İlişkin Görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), s. 1142-1153.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçişte Boşanma Sorunu ve Din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 588-602.
- Ünlü, A. (2012). Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Çocuklarının Cinsiyet Rolü Davranışlarının İncelenmesi . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı*. Konya.
- Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar : Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(31), 497-521 .
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları Perception of and Views on Gender Roles of Senior Students Enrolled at Kafkas University. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi Journal of Hacettepe University School of Nursing*, 26-38.
- Witt, C. (2011). *Studies in Feminist Philosophy- The Metaphysics of Gender*. New York: Oxford University Press.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk Toplumunda Aile Ve Eğitim İlişkisi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), s. 1544-1570 .
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümüne Etki Eden Unsurları Değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies - International Journal of Social Science*(30), 209-224.
- Yaşartürk, G. (2014). Çekirdek Ailenin Kabusları: 2000'li Yıllar Türkiye Sineması'nda Çekirdek Aileye Değişen Bakış. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 1-28.
- Yavuz, S., & Yüceşahin, M. (2012). Türkiye'de Hanehalkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 76-118.
- Yavuzer, H. (2003). Aile İçindeki Çocuk. H. Yavuzer içinde, *Ana-Baba ve Çocuk* (16. Basım b., s. 23). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M., & Kılıç Atıcı, M. (2009). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: PEGEM Akademi.

- Yıldırım, A., & Şimsek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, E. (2011). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile . K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 126). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldız Levent, H. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Gaziantep Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, V. (2014). *Kahramanın Yolculuğu Mitik Erkeklik ve Suç Draması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, Ö. (2013). *Kadınlarda Evlilik Uyumu Ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki: Stresle Baş Etme Biçimleri Ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumlarının Aracı Roller*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Zafer, A. B. (2013). Cumhuriyet İle Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu. *U.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(24), s. 246–248.
- Zeybek, S. O. (2016). “Bu bebeğin annesi nerede?": Cinsiyet, babalık ve armağan ilişkileri. *Toplum Ve Bilim*(126), s. 120-143.
- Zeybekoğlu, Ö. (2009). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Antalya.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık Ve Aile*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

7 Şubat 1980 Sakarya doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sakarya'da, lisans eğitimini ise Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde tamamladı. Çocuk Vakfı, Koruncuk (Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı),AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı) ve UÇİM (Uluslararası Çocuk İstismarı İle Mücadele Derneği) üyesidir. Evli ve dört çocuk annesidir. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir.